

ДЖ. М. КУТСИ

ПОЗОР

Превод от английски: Аглика Маркова, 2008

chitanka.info

ПЪРВА ГЛАВА

За мъж на неговата възраст, петдесет и две годишен, разведен, сексуалният му живот си върви прекрасно, така смята той. Всеки четвъртък след обяд подкарва колата към Грийн пойнт. Точно в два натиска звънеца на входа на „Уиндзър маншънс“, изговаря името си и влиза. На вратата на номер 113 го чака Сорая. Той се упътва направо към спалнята, която ухае приятно и тъне в мек полумрак, и се съблича. Сорая изплува от банята, оставя робата си да се свлече на земята и се плъзга до него в леглото.

— Липсвах ли ти? — пита го.

— Винаги ми липсваш — отвръща той. Гали златистокафявото й тяло, недокоснато от слънцето; опъва я, целува гърдите й; любят се.

Сорая е височка, тънка, с дълга черна коса и тъмни нежни очи. Той е достатъчно възрастен, за да й е баща, но теоретично и един дванайсетгодишен хлапак може да стане баща. Той фигурира в тефтерите й вече повече от година; тя напълно го задоволява. В пустинята на седмичното всекидневие четвъртъците са се превърнали в оазис на *luxe et volupte*.

В леглото Сорая е умерена. Всъщност тя е тиха — тиха и ненатрапчива. В мненията си за света е учудващо морална. Оскърбяват я туристките, които разголят гърдите си („виметата си“, както се изразява) по обществените плажове; смята, че скитниците трябва да бъдат арестувани и принуждавани да метат улиците. Как съчетава тези становища с професията си, той не я и пита.

Тъй като тя му доставя удоволствие, тъй като удоволствието, което тя му доставя, е безкрайно, той изпитва към нея нежност. Смята, че тя му отвръща с нещо подобно. Нежността може да не е любов, но е поне нейна братовчедка. Като се има предвид откъде са започнали и двамата, смятат се за късметлии: той — защото е намерил нея; тя — защото е намерила него.

Той е наясно, че е проникнат от доволство, дори покорство. Но не желае да промени чувствата си.

За деветдесет минути той ѝ плаща четиристотин ранда, половината от които глътва „Дискретна връзка“. Жалко, че „Дискретна връзка“ получават толкова много. Но пък те са собствениците на номер 113 и на другите апартаменти в „Уиндзър маншънс“; в известен смисъл са собственици и на Сорая — поне на определена част от нея, поне в тази ѝ функция.

Иска му се да ѝ предложи да го приема, когато тя определи. Иска му се да прекара с нея една вечер, може би и цяла нощ. Но не и да бъде с нея на следващата сутрин. Прекалено добре се познават, за да я подложи на сутрешната си хладна, нацупена личност, копнееща да остане насаме.

Такъв му е темпераментът. Няма да се промени, прекалено стар е за това. Темпераментът му е определен, закостенял. Първо черепът, после темпераментът — двете най-твърди части на тялото му.

Подчинявай се на темперамента си. Това не е философия, няма да прибегне до такова ласкателно определение. Това е правило, като от Учението на Свети Бенедикт.

Той се радва на добро здраве и ясен ум. По професия е и винаги е бил учен, ученият все още се проявява у него, макар и на пресекулки. Простира се според чергата си, според темперамента си, според чувствата, на които е способен. Щастлив ли е? По всички показатели, май да, щастлив е. Но не забравя последните строфи на гръцкия хор в „Едип“: „Не назовавай човека щастливец, докле не умре.“

В секса неговият темперамент, макар и буен, не стига до страст. Ако му се наложи да си избере тотем, ще се насочи към змията. В представите му връзката му със Сорая е като съвкупление на змии: дълги, унесени, но не — до самозабрава, сухи, дори в най-бурния момент.

Дали тотемът на Сорая също е змия? Несъмнено с различните мъже тя се проявява като различна жена: *la donna e mobile*. Но несъмнено е също, че привързаността ѝ към него, доколкото я проявява, е искрена.

Въпреки че по професия тя е лека жена, той ѝ се доверява, макар и не изцяло. Докато са заедно, разговаря с нея с известна свобода, понякога дори споделя. Тя знае факти от живота му. Изслушала е историите на двата му брака, знае за дъщеря му с всичките ѝ заблуди и успехи. Знае какво мисли той по много въпроси.

Но за живота си извън „Уиндзър маншънс“ Сорая не разкрива нищо. Сорая не е истинското ѝ име, той е сигурен. Вижда се, че е раждала дете, или деца. Може и изобщо да не е професионалистка. Може да работи за агенцията само по един-два следобеда седмично, а през останалото време да води почтен живот в някое от предградията, в „Риландс“ или „Атнот“. За една мюсюлманка това е немислимо, но в наши дни всичко е възможно.

Но и той говори малко за работата си, защото не ще да я отежава. Изкарва си хляба в Техническия университет на Кейптаун, бившия Кейптаунски университетски колеж. Навремето професор по съвременни езици, днес — понеже факултетът по класически и съвременни езици беше закрит като част от велики преобразувания, той е втори професор във Факултета по комуникации. Както на другите му „преобразовани“ колеги, и на него му се разрешава да води един специализиран курс годишно, независимо колко студенти са се записали, защото това насърчавало преподавателите. Тази година той чете лекции за романтизма; през останалото време преподава Комуникации 101 — „Комуникативни умения“, и Комуникации 201 — „Усъвършенствани комуникативни умения“.

Макар всеки ден да посвещава безкрайни часове на този нов предмет, въведението в него, формулирано като „Наръчник към Комуникации 101“, му се струва безсмислено: „Човешкото общество е създадо езика като средство да предадем своите мисли, чувства и намерения едни спрямо други.“ Лично неговото мнение, макар той да не го оповестява на всеослушание, е, че словото се е развило от песента, а песента е възникнала от нуждата да се запълни със звук огромната и пуста човешка душа.

През кариерата си, вече четвъртвековна, той е публикувал три книги, без някоя от тях да е предизвикала буря или поне вълнение: първата — върху операта („Бойто и легендата за Фауст: произходът на Мефистофел“), втората — върху виденията като еротичен нагон („Видението на Ричард от «Свети Виктор»“) и третата — върху Уърдсуърд и историята („Уърдсуърд и бремето на миналото“).

През последните години го занимава мисълта да напише нещо за Байрон. Отначало смята да се залови с книга, със съществен труд. Но всичките му опити да я напише затъват в блатото на досадата. В интерес на истината, втръснали са му критиката, дирижираната проза.

Той иска да пише музика: „Байрон в Италия“, размишления върху любовта между половете във формата на камерна опера.

Докато е изправен пред студентите по комуникация, в главата му се стрелкат фрази, мелодии, потпури от песни от ненаписаното му произведение. Никога не е бил особено кадърен в преподаването: сега, в този трансформиран и според него скопен образователен институт, вече съвсем не е на мястото си. Като него са и колегите му от едно време, обременени с образование, напълно неподходящо за задачите, с чието изпълнение са натоварени в момента; клир сред неверници.

И понеже не уважава материала, който преподава, студентите му не уважават него самия. Гледат през него, докато им говори, забравят името му. Безразличието им го дразни повече, отколкото би искал да признае. Въпреки това акуратно изпълнява задълженията си към тях, родителите им и държавата. Месец след месец задава теми, събира ги, чете ги, оценява ги, поправя пропуските в пунктуацията, правописа и употребата, оспорва слабите доводи и пише под всяка работа кратка и обмислена критична бележка.

Продължава да преподава, защото преподаването го храни; но освен това го учи на смирение и го кара да осъзнае кой е той на този свят. Ясна му е и иронията на положението му: който обучава, научава най-сериозния урок; които се обучават, нищо не научават. Не обсъжда тази страна на професията си със Сория. Съмнява се, че нейното положение ѝ предлага подобна ирония.

В кухнята на апартаментчето на „Грийн пойнт“ има чайник, пластмасови чаши, бурканче с нескафе, купичка с пакетчета захар. В хладилника има бутилки вода. В банята има сапун и купчини пешкири, в шкафа — чисти завивки. Сория държи гримове си в едnodневка. Място за командировани, нищо повече, функционално, чисто, подредено.

Когато го прие за първи път, Сория си беше сложила цикламено червило и тежки сенки на очите. Отблъснат от лепкавия грим, той я помоли да изчисти лицето си. Тя му се подчини и оттогава никога не се гримираше. Добра ученичка, покорна, гъвкава.

Той обича да ѝ носи подаръци. За Нова година ѝ даде гривна от емайл, малка чапла от малахит, привлякла погледа му в едно

антикварно магазинче. Наслаждава се на радостта ѝ, напълно искрена.

Изненадан е, че деветдесет минути на седмица, прекарани с тази жена, са достатъчни, за да го ощастливят — него, който навремето беше убеден, че се нуждае от съпруга, дом, брак. Излиза, че се е нуждаел от съвсем малко, че необходимостта е била преходна, като на пеперудите. Че няма емоции, по-право има само най-яко вкоренената, най-непредвидимата: дълбокото задоволство, подобно на далечния шум на автомобилите, който приспива градския обитател, или тишината на нощта за селянина.

Той размишлява за Ема Бовари, връщаща се у дома морна, изтощена след един следобед на безпаметна любов. „Това, значи, било блаженството! — разсъждава Ема, съзерцавайки се с почуда в огледалото. — Това, значи, е блаженството, за което говори поетът?“ Горкичката Ема Бовари, ако някога случайно се озове в Кейптаун, той би я довел някой четвъртък следобед, за да ѝ покаже какво още може да бъде блаженството: скромно блаженство, укротено блаженство.

След това, една съботна сутрин всичко се променя. Той е в града по работа; крачи по „Сейнт Джорджис стрийт“, когато погледът му пада върху стройна фигура в тълпата пред него. Сория, няма грешка, между две деца, две момченца. Носят пакети — пазарували са.

Той се колебае, после ги следва от разстояние. Те изчезват по посока на Рибния ресторант на Капитан Дориге. Двете момченца имат лъскавата коса и тъмните очи на Сория. Могат да бъдат единствено нейни синове.

Той продължава, връща се, повторно минава покрай заведението. Тримата са седнали на една маса до прозореца. За секунда очите на Сория, погледнала през стъклото, срещат неговите.

Той винаги е бил светски мъж, плуващ в свои води сред гъмжило от тела, от които струи желание, и сред погледи, кръстосващи саби. Но веднага се разкайва за погледа, който разменя със Сория.

На срещата им следващия четвъртък изобщо не споменават случката. Но споменът продължава да ги притиска. Не му се иска да се рови в опасната двойственост, в която живее Сория. Нека всеки да си води двоен живот, троен живот, живот, разпределен на повече части!

Дори сякаш изпитва по-силна нежност спрямо нея. „Няма да издам тайната ти“, иска да я увери.

Но нито той, нито тя са в състояние да загърбят случилото се. Двете момченца са неизменно между тях, играят си тихи, като сенки, в ъгъла на стаята, в която се съвкупяват майка им и непознатият мъж. В обятията на Сорая той за частици от секундата се изживява като техен баща: отчим, осиновител, заместител. Когато напуска леглото ѝ, усеща как очите им го стрелкат тайно и любопитно.

Неволно мислите му се насочват към другия баща, истинския. Има ли понятие какво върши съпругата му, или предпочита да живее в блажено неведение?

Самият той няма син. Прекарал е детството си в женско обкръжение. Постепенно майка му, лелите и сестра му отстъпиха място на любовниците, съпругите, на една дъщеря. Обграден от жени, той обикна жените и до известна степен се превърна в истински коцкар. Висок, добре сложен, мургав, с развята коса, винаги можеше да разчита на известен чар. Решеше ли да погледне някоя жена по-особено, с определено намерение, знаеше, че жената ще откликне. Така живя години, десетилетия, това го поддържаше.

След това един ден всичко свърши. Дарбата му го напусна без предупреждение. Погледите, които някога откликваха, сега се плъзгаха над, покрай и през него. За секунда се превърна в призрак. Проумя, че ако желае жена, трябва да се научи да я преследва; често да я купува по един или друг начин.

Съществуването му се превърна в неспокойна бъркотия от безразборни връзки. Въртеше любов със съпругите на колеги; намираше си туристки из баровете по крайбрежието или в „Клуб Италия“; спеше с курви.

Запознаха го със Сорая в мрачно стайче до канцеларията на „Дискретна връзка“, със спуснати завеси на прозорците, саксии в ъглите и застоял тютюнев дим във въздуха. Във ведомостите им Сорая се водеше под рубриката „Екзотични“. На снимката беше с червено цвете в косата и почти незабележими бръчици в ъгълчетата на очите. До нея беше отбелязано: „Само след обяд.“ Именно това го накара да се реши: обещанието за спуснати капаци на прозорците, хладни чаршафи, откраднати часове.

От самото начало връзката им го задоволяваше — точно каквото му трябваше. Пълнота на чувствата. Цяла година не усети нужда да се върне в агенцията.

След това дойдоха случката на „Сейнт Джорджис стрийт“ и последвалото отчуждение. Макар Сорая да продължава да спазва уговорките, той долавя задълбочаващо се охладняване и я усеща как се превръща в жена като всички други, а него превръща в обикновен клиент.

Той има ясна идея какво си говорят проститутките за мъжете, които ги търсят често, и особено за по-старите мъже. Разказват си случки, смеят се, но и се гнусят, както човек се гнуси от хлебарка, видяна посред нощ в умивалника. Скоро и от него ще се гнусят, макар елегантно-злобно. От тази съдба не може да избяга.

На четвъртия четвъртък след случката, точно на излизане, Сорая оповестява онова, от което той се опасява:

— Майка ми е болна. Ще трябва да прекъсна, за да се грижа за нея. Идната седмица няма да съм тук.

— Ще те видя ли по-идната седмица?

— Не съм сигурна. Зависи как ще се чувства. Най-добре първо се обади по телефона.

— Нямам номера ти.

— Обади се в агенцията, те ще ти го дадат.

Той изчаква няколко дни, след това телефонира в агенцията.

— Сорая? Сорая ни напусна — казва мъжът. — Не, не можем да ви свържем с нея, правилата на заведението не позволяват. Бихте ли искали запознанство с друга от нашите домакини? Има голям избор на екзотични дами от Малайзия, от Тайланд, от Китай — каквото ви се доще.

Той прекарва една вечер с нова Сорая — изглежда, че името е станало популярно в търговията — в хотелска стая на „Лонг стрийт“. Новата е най-много осемнайсетгодишна, неопитна и според него — грубиянка.

— Каква ти е професията? — пита го тя, смъквайки дрехите си.

— Внос-износ.

— Айде бе!

Във факултета му има нова секретарка. Той я води на обяд в ресторант, на дискретно разстояние от университетското градче и

търпеливо я изслушва да му се жалва от училището на синовете си, докато поглъща салатата от скариди. Около игрищата се навъртали наркопласъори, разправя тя, а полицията нищо не правела. От три години те със съпруга ѝ чакат да емигрират, имената им са в списъка на новозеландското консулство.

— Вие сте си друго, по-лесно ви е, искам да кажа, положението ви може да е добро, може да е лошо, но поне знаете къде сте.

— На нас ли? Какви сме ние?

— Имам предвид вашето поколение. Сега хората просто вземат и си избират законите, на които ще се подчиняват. Анархия. Как се възпитават деца, като наоколо цари такава анархия?

Името ѝ е Дон. При втората им среща спират в дома му и се любят. Нищо не излиза. Тя го дращи и щипе и накрая така истеризира, че го отблъсква. Той ѝ заема гребен и я откарва обратно до университетското градче.

След това я избягва, внимава да не се мярка в стаите, в които тя работи. В отговор тя го гледа оскърбено, после престава да го забелязва.

Трябва да се откаже, да се оттегли от играта. Интересно на каква възраст се е самокастрирал Ориген? Не е най-елегантното решение, но старостта изобщо не е елегантна. Ако не друго, разчистваш си живота, за да насочиш мислите си към истинската задача на старостта: подготовка за смъртта.

Дали да не се обърне към лекар и да поиска? Трябва да е проста операция, нали я извършват всеки ден на животни и на животните нищо не им става; ако не се смята неизрязаната печал. Отрязват го, отделят го: с местна упойка и сигурна ръка и с минимална невъзмутимост човек може да си го извърши сам, по учебника. Мъж, седнал на стол, се кастрира: грозна гледка, но от друга страна, не по-грозна от гледката на същия този мъж, пхтящ върху женско тяло.

Остава Сорая: трябва да затвори тази глава. Вместо това плаща на детективска агенция да я издири. След няколко дни научава истинското ѝ име, адреса ѝ, телефонния ѝ номер. Обажда ѝ се в девет сутринта, когато знае, че съпругът и децата са излезли.

— Сорая? На телефона е Давид. Как си? Кога ще те видя отново? Дълга тишина предшества нейния отговор.

— Не ви познавам. Притеснявате ме в собствения ми дом. Настоявам никога вече да не ми телефонирате, никога.

„Настоявам!“ Искане да каже: „Заповядвам.“ Острият ѝ тон го изненадва: дотогава нищо не го е загатнало. От друга страна, какво би трябвало да очаква хищникът, нахлул в лисичата бърлога, дома на нейните рожби?

Затваря телефона. Обзема го слаба завист към съпруга, когото не е виждал изобщо.

ВТОРА ГЛАВА

Без четвъртъчните епизоди седмицата е безлична, като пустиня. Има дни, в които не знае какво да прави със себе си.

Заседява се в университетската библиотека, чете каквото намери върху по-широкия кръг от Байроновите приятели, води записки, които вече запълват две дебели папки. Приятна му е тишината в читалнята в късния следобед, приятно му е да се връща у дома си пеш: бръснещият зимен вятър, мокрите, блещукащи улици.

Една петъчна вечер, връщайки се по дългия път през старите градини на колежа, забелязва пред себе си една от своите студентки. Името ѝ е Мелани Изаакс, посещава неговите лекции за романтиците. Не е най-добрата му студентка, но не е и най-лошата — достатъчно умна, но недостатъчно заинтересувана.

Тя влачи крака; той скоро я настига.

— Здравсти — казва ѝ.

Тя му се усмихва в отговор, тръсвайки глава, усмивката ѝ е по-скоро лукава, отколкото свенлива. Невисока, тънка, високо подстригана, тъмнокоса; широки, почти китайски скули, големи тъмни очи. Винаги се облича крещящо: днес носи кафяв минижуп с бежов пуловер и черен чорапогащник; златната тока на колана подхожда на златните топчета в ушите ѝ.

Той я харесва — нищо изненадващо, защото не минава и семестър, без той да хлътне по една или друга от студентките си. Кейптаун: град, известен с хубостта си, с хубавиците си.

Знае ли тя, че ѝ е хвърлил око? Вероятно. Жените го усещат, бремето на искащия поглед.

Валяло е: по каналите край пътя клокочат ручейчета.

— Любимият ми сезон, любимият ми час от деня — отбелязва той. — Някъде тук ли живееш?

— Отсреща. В един апартамент с няколко колеги.

— От Кейптаун ли си?

— Не, отраснах в Джордж.

— Аз живея съвсем наблизно. Мога ли да те поканя у дома да пийнем нещо?

Мълчание, предпазливо.

— Добре. Но трябва да се прибера до седем и половина.

От градините минават към тихия квартал, в който той живее от дванайсет години, отначало с Розалинд, после, след развода, сам.

Той отключва желязната порта, сетне вратата и въвежда девойчето. Запалва лампите, взема ѝ чантата. По косите ѝ има дъждовни капки. Той я гледа втренчено, откровено запленил. Тя свежда очи, предлагайки му същата мимолетна, може би дори кокетна усмивчица, както и преди.

В кухнята той отваря бутилка Meerlust и подрежда блюдо с бисквити и сирене. Когато се връща, тя е застанала до библиотеката, наклонила глава, за да чете заглавията. Той пуска музика: Моцартовия квинтет за кларнет.

Вино, музика: ритуал, който мъжете и жените изпълняват един спрямо друг. Нищо лошо няма в ритуалите, те са измислени, за да облекчават трудните преходи. Но девойчето, което е довел у дома си, не само е трийсет години по-младо от него: то е студентка, негова студентка, той я просвещава. Каквото и да стане помежду им сега, ще им се наложи да се срещнат отново като учител и ученичка. Готов ли е за такова нещо?

— Интересни ли са ти лекциите? — пита я.

— Харесваше ми Блейк. Хареса ми историята с Уондърхорн.

— Вундерхорн.

— Не си падам толкова по Уърдсуърд.

— Това не трябваше да ми го казваш. Уърдсуърд е един от учителите ми.

Вярно е. Откакто се помни, у него ехтят хармониите на „Прелюд“.

— Може би към края на курса ще започна да го ценя повече. Може да се привържа към него.

— Може. Но от опит знам, че поезията или те хваща веднага, или изобщо не те вълнува. Мигновено откровение и мигновен отклик. Като светкавица. Като влюбване.

Като влюбване. Дали младите все още се влюбват, или любовта се е превърнала в демодиран механизъм, ненужен, странен като парен

локомотив? Откъснал се е, демоде е. Влюбването може би е излизало от мода и пак е идвало на мода поне сто пъти, без той да усети.

— Ти самата пишеш ли поезия?

— В училище пишех. Не беше кой знае какво. Сега нямам време.

— А пристрастия? Имаш ли някакви литературни пристрастия?

Тя сбръчква лице при необичайната дума.

— Във втори курс учихме Ейдриен Рич и Тони Морисън. Също и Алис Уокър. Много се увлякох. Но не бих го нарекла точно пристрастие.

Значи не е страстно същество. Дали не го предупреждава по най-заобиколен начин?

— Смятам да приготвя някаква вечеря — казва той. — Ще хапнеш ли с мен? Нищо специално.

Тя се колебае.

— Хайде, кажи „да“!

— Добре. Но първо трябва да се обадя по телефона.

Обаждането трае по-дълго от очакването. От кухнята той дочува тих говор, мълчания.

— Какво смяташ да работиш? — пита я той после.

— Сценография и дизайн. Посещавам магистърски курс в театъра.

— Тогава защо слушаш лекции за поети-романтици?

Тя размишлява, бърчейки нос.

— Избрах ги главно заради атмосферата. Не исках пак да уча Шекспир. Минах го предишната година.

Той сготвя наистина скромна вечеря: аншоа върху паста талиателе с гъбен сос. Остава я да накълца гъбите. През останалото време тя седи на високо столче и го наблюдава как готви. Ядат в столовата, като отварят втора бутилка вино. Тя не се притеснява да яде. Як апетит за толкова ефирно същество.

— Винаги ли си готвите сам? — пита тя.

— Живея сам. Ако аз не си сготвя, няма кой.

— Мразя готвенето. Предполагам, че трябва да се науча.

— Защо? Ако наистина мразиш готвенето, намери си съпруг, който готви.

Двамата рисуват картината: младата съпруга с ярки дрехи и шарени украшения прекрачва прага и нетърпеливо души въздуха;

съпругът, безцветен господин Добродушко, запасан с престилка, бърка нещо в тенджерата в замъглената от пари кухня. Размяна на ролите — естеството на буржоазната комедия.

— Няма повече — казва той накрая, когато купата се изпразва. — Нямам десерт, освен ако не искаш ябълка или малко кисело мляко. Извинявай, но не знаех, че ще имам гостенка.

— Хубаво беше — отвръща тя, пресушавайки чашата си, и се изправя. — Благодаря.

— Не си тръгвай още. — Той я хваща за ръката и я води към кушетката. — Искам да ти покажа нещо. Харесваш ли танца? Не танцуването, а танца. — Той пъха касета във видеото. — Това е филм от един човек на име Норман Макларън. Доста е стар. Намерих го в библиотеката. Искам да чуя мнението ти.

Гледат, седнали един до друг. На голата сцена двама балетисти изпълняват стъпки. Записани със стробоскопска камера, образите им, сенки на движенията им, се разгръщат зад тях като криле. Той е гледал този филм за първи път преди четвърт век, но още е заплепен от него: моментът в настоящето и миналото на този момент — преходен, уловен в същото пространство.

Той се опитва да внуши на девойката тази магия. Но усеща, че не успява.

Когато филмът свършва, тя става и се разхожда по стаята. Повдига капака на пианото, удря средно „до“.

— Свирите ли?

— Малко.

— Класика, или джаз?

— Не свиря джаз, за съжаление.

— Ще ми изсвирите ли нещо?

— Не сега. Отвикнал съм. Друг път, като се поопознаем.

Тя надниква в кабинета му.

— Може ли да погледна?

— Запали лампата.

Той слага друг диск: Сонатите на Скарлати, насечени.

— Имате много книги за Байрон — отбелязва тя, като излиза. — Той ли ви е любимият?

— Работя върху Байрон. Италианският му период.

— Той не беше ли умрял млад?

— На трийсет и шест. Те всички са умирали млади. Или са се изчерпвали. Или са полудявали и са ги затваряли. Но Байрон не е умрял в Италия. Умрял е в Гърция. Заминал за Италия, за да се спаси от скандал, и се заселил там. Установил се. Изживял последната голяма любов в живота си. По негово време много англичани пътували за Италия. Смятали, че италианците са си останали естествени хора. По-малко сковани от условности, по-страстни.

Тя прави нова обиколка на стаята.

— Това съпругата ви ли е? — пита, спирайки пред обрамчената фотография върху кафеената масичка.

— Майка ми. На младини.

— Женен ли сте?

— Бях. Два пъти. Но сега не съм. — Той не казва: „Сега се задоволявам с каквото ми падне.“ Не казва: „Сега минавам и с курви.“ — Мога ли да ти предложа ликьор?

Тя не иска ликьор, но приема глътка уиски в кафето си. Докато тя отпива, той се навежда и докосва бузата ѝ.

— Много си красива — казва ѝ, — възнамерявам да те придумам да извършиш нещо безразсъдно. — Отново я докосва. — Остани. Прекарай нощта с мен.

Тя го гледа, без да мига, над чашата си.

— Защо?

— Защото си длъжна.

— Защо да съм длъжна?

— Защо ли? Защото женската красота не принадлежи само на жената. Тя е част от изобилието, което жената донася в света. Жената е длъжна да я раздаде.

Дланта му все още почива на бузата ѝ. Тя не се дръпва, но не се и поддава.

— Ами ако вече съм я раздала?

Тя се задъхва леко. Вълнуващо, винаги, да те ухажват: вълнуващо, приятно.

— Тогава трябва да я раздаваш по-щедро.

Ласкателство, старо като самата съблазън. Но в този момент той говори искрено. Тя не притежава самата себе си. Красотата не притежава самата себе си.

— „От най-пленителните същества желаем повече, тъй че красотата на розата никога да не повехне.“

Несполучлив ход. Усмивката ѝ загубва игривата си живост. Петостъпиеото, чийто ритъм навремето толкова добре насочваше змийските слова, сега само отблъсква. Той отново е станал учител, страж на културно съкровище. Тя оставя чашата си.

— Трябва да вървя. Чакат ме.

Небето се е прояснило, звездите блестят.

— Красива нощ — казва той, отключвайки градинската порта. Тя не го поглежда.

— Да те изпратя ли до вас?

— Не.

— Добре. Лека нощ.

Той посяга и я прегръща. За момент усеща младите ѝ гърди до себе си. След това тя се изплъзва от обятията му и изчезва.

ТРЕТА ГЛАВА

И с това би трябвало да приключи. Но не го прави. В неделя сутринта подкарва колата към празното университетско градче и влиза във факултетската канцелария. Измъква от картотеката картон на Мелани Изаакс и преписва личните ѝ данни: домашен адрес, адрес в Кейптаун, телефонен номер.

Набира цифрите. Отговаря женски глас.

— Мелани?

— Ще я повикам. Кой я търси?

— Кажете ѝ, че я търси Давид Лаури.

„Мелани“ — мелодия; евтин ритъм. Не ѝ подхожда. Смени ударението. МелАни: неясната.

— Да?

Само в тази едничка дума той долавя цялата ѝ несигурност. Много е млада. Няма да знае как да се държи с него; трябва да я остави на мира. Но нещо го е завладяло. „Роза на красотата“; строфата го пронизва като стрела; може би и той е в нечия власт.

— Дали би искала да обядваме някъде? Ще те взема, да речем, в дванайсет.

Тя все още има време да излъже, да се измъкне. Но е прекалено объркана и моментът отминава.

Когато той пристига, тя чака на тротоара пред блока, в който живее. Черен чорапогащник, черен пуловер. Бедрата ѝ са крехки като на дванайсетгодишна.

Той я води в Хаут бей, до пристанището. Докато шофира, се опитва да я накара да се отпусне. Пита я какви други лекции посещава. Играела в пиеса. Било едно от изискванията за дипломата ѝ. Репетициите ѝ отнемали много време.

В ресторанта не ѝ се яде; тя се взира навъсено навън, към морето.

— Какво ти е? Искаш ли да споделиш?

Тя клати отрицателно глава.

— Притеснява ли те, че сме двамата?

— Може би.

— Не се безпокой. Ще се погрижа за това. Няма да прекалявам.

„Да прекалявам.“ Какво значи това, какво значи „прекалявам“ в подобни отношения? Прекаленото за него дали е прекалено и за нея?

Навън е започнало да вали; през пустото пристанище прелитат водни маси.

— Да си тръгваме ли? — пита той.

Завежда я в дома си. Люби я на пода на всекидневната си, под звуците на дъжда, който барабани по стъклата. Тялото ѝ е чисто, безхитростно и по свой начин — безгрешно; макар през цялото време тя да остава безучастна, той извлича удоволствие от акта, толкова голямо удоволствие, че след това се просва безпаметно.

Когато се съвзема, дъждът е спрял. Девоичето лежи под него със затворени очи, отметнало безжизнена ръка над главата си, леко смръщено. Собствените му длани са под едроплетения ѝ пуловер и са обхванали гърдите ѝ. Чорапогащникът и гащичките ѝ са паднали смачкани на пода; неговите панталони са се свлекли до глезените му. „След бурята“, мисли си той: сякаш направо взето от Георг Грош.

Като извърща лице, тя се освобождава, събира си нещата и излиза от стаята. Връща се след няколко минути, облечена.

— Трябва да вървя — прошепва. Той не се опитва да я задържи.

На следващата сутрин се събужда с чувство на дълбоко задоволство, което не преминава. Мелани не е на лекции. От канцеларията той телефонира в един цветарски магазин. Рози? Може би не. Поръчва карамфили.

— Червени или бели? — пита продавачката.

Червени? Бели?

— Изпратете дванайсет розови — решава той.

— Нямам дванайсет розови. Да смеси ли цветовете?

— Смесете ги.

Целия вторник вали; откъм запад вятърът докарва над града тежки облаци. В края на деня, пресичайки фоайето на Факултета по комуникации, той я зърва в коридора сред групичка студенти, които чакат пороят да отслабне. Промъква се зад нея, поставя ръка на рамото ѝ.

— Чакай ме тук. Ще те заведа с колата.

Връща се с чадър. Докато пресичат площадчето пред паркинга, той се приближава до нея, за да я закрие. Внезапен порив на вятъра обръща чадъра; свити, двамата дотичват до колата.

Тя е облечена в лъскава жълта мушама; вече в колата сваля качулката. Лицето ѝ е зачервено; той усеща как гърдта ѝ се повдига задъхано. Облизва дъждовна капка от горната си устна. „Дете! — мисли си той. — Още е съвсем дете! Какви ги върша!“ Но сърцето му подскача от желание.

Колата се провира през вечерното задръстване.

— Вчера ми липсваше. Добре ли си?

Тя не отговаря, взирайки се в остриетата на чистачките.

На червения светофар той взема студената ѝ ръка в своята.

— Мелани! — казва, опитвайки се да говори весело. Но е забравил как се ухажва жена. Чува гласа си — глас на разнежен баща, не на любовник.

Докарва я до нейния блок.

— Благодаря — казва тя, отваряйки вратата.

— Няма ли да ме поканиш да вляза?

— Мисля, че съквартирантката ми си е у дома.

— А тази вечер?

— Тази вечер имам репетиция.

— В такъв случай кога ще те видя пак?

Тя не отговаря, благодари отново и се измъква.

В сряда тя идва на лекции и сядва на обичайното си място. Все още не са приключили с Уърдсуърд, работят върху глава шеста от „Прелюдии“; алпийското пътуване на поета.

Той чете на глас:

*От голия хребет за първи път зървам
върха на Монблан, тъй разголен и тъжен,
че страшно бездушен е неговият поглед
без мисъл, без пламък, сърце узурпирал...*

— Тъй. Величествената бяла планина, Монблан, разочарова. Защо? Нека да се спрем върху необичайната употреба на глагола „узурпирам“. Някой да е проверил значението в речника?

Тишина.

— Ако бяхте отворили речника, щяхте да видите, че едно от значенията на „узурпирам“ е „натрапвам се, посягам“. „Узурпирам“, превземам напълно, насилствено. Облаците се разнесоха, казва ни Уърдсуърд, откривайки върха, и ни е тъжно да го видим. Странна реакция за човек, потеглил да зърне Алпите. Защо тая тъга? Защото, казва ни поетът, виждаме бездушна природа, незначителен образ върху нашата ретина, узурпирал живата ни мисъл. А каква е живата ни мисъл?

Пак тишина. Самият въздух, в който той говори, тежи безжизнен, като саван. Човек, взрян в планина — защо толкова да го усложняваме, иска им се да проплачат. И какво да им отговори той? Какво беше казал на Мелани в онази първа вечер? Че без искрата на откровението няма нищо. Къде е искрата на откровението в тази класна стая?

Той хвърля бърз поглед към Мелани. Главата ѝ е приведена, тя е погълната от текста; поне така изглежда.

— Същата дума „узурпирам“ намираме и няколко строфи по-долу. „Узурпация“ е една от важните теми в алпийската серия на поета. Великите архетипове на мисълта, чистите идеи, биват узурпирани от обикновени чувствени образи. От друга страна, хората не могат да живеят живота си единствено в царството на чистите идеи, излюпили се от чувственото всекидневие. Въпросът не е как да запазим въображението си чисто, да го защитим от попълзновенията на всекидневието. Въпросът трябва да бъде: в състояние ли сме да намерим начин двете да съществуват редом?

Прочетете строфа 599. Уърдсуърд пише за границите на себепознанието. Това е тема, по която сме разсъждавали и преди. Когато сензорните органи изчерпят възможностите си, светлината им помръква. Но в момента, в който издъхват, същата тази светлина лумва за последен път като пламък на свещ и ни позволява да зърнем невидимото. Този пасаж е труден; може би дори влиза в противоречие със строфата за Монблан. Въпреки това Уърдсуърд сякаш напипва пътя към постигане на равновесието: не чистата идея, увенчана в облаци, нито визуалният образ, прогорен върху ретината, който ни

обладава и разочарова с делничната си яснота, но чувственият образ, мигновение, начин да пробуди и съживи идеята, заровена дълбоко в почвата на паметта.

Той спира. Откровено неразбиране. Прекалено далеч е стигнал и прекалено бързо. Как да ги доближи до себе си? Как да я доближи?

— Чувството е подобно на влюбването — подема той. — Ако сте спял, едва ли бихте се влюбили така. Но наистина ли искате да видите любимата в студената прозрачност на визуалния апарат? Може би ще ви бъде по-полезно да метнете було върху взора, за да я запазите жива в нейната богоподобна, прастара форма.

Обяснението няма нищо общо с Уърдсуърд, но поне ги събужда. „Архетип ли? — си казват те. — Богоподобна? Какви ги дрънка? Какво знае тоя дедик за любовта?“

Проблясва спомен: моментът на пода, когато ѝ вдигна пуловера и откри твърдите, свършени малки гърди. За първи път тя вдига глава: погледите им се срещат и за секунда тя прозира всичко. Притеснена свежда очи.

— Уърдсуърд пише за Алпите — започва отново той. — В нашата страна Алпи няма, но имаме Дракенсберг, и в по-малък мащаб — Равната планина, която изкачваме, вдъхновени от поетите, с надежда да постигнем онова откровение, онзи уърдсуърдовски момент, за който сме чували всички. — Сега той говори заради говоренето, манкира. — Но моменти като този не се изживяват, ако взорът ни не е обърнат към великите архетипове на въображението, които носим в себе си.

Хайде стига! Повръща му се от звука на собствения му глас, съжалява и нея, че ѝ се налага да слуша тези замаскирани излияния. Разпуска класа, остава на мястото си с надеждата, че може да размени някоя дума с нея. Но тя му се изплъзва в тълпата.

Само преди седмица тя беше просто хубавичко лице в класа. Сега е присъствие в живота му, животрептящо присъствие.

Залата на студентския съюз тъне в мрак. Той незабелязано сядат отзад. Като се изключи плешивият мъж в униформа на пазач няколко реда пред него, той е единственият зрител.

„Залез в Салон «Глобус»“ се казва пиесата, която репетираат: комедия за новата ситуация в Южноафриканската република. Действието се развива във фризьорски салон в Хилброу, Йоханесбург. На сцената фризьорът, очевадно педераст, обслужва двама клиенти — един чернокож и един бял. Тримата се будалкат, шегуват се, обиждат се. Водещият принцип изглежда е катарзисът: всички закоравели стари предразсъдъци, изнесени на светло, пречистени от бурен смях.

На сцената се появява четвъртата фигура, девойка с обувки на висока платформа, с коса като водопад от къдри. „Сядай, миличка, ще ти обърна внимание след секундичка — й казва фризьорът. — Дойдох за мястото — отговаря тя, — нали сте пуснали обява за работа?“ Акцентът ѝ е подчертано *капс*, кейптаунски — това е Мелани. „Ами, грабвай метлата, че да има полза от теб“ — реагира фризьорът.

Тя взема метлата и се тътри между декорите, бутайки я пред себе си. Метлата се оплита в електрическа жица. Според пиесата трябва да стане късо съединение, последвано от писъци и търчане по сцената, но нещо не е наред със синхронизацията. На сцената с широки крачки се качва режисьорката, следвана от младеж с черно кожено яке, който започва да бърника контакта.

— Трябва да играете по-живо — казва режисьорката. — Постарайте се да постигнете атмосферата на Братя Маркс. — Тя се обръща към Мелани: — Ясно ли е?

Мелани кима.

Пазачът пред него става и с тежка въздишка излиза от залата. И той би трябвало да си тръгне. Непристойна работа, да седи в тъмното и да шпионира девойката (неволно му хрумва думата „сладострастник“). Но нали всички старци, на които скоро ще се уподоби, нали всички скитници и бездомници с мръсни шлифери, изкуствени ченета и космати уши, нали всички те някога са били Божии чада с гъвкаво тяло и ясен поглед? Можем ли да ги виним, че се държат със зъби и нокти за мястото си на сладкото пиршество на сетивата?

На сцената репетицията започва отново. Мелани тика метлата пред себе си. Гръм, светкавица, ужасени писъци. „Не съм крива аз — квичи Мелани. — Що бе, Боже, все на мен всичко да ми се пише?“

Той става безшумно и като пазача се насочва към тъмнината отвън.

На другия ден в четири следобед той е в апартамента ѝ. Тя отваря вратата. Облечена е в смачкана тениска, шорти и чехли във формата на котета, които той намира за глупави и безвкусни.

Не я е предупредил; тя е толкова смаяна, че не може да се съпротивлява на натрапника, който ѝ се нахвърля. Когато я прегръща, крайниците ѝ се свиват като на кукла. В нежното ѝ ушенце кънтят думи, тежки като удари.

— Не, не сега! — Тя се бори с него. — Братовчедка ми ще се върне!

Но нищо не е в състояние да го спре. Отнася я в спалнята, смъква нелепите чехли, целува стъпалата ѝ, удивен от чувствата, които тя буди у него. Нещо свързано с призрака от сцената: перуката, поклащащото се задниче, простотията в говора. Любов странна! Но ако се съди по породения трепет на Афродита, богинята на разпенените вълни, любов несъмнена.

Тя не се съпротивлява. Само се извъръща: извъръща устни, очи. Остава го да я положи на леглото и да я разсъблече; дори му помага, вдигайки ръце и след това — бедра. Потреперва от студ; като се вижда гола, плъзга се под юргана като къртица, която се заравя; обръща му гръб.

Не, не става дума за изнасилване, не точно изнасилване, но любов нежелана, нежелана от цялото ѝ същество. Сякаш е решила да остане безжизнена, да се скрие в себе си, докато трае всичко, като зайче, около чието вратле се е склучила лисичата паст. Така че каквото и да ѝ се прави, да става сякаш далеч от нея.

— Полин ще се върне всеки момент — казва тя, когато всичко свършва. — Моля те. Трябва да си вървиш.

Той се подчинява, но точно когато стига до колата си, изпада в такова униение, в такъв унес, че се срина зад волана, неспособен да помръдне.

Грешка, страшна грешка. Защото няма съмнение, че в този момент Мелани се опитва да се очисти от станалото, от него. Той я вижда как пълни ваната, как стъпва във водата със затворени очи, като сомнамбул. И той би искал да се пъкне във вана.

Жена с набити крака и строг костюм минава покрай него и влиза в блока. Дали това е братовчедката Полин, съквартирантката, от чието

неодобрение толкова се бои Мелани? Той се опомня и потегля.

На следващия ден тя не е на лекции. Лоша работа, защото на следващия ден са средносрочните изпити. Когато попълва дневника, той не ѝ пише отсъствие и ѝ слага бележка 70. Отдолу на страницата пише: „За затвърждаване“. Седемдесет: средна оценка — нито добра, нито лоша.

Тя отсъства през цялата следваща седмица. Той непрекъснато телефонира, но отговор няма. След това, в полунощ в неделя, звънецът иззвънява. Мелани, облечена от глава до пети в черно, на главата с черна вълнена шапчица. Лицето ѝ е опънато; той се подготвя за гневни думи, за сцена.

Но сцена няма. Напротив, тя е притеснената.

— Мога ли тази нощ да спя тук?

— Разбира се, разбира се — сърцето му се преизпълва с облекчение. Протяга ръце, прегръща я, притиска я до себе си — тя е напрегната и студена. — Ела, ще ти направя чай.

— Не, не искам чай, не искам нищо. Изтощена съм, искам само да се срина някъде.

Той ѝ приготвя легло в бившата стая на дъщеря си, целува я за лека нощ, оставя я сама. Когато след половин час се връща, тя спи мъртвешки сън, напълно облечена. Той ѝ сваля обувките, завива я.

В седем сутринта, с първите птичи чуруликания, той почуква на вратата ѝ. Тя е будна, лежи, изтеглила чаршафа до брадичката си; лицето ѝ е изпито.

— Как се чувстваш?

Тя свива рамене.

— Случило ли се е нещо? Искаш ли да ми разкажеш?

Тя безмълвно клати глава.

Той сяда на леглото, притегля я към себе си. Тя започва жално да хлипа в обятията му. Въпреки всичко, го пробожда желание.

— Недей да плачеш — прошепва той в опит да я утеши. — Каж ми какво е станало.

Все едно че ѝ казва: „Каж на тати какво е станало.“

Тя се овладява и се опитва да говори, но носът ѝ е запушен. Той ѝ намира книжна носна кърпичка.

— Мога ли да остана тук за известно време?

— Да останеш тук? — повтаря той старателно. Тя е престанала да плаче, но скръбта продължава да я разтърсва. — Дали е добра идея?

Тя не казва дали идеята е добра. Вместо това се притиска поплътно до него; в корема си той усеща топлината на лицето ѝ. Чаршафът пада; тя е само по ризка и гащички.

Знае ли в този момент какво върши?

Когато направи първата стъпка в градините на колежа, той смяташе, че започва мимолетна авантюрка — както почнала, тъй и свършила. А сега тя е в дома му и носи усложнения. Каква игра играе? Трябва да внимава, дума да няма. Но трябваше да внимава още в началото.

Изтяга се на леглото до нея. Последното нещо на света, от което се нуждае, е Мелани Изаакс да заживее у него. Въпреки това в момента самата мисъл го опиянява. Тя ще бъде тук всяка нощ, всяка нощ той ще има възможността да се сгуши в леглото до нея. Хората ще разберат, винаги разбират, ще шушукат, може да стане и скандал. Но какво го е грижа? Последната искра, преди чувствеността да угасне. Той отмества завивките, посяга, гали гърдите ѝ, дупенцето ѝ.

— Разбира се, че можеш да останеш — бърбори, — разбира се.

В собствената му спалня, през две врати звънва будилникът. Тя се отдръпва от него, завива се до раменете.

— Сега ще изляза — казва ѝ той, — имам часове. Опитай се да заспиш отново. На обяд ще се върна и ще можем да говорим.

Поглажда косата ѝ, целува челото ѝ. Любовница? Дъщеря? Какво всъщност се опитва да му бъде тя? Какво му предлага?

Когато се връща на обяд, тя се е облякла, седи до кухненската маса, яде препечен хляб с мед и пие чай. Изглежда като че се чувства напълно у дома си.

— Тъй — казва той, — изглеждаш много по-добре.

— Поспах, след като ти излезе.

— Сега ще ми кажеш ли за какво беше всичко това?

Тя не го поглежда.

— Не сега. Трябва да вървя. Закъснявам. Ще ти обясня после.

— А кога ще бъде това „после“?

— Довечера, след репетицията. Става ли?

— Да.

Тя се изправя, слага чашката и чинийката в умивалника (но не ги мие) и се извързва да го погледне.

— Сигурен ли си, че става?

— Да, става.

— Искях да кажа, знам, че много отсъствах, но пиесата ми отнема цялото време.

— Разбирам. Казваш ми, че за теб театърът стои на първо място. Хубаво щеше да бъде да ми го беше обяснила отначало. Ще дойдеш ли на лекции утре?

— Да. Обещавам.

Тя обещава, но с обещание, което не задължава. Той се дразни и нервира. Поведението ѝ е лошо, прекалено много ѝ се прощава; вече се учи как да го използва и по всяка вероятност ще го използва още повече. Но ако на нея ѝ се прощава много, на него му се прощава още повече; ако тя се държи зле, той се държи още по-зле. Доколкото са заедно, ако изобщо са заедно, той води, тя го следва. Не бива да забравя това.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Той я люби още веднъж, върху леглото в стаята на дъщеря си. Хубаво му е, хубаво му е като първия път; започва да свиква с начина, по който се движи тялото ѝ. Тя е жива и жадна за преживяването. Жаждата не е още напълно чувствена, но то е, защото тя е твърде млада. Той си спомня по-специално как беше пъхнала крака си зад дупето му, за да го привлече към себе си: сухожилието на прасеца ѝ се стегна и го заляха радост и желание. Кой знае, мисли си той, въпреки всичко може би все пак имаме бъдеще.

— Често ли правиш това? — пита го тя после.

— Какво да правя?

— Да спиш със свои студентки. Спал ли си с Аманда?

Той не отговаря. Аманда е друга студентка от курса му, тъничка блондинка. Аманда не го интересува.

— Защо си се развел? — пита тя.

— Развеждал съм се два пъти. Жених се два пъти, разведох се два пъти.

— Какво стана с първата ти съпруга?

— Дълга история. Някой път ще ти я разкажа.

— Имаш ли снимки?

— Не пазя снимки. Не колекционирам жени.

— И мен ли не колекционираш?

— Не, разбира се, че не.

Тя се изправя, разхожда се из стаята, събирайки дрехите си без стеснение, сякаш е сама. Той не е свикнал с жени, които се събличат и обличат така непринудено. Но жените, с които е свикнал, не са тъй млади, тъй съвършено оформени.

Същия следобед на вратата на канцеларията му се чука. Влиза млад мъж, когото той не познава. Без да чака покана, мъжът сяда, оглежда помещението и кима разбиращо към лавиците с книги.

Той е висок и жилест; с рехава козя брадичка и обица на ухото; облечен е в черно кожено яке и черни кожени панталони. Изглежда по-

стар от повечето студенти; изглежда застрашителен.

— Значи ти си професорът — казва той. — Професор Давид. Мелани ми разправи за теб.

— Нима? И какво ви разправи?

— Че я чукаш.

Настъпва дълго мълчание. Тъй значи, мисли си той, дойде видовден. Трябваше да се досетя, че девойка като нея няма да ми дойде необременена.

— Кой сте вие? — пита той.

Посетителят не му обръща внимание, а продължава:

— Мислиш се за нещо. Кавалер! Да не смяташ, че ще се мислиш за нещо и като жена ти научи какви ги вършиш?

— Достатъчно. Какво искате?

— Ти ли ще ми кажеш кое е достатъчно? — думите изскачат бързо, звучат като заплаха. — Да не мислиш, че можеш ей тъй да се намесиш в чужд живот и да се махнеш, когато ти е удобно! — Черните очи на младежа святкат. Той се навежда напред, ръкомаха ту на една страна, ту на друга. Хартията от бюрото се разхвърчава.

Давид се изправя.

— Достатъчно, казах! Излезте!

— „Излезте“ — имитира го младежът. — Окей! — Той става и се упътва към вратата. — Довиждане, професорче! Тепърва ще има да видиш!

И изчезва.

Фукльо — мисли си той. — Забъркала се е с тоя фукльо и сега и мен забърква! Повдига му се.

Макар да я чака до късно, Мелани не идва. Затова пък потрошават колата му, паркирана на улицата. Гумите са пробити, в ключалките е впръскано лепило, на предното стъкло е залепен вестник, боята е издраскана. Налага се да смени ключалките — струват му шестстотин ранда.

— Имате ли представа чия работа е? — пита ключарят.

— Никаква — тросва се той.

След този *coup de main* Мелани се държи настрана. Той не се учудва: той е посрамен, но и тя е посрамена. В понеделник обаче тя

отново идва на лекции; а до нея, облегнат на стола, с ръце в джобовете, небрежно ленив, е момъкът в черно, гаджето.

Обикновено в час се чува непрекъснато жужене. Този път студентите са се смълчали. Макар да не му се вярва да са разбрали какво става, ясно му е, че чакат да видят как ще постъпи той с натрапника.

А как, наистина, да постъпи? Очевидно е, че станалото с колата му не е достатъчно. Очевидно ще плаща още. Какво може да направи? Да стиска зъби и да плаща, какво друго?

— Продължаваме с Байрон — казва той, като се гмурва в тезисите за лекцията си. — Както видяхме миналата седмица, лошата репутация и скандалът се отразяват не само на живота на Байрон, но и на начина, по който читателите възприемат поезията му. Байрон човекът се прелива в собствените си поетични образи: Харолд, Манфред, дори Дон Жуан.

Скандал. Жалко, че лекцията е точно на тази тема, но той не е в състояние да импровизира.

Крадешком поглежда към Мелани. Обикновено тя усърдно си води записки. Днес, отслабнала и изтощена, се е превила над учебника си. Сърцето неволно го заболява за нея. Горкото пиленце, мисли си той, което съм притискал до гърдите си!

За домашно им е дал да четат „Лара“. И дисертацията му е за „Лара“. Няма начин да избегне поемата. Чете гласно:

*Стоеше, странник, в този дишащ свят,
дух грешен и от други свят захвърлен;
творение на тъмни мисли, дало
бедите, що случайно бе отбягнал.*

— Кой би искал да ми разясни тези строфи? Кой е този „дух грешен“? Защо сам себе си нарича „творение“? От какъв свят идва?

Той отдавна е престанал да се изненадва от бездънното невежество на своите студенти. Постхристиянски, постисторически, постграмотни, все едно че вчера са се пръкнали. Поради това не очаква от тях да знаят що е паднал ангел или откъде Байрон е прочел за падналите ангели. Очаква добродушно-глупави коментари, които с

малко късмет може да насочи към някакви разсъждения. Но днес го обгражда тишина, мрачна тишина, която пулсира около непознатия. Не желаят да говорят, не желаят да играят играта му, защото непознатият е там, слуша, съди, дразни.

— Луцифер — казва той. — Ангелът, прокуден от рая. Малко знаем за живота на ангелите, но предполагаме, че не им е нужен кислород. У дома си Луцифер, тъмният ангел, няма нужда да диша. И внезапно се озовава в нашия странен „дишащ“ свят. „Грешен“: твар, която избира собствен път, която живее опасно, създавайки опасност за себе си дори. Нека да прочетем нататък.

Момъкът дори не поглежда текста. Вместо това поглъща думите му с усмивчица — усмивчица, в която се чете и едва доловимо слисване.

*Понякога той можеше да се откаже
от собствено добро заради другите,
но не от жалост, не защото трябваше,
а злобно някак, със странна лоша зара,
що тласкаше го все със скрита гордост
да върши що малцина биха могли;
и същи този подтик за минутка
накарал би го да извърши грях.*

— Следователно що за творение е този Луцифер?

Студентите трябва вече да са доловили напрежението между тях, между него и момъка. Въпросът от само себе си се е насочил към момъка, само към него; и като сомнамбул, внезапно върнат към действителността, момъкът откликва:

— Той действа, както чувства. Не го интересува добро ли е, или зло. Просто действа.

— Точно така. Независимо добро ли върши, или зло, той просто действа. Действа не по принцип, а по вътрешен подтик и източникът на този подтик му е неясен. Прочетете няколко строфи по-долу: „Лудостта му бе не в главата, а в сърцето.“ Лудо сърце. Що е лудо сърце?

Поискал е твърде много. Момъкът иска да продължи да гадае, това е очевидно. Искане да покаже, че се интересува не само от мотоциклети и модни дрехи. А може и така да е. Може би се догажда, що значи да имаш лудо сърце. Но тук, в тази класна стая, пред всички тези непознати думите не излизат от устата му. Той поклаща глава.

— Няма значение. Забележете, че от нас не се иска да заклеим тази твар с лудо сърце, тази твар, чието създаване е грешка. Напротив, подканени сме да разберем и да съчувстваме. Но и съчувствието си има граници. Защото, макар да живее сред нас, той не е като нас. Той е, както точно се определя сам, твар, тоест чудовище. И накрая, както ще ни подсказе Байрон, няма да ни е възможно да го обичаме в дълбокия, по-човешкия смисъл на думата. Той е обречен на самота.

С приведени глави те бързо записват думите му. Байрон, Луцифер, Каин — за тях няма никаква разлика.

Приключват с разбора на поемата. За домашно той им дава първите песни от „Дон Жуан“ и разпуска класа по-рано. Над главите им той я извиква:

— Мелани, мога ли да поговоря с вас?

Тя застава пред него изтощена, с напрегнато лице. Сърцето отново го заболява за нея. Да бяха сами, той би я прегърнал, би се опитал да я ободри. „Гълъбичката ми.“

Вместо това казва:

— Бихте ли дошли в кабинета ми?

Води я нагоре по стълбите към кабинета си; гаджето се мъкне подире им.

— Изчакайте тук — казва той на младежа и му хлопва вратата.

Мелани седи пред него с обронена глава.

— Мила моя — започва той. — Минаваш през труден период, знам, и не искам да ти създавам допълнителни затруднения. Но трябва да говоря с теб като твой учител. Имам дълг към студентите си, към всеки от вас. Какво върши приятелят ти извън студентското градче, си е негова работа. Но не мога да му позволя да смущава часовете ми. Моля, предай му това от мен.

Що се отнася до теб, ще ти се наложи да отделяш повече време за работата си. Ще трябва да посещаваш лекциите по-редовно. И ще трябва да вземеш изпита, който пропусна.

Тя го гледа втренчено, с удивление, направо шокирана. „Ти ме откъсна от всички — сякаш иска да му каже. — Накара ме да споделя тайната ти. Аз вече не съм само студентка. Как можеш да ми приказваш така?“

Когато заговаря, гласът ѝ е толкова тих, че той едва я чува:

— Не мога да се явя на изпит, не съм чела.

Това, което той иска да каже, не може да бъде изречено, без да се наруши приличието. Единственото, което може да направи, е да ѝ даде сигнал с надеждата, че той ще бъде разбран.

— Просто си вземи изпита, Мелани, като всички други. Не е важно дали си се подготвила, въпросът е да го отхвърлиш зад гърба си. Нека да определим дата. Какво ще кажеш за идния понеделник, в обедната почивка? Това ти дава възможност да почетеш в събота и в неделя.

Тя вирва брадичка и го поглежда предизвикателно. Или не е разбрала, или отказва предложението.

— В понеделник тук, в моя кабинет — повтаря той.

Тя става, премята чантата си през рамо.

— Мелани, аз нося отговорност. Поне формално го направи. Не усложнявай положението повече от необходимото.

„Отговорност“: тя не удостоява думата с отговор.

Връщайки се от концерт същата вечер, той спира на светофара. Покрай колата му профучава мотоциклет, сребърен дукати, яхнат от две фигури в черно. Фигурите имат шлемове, но той ги разпознава. Мелани — отзад, седи с широко разтворени колене и понадигнат таз. За миг го разтърсва похот. „Това съм го правил!“, помисля си. После мотоциклетът се стрелва напред и я отнася.

ПЕТА ГЛАВА

В понеделник тя не се явява на изпит. Вместо това той намира в пощенската си кутия официално писмо, според което тя няма да посещава повече лекциите му: „Студентка 771010 SAM, госпожица М. Изаакс, престава да посещава курсовете по комуникация 312 от момента на уведомлението.“

Не е изминал и час, прехвърлят му телефонно обаждане.

— Професор Лаури ли е? Имате ли възможност да поговорим? Казвам се Изаакс. Обаждам се от Джордж. Дъщеря ми е във вашия курс, нали се сещате, Мелани.

— Да.

— Господин професоре, надявам се да можете да ни помогнете. Мелани беше толкова добра студентка, а сега иска да се откаже от следването. Това е страшен удар за нас.

— Не знам дали ви разбирам.

— Искане да престане да учи и да си намери работа. Толкова труд напразно, да следва три години, и то с прекрасен успех, и точно преди края да напусне. Дали мога да ви помоля, господин професоре, да поговорите с нея, да я вразумите?

— Вие самият поговорихте ли с Мелани? Знаете ли какво е продиктувало това решение?

— Говорихме с нея по телефона целия уикенд — и майка ѝ, и аз, но нищо не можахме да разберем. Много време ѝ отнема пиесата, в която играе, може би това е причината, преуморена е, под напрежение е. Винаги взема всичко присърце, господин професоре, такава си е, цялата се посвещава на работата си. Но ако поговорите с нея, може би ще я убедите да размисли. Тя толкова ви уважава. Не искаме да пропиее всички тези години.

Значи Мелани, МелАни с ориенталските дрънкулки и любовта си към Уърдсуърд е вземала всичко присърце. Не го е забелязал. Интересно какво друго не е забелязал?

— Не знам, господин Изаакс, дали аз съм най-подходящият за разговор с Мелани.

— Разбира се, господин професоре, разбира се, че вие сте най-подходящият! Нали ви казвам колко ви уважава Мелани!

„Уважава ме? Поизостанали сте, г-н Изаакс. Дъщеря ви престана да ме уважава преди седмици и имаше защо.“ Това трябва да му каже. Вместо това произнася:

— Ще видя какво мога да направя.

Няма да ти се размине, казва си той след всичко това. Нито пък татко Изаакс в далечен Джордж ще забрави този разговор с лъжите и увъртанията ти. „Ще видя какво мога да направя.“ Защо не си признаеш? „Аз съм червеят в ябълката“, това трябваше да му каже, „Как да ви помогна, когато съм източникът на бедите й?“

Той телефонира в апартамента и слушалката вдига братовчедката Полин. Мелани не може да се обади, казва Полин с леден глас.

— Как така да не може да се обади?

— Не желае да разговаря с вас.

— Предайте й, че се обаждам относно решението й да зареже следването. Кажете й, че не е разумно.

Лекциите в сряда минават зле. Лекциите в петък — още по-зле. Почти няма студенти — дошли са единствено покорните, ленивите, безличните. Обяснението може да бъде само едно: разчуло се е.

Намира се във факултетската канцелария, когато чува глас зад себе си:

— Къде мога да намеря професор Лаури?

— Аз съм — отвърща, без да помисли.

Мъжът, който е попитал, е нисичък, слаб, прегърбен. Синият костюм му е широк, вмирисан е на цигари.

— Вие ли сте? Говорихме по телефона. Аз съм Изаакс.

— Да. Здравейте. Нека влезем в моя кабинет.

— Не се налага. — Мъжът спира, изправя рамене, поема дълбоко дъх.

— Господин професоре — започва той, като слага ударението на думата „професор“, — може да сте много учен и важен, но не е право, каквото сте сторили. — Той млъква и клати глава. — Не е право.

Двете секретарки не се и опитват да скрият любопитството си. В канцеларията има и студенти; непознатият повишава глас и те млъкват.

— Поверяваме ви децата си, защото смятаме, че можем да ви вярваме. Ако не вярваме на университета, на кого? През ум не ни е минавало, че изпращаме дъщеря си в змийско гнездо. Не, професор Лаури, може да сте голяма клечка с кой знае какви дипломи, но на ваше място щях да се срамувам от себе си, Бог ми е свидетел. Аз да бях сгазил лука като вас, щях да си призная на място, ама като ви гледам, не мисля, че ще го сторите.

Да си признае на място: ако имаш какво да кажеш, говори! Но езикът му е онемял, кръвта пулсира в ушите му. Змия в пазвата — как да го отрече?

— Извинявайте — прошепва. — Имам работа.

Вдървен, се обръща и си тръгва.

Изаакс го следва в шумния коридор.

— Професор Лаури! — вика той. — Не можете да бягате по този начин! Да знаете, няма да оставя тая работа така!

Тъй започва всичко. На следващата сутрин, с изненадваща експедитивност, пристига докладна от кабинета на заместник-ректора по учебната част. Уведомяват го, че срещу него е повдигнато оплакване за нарушаване на член 3.1 от университетския поведенчески кодекс. Нареджат му да се яви колкото е възможно по-скоро в кабинета на заместник-ректора.

Към докладната, пристигнала в плик с гриф „поверително“, е прикачен екземпляр от текста на кодекса. Член 3 забранява преследване или тормоз на расова, етническа, религиозна основа, във връзка с пол, сексуална ориентация или физическо увреждане. Член 3.1 се занимава изрично с преследване или тормоз на студенти от страна на преподаватели.

Има и втори документ, който резюмира устава и компетенциите на разследващата комисия. Той чете документа с неприятно разтуптяно сърце. Не успява да прочете и половината, разсейва се. Става, заключва вратата на кабинета си, сяда с документа в ръка, опитва се да си представи какво се е случило.

Мелани не би предприела такава стъпка, той е убеден. Прекалено е невинна за такова нещо, не знае силата си. Накарал я е оня, човечецът в костюм не по мярка, той и братовчедката Полин, грозноватата, дуенята. Сигурно са я навили, изтощили са я и накрая са я заставили да се обърне към администрацията.

— Искаме да подадем оплакване — са казали.

— Да подадете оплакване? Какво оплакване?

— По личен въпрос.

— Тормоз — сигурно е пояснила братовчедката Полин, а Мелани е стояла до нея сконфузена. — Срещу един професор.

— Идете в стая еди-коя си.

В стая еди-коя си той, Изаакс, сигурно е добил смелост.

— Искаме да подадем оплакване срещу един от вашите професори.

— Добре ли сте го обмислили? Наистина ли го искате? — Така са го попитали, съблюдавайки правилата.

— Да, знаем какво искаме — е отговорил той, хвърляйки поглед към дъщеря си, — нека посмее да възрази.

Попълва се формуляр. Поставили са формуляра пред тях, дали са им писалка. Една ръка е поела писалката, ръка, която той е целувал, ръка, която той познава интимно. Първо името на ищеца: МЕЛАНИ ИЗААКС, с грижливо изписани главни букви. Ръката бавно слиза по колоната от квадратчета, търси кое да отбележи. *Три*: подсказва й пожълтелият от никотин пръст на баща й. Ръката се колебае, решава се, драсва в квадратчето обвинението си: *J'accuse*. Следва квадратчето за името на обвиняемия. ДАВИД ЛАУРИ, пише ръката, ПРОФЕСОР. И накрая, най-отдолу, датата и подписът й: извитото къдраво М, Л-то изписано смело, името завършено със замах.

Делото е сторено. Две имена на една страница, неговото и нейното, редом. Редом, но вече не като любовници, а като врагове.

Той се обажда в кабинета на заместник-ректора и получава час за пет вечерта, извън редовното работно време.

В пет чака в коридора. Арам Хаким, лъскав и млад, се появява и го поканва да влезе. В кабинета вече има двама души: Илейн Уинтър, декан на неговия факултет, и Фародия Расоол от Социологията, председател на университетската комисия срещу дискриминацията.

— Става късно, Давид, знаем защо сме се събрали — казва Хаким. — Затова — на въпроса. Как най-добре да процедираме?

— Можете да ми дадете повече подробности относно оплакването.

— Добре. Оплакването е подадено от госпожица Мелани Изаакс. Относно — той хвърля поглед към Илейн Уинтър — предишни нередности, свързани май с госпожица Изаакс. Илейн?

Илейн Уинтър взема думата. Никога не го е обичала; третира го като изкопаемо — колкото по-скоро го разкарат, толкова по-добре.

— Поставя се въпросът за посещението на госпожица Изаакс на лекции, Давид. Според думите ѝ — разговарях с нея по телефона — миналия месец тя е присъствала само два пъти. Ако е вярно, трябвало е да ни се съобщи. Освен това твърди, че не се е явила на средносрочния изпит. Но — тя поглежда папката пред себе си, — ако се съди по твоя дневник, посещението ѝ е било редовно, а на средносрочния изпит е изкарала седемдесет. — Илейн го разглежда изпитателно. — Следователно, освен ако няма две студентки на име Мелани Изаакс...

— Само една — казва той — нямам оправдание.

Хаким заговаря примирително.

— Приятели, нито е времето, нито мястото да започваме сериозни разговори. Според мен трябва — той поглежда към другите двама — да си изясним процедурата. Няма нужда да те уверявам, Давид, че въпросът ще бъде разглеждан при строга поверителност, знаеш го. Името ти ще бъде защитено, името на госпожица Изаакс — също. Ще се състави комисия. Функцията ѝ ще бъде да реши дали съществува основание за дисциплинарни мерки. Ти или адвокатът ти ще получите възможността да оспорите състава ѝ. Заседанията ѝ ще бъдат закрити. Междувременно, докато комисията даде препоръка на ректора и ректорът действа според препоръката, всичко ще върви както досега. Госпожица Изаакс официално е напуснала твоя курс, от теб ще се очаква да се въздържа от всякакви отношения с нея. Пропускам ли нещо, Фародия, Илейн?

Стиснала устни, д-р Расоол клати глава.

— Тия обвинения в тормоз винаги са нещо сложно, Давид, и крайно неприятно, но според нас процедурите ни са солидни и справедливи, така че ще действаме стъпка по стъпка и по правилата. Единствено мога да ти препоръчам да се запознаеш с процедурите и може би да си намериш адвокат.

Той понечва да отговори, но Хаким вдига ръка предупредително.

— Първо обмисли нещата, Давид.

Идва му до гуша.

— Не ми обяснявай какво да правя, не съм дете.

Излиза разярен. Но сградата е заключена, а портиерът си е отишъл. Задната врата също е заключена. Налага се да изчака Хаким да му отвори.

Вън вали.

— Ела под моя чадър — казва Хаким. Стигат до колата му и той добавя: — Честно казано, Давид, трябва да знаеш, че страшно ти съчувствам. Вярвай ми. Тая работа може да се превърне в ад.

Той познава Хаким от години, от времето, когато още играеше тенис, ходеха на тенис двамата, но сега не му е до мъжки откровения. Вдига рамене раздражено и сядва в колата си.

Случаят щял да бъде строго поверителен, но, разбира се, не е, хората, разбира се, говорят. Защо иначе, при влизането му в преподавателската стая, всякакви разговори секват, защо една млада колежка, с която дотогава е имал най-приятелски отношения, оставя чая си недопит и излиза, като го отминава, без да го поглежда? Защо на първата му лекция за Бодлер се явяват само двама студенти?

Клюкарската мелница, мисли си той, върти се денонощно, смила репутации. Обществото на праведниците, заседаващо по ъглите, по телефона, при закрити врати. Злорадо шушукане. Schadenfreude. Първо присъдата, после процесът.

Той се старее винаги да върви с високо вдигната глава по коридорите.

Съветва се с адвоката, който е водил бракоразводното му дело.

— Нека първо да си изясним едно — пита адвокатът, — верни ли са обвиненията?

— Верни са. Имах любов с девойката.

— Сериозни ли бяха отношенията ви?

— Какво значение има това? След известна възраст всичко любовни връзки са сериозни. Като инфаркта.

— Моят съвет е да прибягнеш към стратегическата стъпка да си наемеш адвокатка. — Адвокатът споменава две имена. — Опитай се да уредиш нещата по извънсъдебен път. Определи си сам наказанието; оттегли се временно в отпуска, а в замяна университетът ще убеди девойката или семейството ѝ да оттеглят обвиненията. В това ти е

надеждата. Помири се с жълтия картон. Сведи щетите до минимум, изчакай скандалът да поутихне.

— Как да си определя сам наказанието?

— Терапия. Общественополезен труд. Психолог. В каквото успееш да ги убедиш.

— Психолог ли? Искаш да кажеш, че ми е нужен психолог?

— Не ме разбирай криво. Просто ти казвам, че една от предлаганите възможности е консултацията с психолог.

— Който ще ме оправи? Ще ме излекува? Ще ме излекува от неподобаващи щения?

Адвокатът свива рамене.

— Нещо подобно.

В университетското градче се провежда „Седмица срещу насилието“. „Жени срещу насилието: ВОЙНА!“ оповестяват, че ще организират двацет и четиричасово бдение от солидарност към неотдавнашни жертви. Под вратата му пъхат брошурка: „ЖЕНИТЕ ПРОГОВАРЯТ“. Най-отдолу е надраскано с молив: „ДНИТЕ ТИ СА ПРЕБРОЕНИ, КАЗАНОВА.“

Той вечеря с бившата си съпруга Розалинд. Разделени са от осем години; бавно и предпазливо се сприятеляват отново, донякъде. Ветерани от войната. Приятно му е, че Розалинд още живее близо до него; това го насърчава. Може би и тя чувства същото спрямо него. Човек, на когото да разчиташ в най-лошия случай — ако паднеш в банята, ако откриеш кръв в изпражненията си.

Разговарят за Луси, единственото дете от първия му брак, която сега живее във ферма в Източен Кейп.

— Може би скоро ще я видя — казва той, — смятам да направя едно пътешествие.

— През семестъра?

— Семестърът е почти приключил. Остават ни само още две седмици.

— Има ли това нещо общо със сегашните ти неприятности? Чувам, че си имал неприятности.

— Откъде си чула?

— Хората говорят, Давид. Всички знаят за последната ти любовна авантюра с най-пикантни подробности. Ще ми позволиш ли да ти кажа колко глупаво изглежда всичко?

— Няма да ти позволя.

— Въпреки това ще ти кажа. Глупаво, че и грозно. Не знам как си уреждаш сексуалните връзки, нито пък ме интересува, но не се прави така. На колко си години — петдесет и две? Мислиш ли, че някое младо момиче ще изпита удоволствие да легне с мъж на тая възраст? Мислиш ли, че ѝ е приятно да те наблюдава точно по средата на... Някога замислял ли си се над това?

Той мълчи.

— Не очаквай съчувствие от мен, Давид, не очаквай съчувствие от никого. Нито съчувствие, нито милост, не в наше време. Всички ще се надигнат срещу теб — и защо не? Просто не мога да разбера как си могъл!

Възкръснал е старият тон, тонът от последните години на брака им: страстни обвинения. Дори Розалинд би трябвало да се усети. Но може би е права. Може би младите трябва да бъдат защитени от вида на разтърсвани от страст старейшини. В края на краищата затова има проститутки, за да задоволяват копнежите на тия противни мъже.

— Както и да е — продължава Розалинд, — казваш, че ще видиш Луси.

— Да, смятам да замина след разследването и да остана при нея за известно време.

— Какво разследване?

— Идната седмица ще ме разследва комисия.

— Бързо действат. А след като гостуваш на Луси?

— Не знам. Не съм сигурен, че ще ми разрешат да се върна в университета. Нито съм сигурен, че ще го искам.

Розалинд поклаща глава.

— Безславен край на кариерата ти, не мислиш ли? Не те питам дали удоволствието с нея си струва последиците. Как ще организираш времето си? Какво ще стане с пенсията ти?

— Ще се споразумея някак с тях. Не могат да ме оставят без пукнат грош.

— Наистина ли? Не бъди толкова сигурен. На колко е години... твоята любима?

— На дваисет. Пълнолетна е. Достатъчно е възрастна, за да знае какво иска.

— Говори се, че вземала приспивателни. Вярно ли е?

— Не знам за никакви приспивателни. Звучи ми съчинено. Кой ти каза за приспивателните?

Тя не обръща внимание на въпроса.

— Влюбена ли беше теб? Ти заряза ли я?

— Нито беше влюбена, нито съм я зарязал.

— Тогава защо се оплаква?

— Знам ли? Тя не сподели с мен. Имало е някаква задкулисна битка, в която не съм участвал. Налице са ревниво гадже... възмутени родители. В крайна сметка тя сигурно е рухнала. За мен дойде като пълна изненада.

— Трябвало е да се досетиш, Давид. Прекалено стар си, за да се заплиташ в истории с чужди деца. Трябваше да предвидиш най-лошото. Както и да е, цялата история е ужасно унижителна. Говоря сериозно.

— Не си ме запитала дали аз съм бил влюбен в нея. Не трябваше ли да ми зададеш и този въпрос?

— Добре. Влюби ли се в тази млада жена, която посрами името ти?

— Не е нейна грешката. Не я обвинявай.

— Да не я обвинявам! На чия страна заставащ? Разбира се, че я обвинявам! Обвинявам теб, обвинявам и нея! Цялата история е позорна от начало до край! Позорна и вулгарна. Не се притеснявам, че го казвам.

Едно време при такива думи той би си излязъл със скандал. Сега не го прави. Обръгнали са — и той, и Розалинд, срещу взаимни обвинения.

На следващия ден Розалинд му телефонира.

— Давид, чел ли си днешния брой на „Аргус“?

— Не.

— Подготви се. Писали са за теб.

— Какво са писали?

— Сам го прочети.

Съобщението е на страница трета: „Сексуални обвинения срещу професор“. Той преминава по редовете с поглед: „... е призован да се яви пред дисциплинарна комисия по обвинение в сексуален тормоз. Засега Университетът мълчи по последните разкрития на поредица от скандали, включително измами при изплащане на стипендии и слухове

за сексоргии по студентските общежития. Лаури (на 53 години), автор на труд за известния природоописател, английския поет Уилям Уърдсуърд^[1], не беше открит за коментар.“

[1] Уилям Уърдсуърд (1770–1850), поет, известен като природоописател. Давид Лаури (1945), анализатор и опозорен последовател на Уилям Уърдсуърд. — Б.пр. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

Комисията се събира в заседателната зала в кабинета на Хаким. Въвеждат го и го поставят да седне в подножието на бюрото на самия Манас Матабане, професор по теология, който ще председателства разследването. Вляво от него седят Хаким, неговият секретар и млада жена, студентка по нещо си; вдясно са трима членове на комисията на Матабане.

Той не се чувства нервен. Напротив, напълно е сигурен в себе си. Сърцето му бие равно, предишната вечер е спал добре. Суета, мисли си, опасната суета на комарджията; суета и праведност. Гмурва се в тая история, без да се е подготвил. Но му е все едно.

Кима към членовете на комисията. Познава двама от тях — професор Расоол и Дезмънд Суортс, декан на инженерния факултет. Третата, според документите пред него, преподава във Факултета по бизнес.

— Така събраната комисия, професор Лаури — започва Матабане, — няма пълномощия. Може да даде единствено препоръки. Нещо повече, имате правото да оспорите състава ѝ. Затова нека да ви запитам: смятате ли, че сред нас има член от комисията, чието присъствие би било във ваш ущърб?

— Нямам възражения в юридически смисъл — отвърща той. — Изпитвам резерви от философско естество, но предполагам, че те не са подходящи.

Общо раздвижване, разместване.

— Най-добре е да се придържаме към юридическата страна — казва Матабане. — Не възразявате срещу състава на комисията. Имате ли възражения срещу присъствието на студентка — наблюдател от Коалицията срещу дискриминацията?

— Не се боя от комисията. Не се боя от наблюдателя.

— Прекрасно. Сега — на въпроса. Първото оплакване е от госпожица Мелани Изаакс, студентка в театралния семинар, от чието

изявление всички имате екземпляри. Трябва ли накратко да представя изявлението? Професор Лаури?

— Да разбирам ли, господин председател, че госпожица Изаакс няма да се яви лично?

— Госпожица Изаакс се яви пред комисията вчера. Нека отново да ви напомня, че не сте на съдебно дело, а на разследване. Нашите процедурни правила се различават от съдебните процедури. Това притеснява ли ви?

— Не.

— Второто обвинение, свързано с първото, идва от канцеларията през отдела за студентските документи и засяга достоверността на документите на госпожица Изаакс. Обвинението е, че госпожица Изаакс не е присъствала на всички лекции, нито е предала всички писмени работи, нито е взела всички изпити, за които сте ѝ поставили оценки.

— Това ли е всичко? Това ли са обвиненията?

— Да.

Той поема дълбоко дъх.

— Убеден съм, че членовете на комисията ще намерят по-добър начин да си запълват времето, отколкото да дъвчат факти, по които спор няма. Признавам се за виновен и по двете обвинения. Прочетете присъдата и нека да вървим да си гледаме работата.

Хаким се навежда към Матабане. Двамата разменят полугласни забележки.

— Професор Лаури — започва Хаким, — трябва да повторя, че ние сме комисия за разследване. Задачата ни е да изслушае двете страни по случая и да отправим препоръки. Не сме упълномощени да вземаме решения. Пак ви питам: не би ли било по-добре, ако ви представлява някой, запознат с нашите процедури?

— Нямам нужда някой да ме представлява. Мога отлично да представлявам сам себе си. Да разбирам ли, че въпреки току-що отправената молба, трябва да продължаваме с изслушванията?

— Искаме да ви дадем възможност да изложите своята позиция.

— Вече изложих позицията си. Виновен съм.

— Виновен в какво?

— Във всичко, в което ме обвинявате.

— Преливаме от пусто в празно, професор Лаури.

— Във всичко, което твърди госпожица Изаакс, и в подправяне на студентски документи.

Сега се намесва Фародия Расоол.

— Твърдите, че приемате казаното от госпожица Изаакс, професор Лаури, но всъщност чели ли сте го?

— Нямам желание да чета изложеното от госпожица Изаакс. Приемам го. Няма известна на мен причина, поради която госпожица Изаакс да лъже.

— Но не би ли било разумно наистина да прочетете изявлението й, преди да го приемете?

— Не. В живота има много по-важни неща от разума.

Професор Расоол се обляга назад.

— Също като Дон Кихот, професор Лаури, но можете ли да си го позволите? Струва ми се, че нашият дълг е да ви защитим от самия вас. — Тя ледено се усмихва на Хаким.

— Казвате, че не сте потърсили правна консултация. Съветвали ли сте се с някого — например със свещеник, или с психолог? Готов ли сте да поговорите с психолог? — Думите са на преподавателката по бизнес.

Той усеща как настръхва.

— Не, не съм говорил с психолог, нито имам намерение да го сторя. Аз съм възрастен човек. Не се поддавам на психологически съвети. Те вече не стигат до мен. — Той се извъръща към Матабане. — Казах каквото имах да кажа. Има ли някаква причина настоящият дебат да продължава?

Матабане и Хаким се съветват шепнешком.

— Предложението е — подема Матабане — комисията да се оттегли, за да обсъди искането на професор Лаури.

Всички кимат.

— Професор Лаури, мога ли да ви помоля да излезете за няколко минути заедно с госпожица Ван Вик, докато ние разискваме въпроса?

Двамата със студентката-наблюдател се оттеглят в кабинета на Хаким. Не си разменят нито дума; студентката е очевидно притеснена. „ДНИТЕ ТИ СА ПРЕБРОЕНИ, КАЗАНОВА.“ Какво ли си мисли тя за Казанова сега, когато се е озовала лице в лице с него?

Повикват ги обратно. Настроението в залата не е благоприятно — кисела атмосфера, така би я определил.

— И тъй — казва Матабане, — да резюмираме: професор Лаури, наистина ли признавате правотата на обвиненията срещу вас?

— Приемам всичко, в което госпожица Изаакс ме обвинява.

— Доктор Расоол, желаете ли да добавите нещо?

— Да. Желая да се запише, че възразявам срещу реакцията на професор Лаури, тъй като я смятам за увъртане. Професор Лаури твърди, че приема обвиненията. Но когато се опитваме да го притиснем да каже какво точно всъщност приема, ни се отговаря с неуловима подигравка. За мен това показва, че той приема обвиненията само формално. В случай като неговия, с толкова подтекст, широката общественост има право...

Той не може да й позволи да продължи.

— В моя случай няма подтекст — озъбва й се той.

— Широката общественост има право да знае — продължава тя, повишавайки глас по професионален навик, заглушавайки го — какво точно признава професор Лаури и поради това — за какво го осъждат.

Матабане:

— Ако го осъдят.

— Именно, ако го осъдят. Няма да изпълним дълга си, ако нещата не ни станат кристално ясни и ако не сме кристално ясни в препоръките си за какво съдим професор Лаури.

— На всеки от нас е кристално ясно, доктор Расоол. Въпросът е дали и на професор Лаури е кристално ясно.

— Точно. Изразихте точно каквото исках да кажа.

Би било по-мъдро да си мълчи, но той не си мълчи.

— Какво ми е ясно е моя работа, не ваша, Фародия. Честно казано, вие искате от мен не отговор, а изповед. Няма да се изповядвам. Правя изявление, това е мое право. Виновен по обвиненията. Това е моето изявление. Повече няма да дочакате от мен.

— Г-н председател, протестирам. Въпросът надхвърля техническата страна. Професор Лаури се признава за виновен, но аз се питам дали приема вината си, или просто говори тези неща с надеждата, че случаят ще бъде погребан под бумагите и забравен? Защото, ако е така, настоявам да му наложим най-тежкото наказание.

— Нека отново да ви напомня, д-р Расоол — казва Матабане, — че нямаме право да налагаме наказания.

— В такъв случай трябва да препоръчаме най-тежкото наказание. Професор Лаури да бъде уволнен незабавно и да се откаже от всички привилегии и облаги.

— Давид? — Гласът принадлежи на Дезмънд Суортс, който дотогава не се е обаждал. — Давид, сигурен ли си, че се справяш със ситуацията по възможно най-добрия начин? — Суортс се извързва към председателя. — Господин председател, както казах и докато професор Лаури беше във от стаята, моето убеждение е, че като членове на университетска общност не трябва да се отнасяме към колега по студен и формален начин. Давид, сигурен ли си, че не би предпочел отлагане на случая, за да имаш време да размислиш и може би да се посъветваш?

— Защо? Върху какво трябва да размисля?

— Върху тежкото си положение, което не съм сигурен, че преценяваш точно. Грубо казано, има опасност да си загубиш работата си. В наши дни това не е шега.

— В такъв случай какво би ме посъветвал да направя? Да престана да говоря с тази, както я нарича д-р Расоол, неуловима подигравка в тона си? Да пролея сълзи на разкаяние? Ще бъде ли това достатъчно, за да ме спаси?

— Може и да не ти се вярва, Давид, но ние тук, около масата, не сме твои врагове. Всички си имаме слабости, всички сме само хора. Твоят случай не е единствен по рода си. Бихме искали да намерим начин да продължиш кариерата си.

Хаким се намесва усърдно:

— Бихме искали да ти помогнем, Давид, да приключиш с това — сигурно е кошмарно.

Били негови приятели. Искали да го спасят от слабостта му, да го събудят от кошмара му. Не искали да го видят да проси по улиците. Искали го обратно в класната стая.

— В този доброжелателен хор не чувам женски глас — казва той. Мълчание.

— Много добре — продължава той. — Ще се изповядам. Историята започна една вечер, забравих датата, но не толкова отдавна. Вървах през градините на стария колеж и така се случи, че през тях вървеше въпросната млада жена, госпожица Изаакс. Пътищата ни се кръстосаха. Разменихме няколко думи и в този момент се случи нещо,

което, понеже не съм поет, няма да се опитам да опиша. Достатъчно е да отбележа, че влезе Ерос. След това вече не бях същият.

— В какво отношение не бяхте същият? — пита предпазливо преподавателката по бизнес.

— Не бях на себе си. Не бях вече петдесетгодишен, разведен, в безпътица. Превърнах се в слуга на Ерос.

— Защиатаваш ли се? Не си могъл да се пребориш с влечението?

— Не се защитавам. Вие искате изповед. Изповядвам се. Що се отнася до влечението, то далеч не беше неуправляемо. Срам ме е, но в миналото многократно съм се преборвал с такива влечения.

— Не смяташ ли — казва Суортс, — че по своето естество животът в университетска среда изисква известни жертви? Че в името на доброто на всички трябва да се въздържа?

— Имаш предвид, че трябва да забраним любовта между различните поколения?

— Не е задължително. Но като преподаватели ние разполагаме с известна власт. Може би трябва да наложим възбрана върху смесването на властта със секса. Кое то според мен е точно твой случай. Или да препоръчваме крайна предпазливост.

Намесва се Фародия Расоол.

— Господин председател, отново преливаме от пусто в празно. Да, казва той, виновен е, но когато се опитваме да чуем нещо конкретно, внезапно той ни изповядва не насилие над младата жена, а някакво си непреодолимо влечение; нито споменава причинената болка, нито дългата предистория на експлоатация, част от която е всичко това. По тази причина смятам, че е безполезно да продължаваме да разговаряме с професор Лаури. Трябва да приемем признанието му и да направим съответните препоръки.

Насилие. Той очакваше тази дума. Изречена с глас, трептящ от праведност. Какво вижда тази жена, когато го гледа, та е толкова разгневена? Акула между безпомощни рибки? Или друго видение: огромен тежък мъжкар притиска непорасналото момиче, заглушавайки виковете ѝ с широка длан? Колко нелепо! След това си спомня: вчера те са били събрани в същата зала и тя е била пред тях, Мелани, която не му стига и до рамото дори. Неравни — как би могъл да го отрече?

— Склонна съм да се съглася с д-р Расоол — казва преподавателката по бизнес. — Освен ако има нещо, което професор

Лаури иска да добави, смятам, че трябва да вземем решение.

— Преди да сторим това, г-н председател — казва Суортс, — бих искал да се обърна за последен път с молба към професор Лаури. Желаете ли да поддържаш някаква теза?

— Защо? Защо е толкова важно да поддържам теза?

— Защото това би ни помогнало да успокоим ситуацията, която вече става много напрегната. Всички, естествено, бихме предпочели да решим този случай без намесата на медиите. Но не беше възможно. Случаят привлече много внимание, доведе до последици, които не сме в състояние да контролираме. Всички очи са отправени към университета, всички чакат да видят как ще се справим. Като те слушам, Давид, оставам с впечатлението, че се смяташ за несправедливо обвинен. Това е напълно погрешно. Всички в нашата комисия се опитваме да постигнем компромис, който да ти позволи да задържиш работата си. Затова те питам: нямаш ли някаква теза, която да оповестиш и която да не противоречи на съвестта ни и да ни позволи да препоръчаме нещо по-леко от тази жестока санкция, иначе казано от уволнението ти?

— Всъщност ме питаш дали бих се смирил и помолил за милост?

Суортс въздъхва.

— Давид, няма защо да се присмиваш на усилията ни, това няма да ти помогне. Поне приеми отлагане на заседанието, така че да можеш да обмислиш положението си.

— Какво искаш да съдържа изявлението ми?

— Признание, че си сгрешил.

— Вече го признах. От сърце. Виновен съм по обвиненията, които ми се отправят.

— Не си играй игрички с нас, Давид. Има разлика между това да се признаеш виновен по обвинение и да признаеш, че си сгрешил и ти знаеш това.

— Не — казва Фародия Расоол. — То ще ни върне към началото. Първо професор Лаури трябва да направи изявление. След това можем да решим дали да го приемем при смекчаващи обстоятелства. Не обсъждаме първо за какво ще бъде изявлението му. Изявлението му трябва да дойде от него и със собствени негови думи. Тогава ще видим дали е искрен.

— И вие смятате, че сте способни да разберете това от думите, които ще използвам — да разберете дали идват от сърце?

— Ще го разберем от отношението ви. Ще видим дали изразявате разкаяние.

— Добре. В случая с госпожица Изаакс се възползвах от положението си. Сгреших и съжалявам. Достатъчно ли ви е?

Не е въпросът, дали е достатъчно за мен, професор Лаури, въпросът е, дали е достатъчно за вас. Признанието ви отразява ли искрените ви чувства?

Той клати глава.

— Изрекох думите заради вас, сега искате още, искате да докажа тяхната искреност. Това е чудовищно. Това надхвърля изискванията на закона. До гуша ми дойде. Нека да се върнем отново към правилата. Заявих, че се признавам за виновен. Нищо повече няма да кажа.

— Така — казва Матабане от председателското място. — Ако няма други въпроси към професор Лаури, бих искал да му благодаря, че ни уважи, и да го освободя.

Отначало не го познават. Почти е слязъл по стълбите, когато чува вик „Ето го!“ и тичащи стъпки.

Настигат го вече долу; един дори го сграбчва за пеша, за да го забави.

— Може ли да поговорим, професор Лаури? — пита нечий глас.

Той не обръща внимание, промъква се през претъпканото фоайе, където хората се обръщат, за да зяпат високия мъж, бягащ от преследвачите си.

Някой му препречва пътя.

— Дръж! — казва женски глас.

Той се обръща, протяга ръка. Фотографска светкавица.

Около него кръжи жена. Косата ѝ, в която са вплетени кехлибарени мъниста, пада права от двете страни на лицето ѝ. Тя се усмихва, показвайки равни, бели зъби.

— Може ли да спрем и да поговорим?

— За какво?

Тикат към него касетофон. Той го блъсва.

— За това как стана всичко.

— Кое как стана?

Светкавицата блясва отново.

— Ами, заседанието на комисията.

— Не мога да го коментирам.

— Окей, тогава какво можете да коментирате?

— Нищо не искам да коментирам.

Преследвачите и зяпачите се скупчват около него.

Ако иска да им избяга, ще трябва да ги разблъсква.

— Съжалявате ли? — пита жената. Тикат касетофона още по-близо до него. — Съжалявате ли за това, което направихте?

— Не. Преживяването ме обогати.

Жената продължава да се усмихва.

— Значи бихте го сторили отново?

— Не мисля, че ще имам втора възможност.

— Но ако имате?

— Това не е сериозен въпрос.

Тя иска повече, повече думи за търбуха на машинката си, но в момента не се сеща как да го подведе към нови нетактичности.

— Какво каза той за преживяването си? — тихо пита край него някой.

— Преживяването го обогатило.

Кикот.

— Питай го дали се е извинил — вика някой на жената.

— Вече го питах.

Изповеди, извинения — защо тази жажда да унижават? Настава внезапна тишина. Тълпата около него — сякаш ловци, сгасчили непознато животно, без да знаят как да го довършат.

Снимката му се появява на следващия ден в студентския вестник; под нея — надпис: „Кой се оказа Глупак“. Снимали са го как, вдигнал очи към небето, протяга несигурна ръка към фотоапарата. Позата му нелепа сама по себе си, но снимката е безценна, защото показва още и обърнато кошче, което един широко ухилен младеж издига високо. Заради един трик с перспективата изглежда, че кошчето е нахлупено върху главата му като клоунска шапка. Какъв шанс му остава при това изображение?

„Комисията мълчи по присъдата“ — гласи заглавието. „Дисциплинарната комисия, разследваща обвиненията в тормоз и недостойно поведение срещу професора от «Комуникации» Давид Лаури, вчера не се произнесе по присъдата. Председателят Манас Матабане заяви единствено, че резултатите от разследването са изпратени на ректора за разпореждане.

В словесната престрелка с членовете на асоциацията «ВОЙНА» след заседанието на комисията Лаури (53-годишен) заяви, че приключенията му със студентки го били обогатили.

За първи път историята се разчу, когато студентите от курса на Лаури, специалист по поезията на романтизма, подали оплаквания срещу него.“

Матабане му се обажда у дома.

— Комисията предаде препоръките си, Давид, и ректорът ме помоли да разговарям с теб за последен път. Казва, че е готов да не прибягва до крайни мерки, при условие че направиш изявление, което да е задоволително от наша гледна точка, не само от твоя.

— Манас, вече обсъждахме това. Аз...

— Чакай. Изслушай ме. Пред себе си имам една чернова, която би задовалила изискванията ни. Много кратък текст. Мога ли да ти го прочета?

— Чети.

Матабане чете:

„Признавам без възражения, че сериозно съм нарушил човешките права на ищцата и пълномощията, дадени ми от университета. Искрено се извинявам и на ищцата, и на университета и приемам наказанието, което ще ми бъде наложено съответно.“

— „Наказанието, което ще ми бъде наложено съответно“ — какво означава това?

— Така, както го разбирам, няма да те уволнят. По всяка вероятност ще поискат да си вземеш отпуск. Дали в крайна сметка ще

се върнеш към преподавателските си задължения, ще зависи от теб и от решението на твоя декан и ръководител на факултета.

— Това ли е? Такава ли е сделката?

— Така разбирам нещата. Ако покажеш, че си съгласен с изявлението, това ще ти даде възможност да искаш да ти се признаят смекчаващи обстоятелства и ректорът ще е готов да го тълкува в този дух.

— В кой дух?

— В дух на покаяние.

— Манас, още вчера обсъдихме въпроса с покаянието. Казах ти какво мисля по въпроса. Няма да го направя. Явих се пред официално конституиран трибунал, представляващ закона. Признах се за виновен пред светски съд, направих светско признание. Това признание би трябвало да ви задоволи. Покаянието няма нищо общо с това. Покаянието принадлежи на друг свят, на друга вселена на дискурс.

— Смесваш нещата, Давид. Не ти се нарежда да се каеш. Онова, което става в душата ти, е неразбираемо за нас, членовете на, както ни наричаш, светския трибунал, да не говорим, че ни е неясно и от човешка гледна точка. Молим те просто да направиш изявление.

— Молите ме да се извиня, без да сте сигурни, че съм искрен?

— Твоята искреност не е критерий. Тя е въпрос на, както казах, собствената ти съвест. Критерият в случая е готовността ти да признаеш грешката си открито и да вземеш мерки да я поправиш.

— Сега наистина сеем на корена ряпа. Вие ме обвинихте, аз се признах виновен по обвиненията. Това е всичко, което ви е нужно от моя страна.

— Не. Нужно ни е повече. Не много повече, но повече. Надявам се ясно да осъзнаеш какво ни е нужно и да ни го дадеш.

— Съжалявам, не.

— Давид, не мога да продължавам да те закрилям от самия теб. Писна ми, писнало е и на останалите от комисията. Искаш ли време да размислиш?

— Не.

— Добре тогава. В такъв случай мога да кажа единствено, че ректорът ще се произнесе.

СЕДМА ГЛАВА

Веднъж решил да напусне, почти нищо не го задържа. Опръзва хладилника, заключва къщата и още по обяд е на магистралата. Преспива в Оутсхоорн, потегля по първи петли. Преди сутринта да е преполовила, вече приближава целта си, град Салем на пътя Греймстаун-Кентън в Източен Кейп.

Имотът на дъщеря му се намира на края на вития коларски път, на няколко мили извън града: пет хектара, по-голямата част от тях — орна земя; вятърна помпа, конюшни, стопански постройки и ниска, дълга къща в жълто, с къдрав покрив от поцинкована ламарина и с покрита веранда. Предната част е отделена с телена ограда и с китки латинки и мушката; останалият двор е чакълест и пращен.

Пред къщата е паркиран стар фолксваген комби; той паркира зад него. Луси излиза изпод сянката на верандата в слънчевата светлина. За момент той не може да я познае. Минала е година, тя е напълняла. Бедрата и гърдите ѝ са се (той търси най-подходящата дума) налели. Боса, за да ѝ е по-удобно, тя идва насреща му да го поздрави, разперила широко ръце, прегръща го, целува го по бузата.

Колко е мила, мисли си той, като я прегръща; колко приятно посрещане в края на дълго пътешествие!

Къщата — просторна, тъмна и дори по обедно време мразовита — е от времето на големите семейства, посрещали омнибуси, пълни с гости. Луси се нанесе в нея преди шест години като член на комуна, младежко племе, продаващо в Греймстаун кожени изделия и печени на слънчева светлина грънци, отглеждащо *дага* сред царевичните ниви. Когато комуната се разпадна и част от групата се премести в Ню Бетезда, Луси остана в имението с приятелката си Хелън. Каза, че се е влюбила в мястото и че иска да го превърне в истинска ферма. Той ѝ помогна да го купи. И ето я сега, с басмена рокля на цветя, босонога, както е обичайно, в къща, лъхаща на печен хляб; вече не е дете, което си играе на земеделие, а сериозна селянка, *boervrou*^[1].

— Ще спиш в стаята на Хелън — казва тя. — Там има сутрешно слънце. Нямах представа колко бяха студени сутрините тази зима.

— Как е Хелън? — пита той. Хелън е едра жена с печално лице, дебел глас и лоша кожа, по-възрастна от Луси. Той така и не успя да разбере какво вижда Луси в нея; тайничко желае Луси да си намери някой по-подходящ, или да бъде намерена от него.

— Хелън се върна в Йоханесбург още през април. Като се изключи прислугата, съм сама.

— Не си ми казала. Не те ли е страх сама?

Луси свива рамене.

— Тук са кучетата. Те още имат значение. Колкото повече кучета, толкова по-малко натрапници. Пък и, ако някой реши да влезе в къщата, не виждам защо двама души ще са по-полезни от един.

— Много философски разсъждаваш.

— Вярно. Когато нямаш какво да кажеш, философствай.

— Но имаш оръжие.

— Имам пушка. Ще ти я покажа. Купих я от един съсед. Дори не съм я използвала, но я имам.

— Добре. Въоръжена философка. Одобрявам.

Кучета и пушка; хляб в пещта и жито на нивата.

Странно, че той и майка ѝ, граждани, интелектуалци, са произвели това изкопаемо, тази здравенячка, тази млада заселничка. Но може би не те двамата са я произвели; може би историята е изиграла по-съществена роля.

Тя му поднася чай. Той е гладен: унищожава две огромни филии хляб с бодливо сладко от круши, също домашно производство. Докато яде, усеща погледа ѝ. Трябва да внимава — нищо не отблъсква детето повече от телесните функции на родителя.

Но и собствените ѝ нокти не са особено чисти. Селска мръсотия — смята се за благородна.

В стаята на Хелън той разопакова куфара си. Чекмеджетата са празни: в обширния стар гардероб виси само един син гащеризон. Ако Хелън е отпътувала, не е отпътувала само временно.

Луси го развежда из помещението. Напомня му да не използва отпадъчни води, да не замърсява септичната яма. Той си знае урока, но слуша внимателно. След това го завежда в кучкарниците. При последното му посещение тук имаше само един. Сега са пет, здраво

съградени, с циментени основи, с пръти от поцинкована ламарина, с колчета и здрава мрежа, под сянката на млади евкалиптови дръвчета. Кучетата й се радват: добермани, германски овчарки, гончета, бултериери, ротвайлери.

— Всичките са кучета-пазачи — обяснява тя. — Работни кучета, на краткосрочни договори: две седмици, една седмица, понякога само за уикенда. Обикновено ги изпращат за лятната ваканция.

— Ами котки? Не вземаш ли и котки?

— Не ми се смей. Смятам да започна да приемам и котки. Просто още не съм приготвила нищо за тях.

— Още ли притежаваш оная сергия на пазара?

— Да, продавам в събота сутрин. Ще те заведе.

Значи така си изкарва тя прехраната: от кучкарниците и с продажба на цветя и зеленчуци. Какво по-просто от това?

— Кучетата не се ли отегчават? — Той сочи към едно, кафеникав женски булдог, сам в клетката. Положило глава на лапите си, кучето ги гледа тъжно, дори не си прави труда да стане.

— Имаш предвид Кейти? Тя е изоставена. Собствениците й фалираха. Не си бяха плащали сметките в продължение на месеци. Не знам какво ще я правя. Предполагам, че ще се опитам да й намеря дом. Сега се цупи, но иначе си е много добра. Всеки ден я извеждаме да потича, или аз, или Пьетрус. Това е част от условията.

— Кой е този Пьетрус?

— Ще ви запозная. Пьетрус е новият ми помощник. Всъщност от март ми е съсобственик. Голяма скица.

Той крачи редом с нея покрай калния вир, в който безгрижно плава семейство патици, покрай кошерите и през градината: цветни лехи и зимни зеленчуци — цветно зеле, картофи, цвекло, лук. Посещават помпата и водоема в покрайнините на имота: през последните две години валяло доста и нивото на водата се вдигнало.

Тя говори уверено по тези въпроси. Стопанка от нов тип от граничните райони. Навремето се гледаха говеда и царевица. Сега на дневен ред са кучета и нарциси. Колкото повече неща се променят, толкова всичко си остава същото. Историята се повтаря, макар и малко по-скромно. Може би и историята си е взела поука.

Връщат се покрай напоителната вада. Босите палци на Луси ровят червената пръст, оставят ясни следи. Солидна жена, потънала в

новия си живот. Браво! Ако това е неговото завещание — тази жена, неговата дъщеря — тогава няма от какво да се срамува.

— Не се старай да ми намираш занимание — казва той, като се връщат в къщата. — Донесъл съм си книги. Нужни са ми само маса и стол.

— Над нещо специално ли работиш? — Пита тя предпазливо. Работата му не е предмет на чести разговори помежду им.

— Имам си планове. Нещо около последните години на Байрон. Не книга, поне не като книгите, които съм писал в миналото. По-скоро нещо за сцената. Думи и музика. Героите говорят и пеят.

— Не знаех, че още имаш амбиции в това отношение.

— Реших да си доставя удоволствие. Но не е само това. На човек му се ще да остави нещо след себе си. Поне мъжът иска да остави нещо след себе си. За жените е по-лесно.

— Защо да е по-лесно за жените?

— Имам предвид, че е по-лесно да произведат нещо, което да живее собствен живот.

— Тук не включваш ли и бащинството?

— Бащинството... все си мисля, че в сравнение с майчинството бащинството е доста абстрактна работа. Но нека да изчакаме и да видим какво ще излезе. Ако излезе нещо, ти първа ще научиш. Първа и, по всяка вероятност, последна.

— Сам ли ще напишеш музиката?

— В повечето случаи ще я заимствам. В това отношение нямам угризения. В началото смятах, че разработваната тема ще наложи доста богата оркестрация. Нещо от Щраус например. Това би било извън силите ми. Сега съм тръгнал по друг път, към много оскъден акомпанимент: цигулка, чело, обой или фагот. Но засега всичко е в сферата на идеите. Не съм написал дори нота — постоянно ме разсейваха. Трябва да си чула за неприятностите ми.

— Роз спомена нещо по телефона.

— Сега няма да говорим за това. Някой друг път.

— Завинаги ли напусна университета?

— Подадох си оставката. Помолиха ме да си подам оставката.

— Ще ти бъде ли мъчно?

— Дали ще ми бъде мъчно? Не знам. Не бях кой знае какъв преподавател. Открих, че все по-малко съм способен да будя интерес у

студентите си. Не се интересуваха от това, което имах да им казвам. Затова може би няма да ми е мъчно. Може би ще се наслаждавам на свободата си.

На прага се е изправил мъж, висок мъж в син гащеризон, гумени ботуши и вълнена шапчица.

— Пьетрус, влез да те запозная с баща си — казва Луси.

Пьетрус изтрива ботушите си. Ръкуват се. Набраздено, обветрено лице; проницателен поглед. Четирийсет? Четирийсет и пет?

Пьетрус се обръща към Луси:

— Пръскалката. Дошъл съм за пръскалката.

— В комбито е. Почакай, ще я донеса.

Оставя го с Пьетрус.

— Вие се грижите за кучетата, така ли? — подема той, за да наруши тишината.

— Грижа се за кучетата и работя в градината. Да. — Пьетрус се усмихва широко. — Градинар и кучкар. — Размишлява за момент. — Кучкар — повтаря, наслаждавайки се на думата.

— Аз току-що пристигнах от Кейптаун. Понякога се тревожа за дъщеря си, съвсем сама тук. Толкова е отдалечено.

— Да, опасно е — казва Пьетрус. Замълчава. — В наше време всичко е опасно. Но тук си е добре, според мен. — И пак се усмихва.

Луси се връща и носи шишенце.

— Знаеш дозата: една чаена лъжичка на десет литра вода.

— Знам.

И Пьетрус се измъква заднешком през ниския коридор.

— Пьетрус ми се струва добър човек — отбелязва той.

— Главата си му е на място.

— В имота ли живее?

— Живеят с жена му в старата конюшня. Прокарах там електричество. Доста е удобно. Има и друга жена в Аделаид, и деца, някои от тях вече големи. Понякога отива там и прекарва известно време.

Той оставя Луси да си върши работата и си прави разходка чак до Кентън роуд. Студен зимен ден, слънцето вече се търкаля по червените възвишения, по които е набодена рядка, избеляла трева. Бедна земя, бедна почва, размишлява той. Изтощена. Добра само за козите. Нима

Луси наистина възнамерява да прекара живота си тук? Той се надява да е само фаза.

Отминават го група деца, които се връщат от училище. Той ги поздравява; отвръщат му. Провинциални нрави. Кейптаун постепенно се оттегля в миналото.

Споменът за девойката го връхлита без предупреждение; изящните малки гърди с вирнати връхчета, гладкият плосък корем. Пронизва го желание. Очевидно, че каквото го е завладяло, още не е угаснало.

Връща се вкъщи и разопакова целия си багаж. Много отдавна не е живял с жена. Ще трябва да внимава как се държи; ще трябва да се носи спретнато.

„Наляла се е“ — думата определено е мека за Луси. Скоро тя ще бъде шишкава. Отпуснала се е, както става, щом човек напусне страната на любовта. *Qu'est devenu ce front poli, ces cheveux blonds, sourcils voutes?*^[2]

Скромна вечеря: супа и хляб, след това сладки картофи батати. По принцип той не обича батати, но Луси ги е приготвила с лимонова кориичка, масло и подправки, така че не само стават за ядене, но са и вкусни.

— Ще постоиш ли повече? — пита тя.

— Седмица? Да кажем — седмица. Ще ме издържиш ли толкова дълго?

— Можеш да останеш колкото желаш. Само се боя да не ти доскучае.

— Няма да ми доскучае.

— След тази седмица къде ще отидеш?

— Още не знам. Може би ще се отправя на пътешествие, дълго пътешествие.

— Тук можеш да живееш, колкото си искаш.

— Много мили думи, момичето ми, но бих искал да запазя приятелството ти. А дългите визити развалят приятелството.

— Ами ако не го наричаме визита? Ами ако го наречем убежище? Би ли приел убежище за неопределен период?

— Имаш предвид политическо убежище? Нещата не стоят чак толкова зле, Луси. Не бягам от властта.

— Роз каза, че атмосферата е отвратителна.

— Сам си го сторих. Предложиха ми компромис, но не поисках да приема.

— Какъв компромис?

— Превъзпитание. Реформиран характер. Кодовата дума беше сеанси с психолог.

— Та толкова ли си идеален, че да нямаш полза от няколко сеанса?

— Прекалено ми напомня за Китай по Маово време. Разкаяние, самокритика, публични извинения. Аз съм старомоден, бих предпочел просто да ме поставят до стената и да ме разстрелят. И край.

— Да те разстрелят ли? Защото си завъртял любов със студентка? Не мислиш ли, че е малко прекалено, Давид? Такива неща сигурно стават през цялото време. Определено ставаха през моето следване. Ако наказваха за всеки случай, професията ви щеше да бъде изтребена.

Той свива рамене.

— Живеем в пуритански времена. Личният ти живот е обществено достояние. На почит е развратът, развратът и сантиментите. Искане се спектакъл: биене в гърдите, угризения, сълзи, ако е възможно. Телевизионно шоу. Няма да им доставя това удоволствие.

Ще му се да добави: „Истината е, че биха искали да ме кастрират“, но не може да изрече тези думи, не може да ги изрече пред дъщеря си. Всъщност сега, като чува историята си сякаш отстрани, цялата му тирада му прозвучава мелодраматично, пресилено.

— И тъй, ти не отстъпи, и те не отстъпиха. Така ли стана?

— Горедолу.

— Не трябва да си толкова непреклонен, Давид. В непреклонността няма героизъм. Имаш ли още време да премислиш?

— Не, присъдата е окончателна.

— Не подлежи на обжалване?

— Не подлежи на обжалване. Не се оплаквам. Не можеш да се признаеш за виновен по обвинения в низост и да очакваш изобилно съчувствие. Особено като си минал известна възраст. След известна възраст човек вече не е трогателен, това е. Просто трябва да си налегне парцалите и да изживее останалата част от живота си. Да си прослужи годините.

— Жалко. Остани тук колкото желаеш. Все едно под какъв претекст.

Той си ляга рано. Посред нощ го събужда бурен лай. Едното от кучетата лае особено настоятелно, механично, неспирно; другите го следват, замлъкват, сетне, като не искат да се признаят за победени, отново започват.

— Всяка нощ ли лаят така? — пита той Луси на сутринта.

— Свиква се. Извинявай.

Той клати глава.

[1] Истинска бур. — Б.пр. ↑

[2] В какво се превърнаха гладкото чело, русите коси, извитите вежди? (фр.). — Б.пр. ↑

ОСМА ГЛАВА

Забравил е колко са студени зимните сутрини по възвишенията на Източен Кейп. Не си е донесъл подходящи дрехи, налага му се да заеме един пуловер от Луси.

С ръце в джобовете се разхожда между лехите. Някъде откъм Кентън роуд една невидима кола изревава и отминава; звукът се точи след нея в неподвижния въздух. Над главата му прелита ято гъски. Какво ще прави с толкова много свободно време?

— Би ли искал да се поразходиш? — пита Луси зад гърба му.

Извеждат на разходка три от кучетата: два млади добермана, които Луси държи на каишка, и женската, изоставения булдог.

Присвила назад уши, женската се опитва да ака. Нищо не излиза.

— Нещо не ѝ е наред — казва Луси. — Ще трябва да ѝ дам лекарство.

Женската продължава да се напъва, изплезила език, оглеждайки се бързо, сякаш посрамена, че я наблюдават.

Отбиват от пътя, тръгват през гъсталака, след това — през рядка борова горичка.

— Тая жена, с която си се заплел — пита Луси, — сериозна връзка ли имахте?

— Розалинд не ти ли разказа всичко?

— Не ми съобщи подробности.

— Тя е от тук някъде. От Джордж. Посещаваше един от моите семинари. Средна студентка, но много привлекателна. Дали сме имали сериозна връзка... не знам. Във всеки случай, последиците бяха сериозни.

— Но сега нали е свършено? Не страдаш вече по нея?

Дали е свършено? Дали страда още?

— Връзката ни се прекрати — обяснява той.

— Защо те е предала?

— Тя не ми каза нищо; не съм имал възможността да я запитам. Положението ѝ беше трудно. Изнудваше я един младеж, любовник,

или бивш любовник. В курса се създаде напрежение. След това научиха родителите ѝ и пристигнаха в Кейптаун. Предполагам, че не е могла да издържи на натиска.

— От другата страна — ти.

— От другата страна — аз. Предполагам, че и аз не съм лесен.

Стигнали са до порта с табелка, на която пише „SAPPI бизнес. Нарушителите се наказват“. Връщат се.

— Е — казва Луси, — ти си си платил. Може би, като се връща към станалото, тя няма да те обвинява тежко. Жените могат да бъдат изненадващо всеопрощаващи.

Настъпва мълчание. Нима Луси, неговото дете, си позволява да го учи какви са жените?

— Мислил ли си отново да се ожениш? — пита Луси.

— Искаш да кажеш, за някоя от моето поколение? Не съм създаден за брак, Луси, ти сама го изпита.

— Да. Но...

— Какво „но“? Но е непристойно да задирям деца?

— Не исках да кажа това. А че с времето ще ти става все по-трудно, а не по-лесно.

Дотогава двамата с Луси не са обсъждали личния му живот. Разговорът им никак не върви леко. Но ако не разговаря с нея, с кого тогава може да разговаря?

— Спомняш ли си Блейк? — пита я той. — „Предпочел убийството на пеленачето в люлката пред неосъществените желания на бавачката?“

— Защо ми го казваш?

— Защото неосъществените желания могат да бъдат грозни и у старите, не само у младите.

— Следователно?

— Всяка жена, с която съм бил близък, ме е научила на нещо за мен самия. В това отношение жените са ме превърнали в по-добър човек.

— Надявам се, че не твърдиш обратното — че, като са те опознали, жените са се превърнали в по-добри хора.

Той я поглежда ядосано. Тя се усмихва.

— Шегувам се.

Връщат се по асфалтираното шосе. На завоя към имението има ръкописна табела, която не е забелязал преди: „Рязани цветя, палми“; и до надписа — стрелка: „1 км“.

— Палми ли? Мислех, че не е разрешено да се режат палми.

— Не е разрешено да се изкореняват дивите сагови палми. Аз ги отглеждам от семе. Ще ти покажа.

Продължават; младите кучета опъват каишките и искат да се отскубнат; женската тепка и пъхти зад тях.

— Ами ти? Това ли искаш ти от живота? — Той посочва градината, къщата, чийто покрив блести на слънцето.

— Добре ми е — отвръща Луси тихо.

Събота, пазарен ден. Луси го събужда в пет, както са се уговорили, направила му е кафе. Увити, за да се предпазят от студа, те се срещат с Пьетрус в градината, където на светлината на халогенна лампа Пьетрус вече реже цветя.

Той предлага да замести Пьетрус, но пръстите му замръзват почти веднага и не е в състояние да прави букети. Връща връвта на Пьетрус и започва да увива и опакова.

Към седем, когато зората вече докосва възвишенията и кучетата се размърдват, всичко е готово. Комбито е натоварено с кутии с цветя, чувалчета с картофи, лук, зеле. Луси шофира, Пьетрус е отзад. Отоплението не работи; като се вира през замъгленото предно стъкло, Луси поема по шосето към Греймстаун. Той седи до нея, яде от сандвичите, които тя е приготвила. Носът му тече — надява се тя да не забележи.

И тъй: ново приключение. Неговата дъщеря, която едно време той караше на училище и на балет, на цирк и на пързалката за кьнки, сега го извежда, показва му своя живот, показва му този различен, непознат свят.

На „Донкин скуеър“ продавачите вече подреждат сергиите си върху дървени магарета и разтварят торбите със стока. Мирише на опърлено месо. Градът е потънал в студена мъглица; хората търкат длани, тупат с крака, псуват. Цари атмосфера на привидна близост, в която Луси, за негово облекчение, не участва.

Те са, както му изглежда, в онази част от пазаря, в която се продават продукти. От лявата им страна са се разположили три африканки, продаващи мляко, *маса*, масло, както и кокали за супа, поставени във ведро, запушено с мокър парцал. Вдясно от тях се е разположило семейство стари африканери, които Луси поздравява с „Tante Miems, Ooms Koos“; помага им един мъник с нахлупена над очите шапка, който едва ли има повече от десет години. И те, като Луси, продават картофи и лук, но и затворени сладка, конфитюри, сухи плодове, пакетчета чай — бунчу, плодов, билков.

Луси е донесла две сгъваеми столчета. Пият кафе от термоса и чакат първите клиенти.

Само преди две седмици той се намирал в класната стая и обяснявал на отегчени провинциални младежи каква е разликата между „пия“ и „изпивам“, „горя“ и „изгарям“. Свършени и несвършени глаголи, текущо действие и завършено действие. Колко далеч му се струва това сега. Живее, живял съм, живях.

Картофите на Луси, извадени и подредени в кошница с обем на цял будел, са чисти и измити. Картофите на Кокс и Мием са все още кални. В течение на сутринта Луси спечелва почти петстотин ранда. Цветята ѝ се продават непрекъснато; в единайсет тя сваля цените и продава всичко. Търговията върви усилено и на сергията с млякото и месото; но възрастните съпрузи, седнали един до друг, вдървени и окумени, нямат толкова голям късмет.

Много от купувачите наричат Луси по име — повечето са жени на средна възраст, в чието отношение прозира собственическа нотка, сякаш нейният успех е и техен. Всеки път тя го представя: „Запознайте се с баща ми, Давид Лаури, на гости ми е от Кейптаун.“ „Сигурно се гордеете с дъщеря си, господин Лаури.“ „Да, много се гордея.“

— Бев има приют за животни — обяснява Луси след едно запознанство. — Понякога ѝ помагам. На връщане ще се отбием у тях, ако не възразяваш.

Бев Шо не му е харесала — закръглена и шумна женичка с черни лунички, с късо подстригана, жилава коса, без врат. Той не харесва жени, които не правят усилие да бъдат привлекателни. Приятелките на Луси го бяха отблъсквали и преди по същата причина. Не се гордее с това — предразсъдък, заседнал в душата му, вкоренил се там. Мозъкът му се е превърнал в приют за стари мисли, лениви, неинтелигентни,

без изход. Трябва да ги прогони, да прочисти помещенията. Но не го е грижа, или поне не го интересува особено.

Дружеството за защита на животните, някога дейна благотворителна организация в Грѐмстаун, трябвало да приключи работата си, но в старото помещение шепа доброволци, водени от Бев Шо, продължават да поддържат ветеринарна клиника.

Той няма нищо против любителите на животни, с които Луси се мотае, откак я помни. Несъмнено светът ще загуби, ако те изчезнат. Затова, когато Бев Шо им отваря, придава на лицето си любезен израз, макар всъщност да го отвращава вонята на котешка пикня и кучи изпражнения и спрейове, която го блъсва от вратата.

Къщата е точно каквато си я е представял — паянтови мебели, джунджурии (порцеланови овчарки, хлопатари, четка от щраусови пера за гонене на мухи); някъде бърбри радио, в кафези чуруликат птички, в краката се мотаят котки. Към Бев Шо се прибавя Бил Шо, също като нея нисък и тантурест, който пие чай, седнал до кухненската маса, червен като цвекло, със сребърна коса и с пуловер поло.

— Сядай, сядай, Давид — казва Бил, — взemi си чаша, чувствай се като у дома си.

Сутринта се е проточила безкрайно, той е уморен, последното, което му се иска, е да си бърбри с тези хора. Поглежда Луси.

— Няма да останем, Бил — казва Луси. — Просто ще взема някои лекарства.

През един прозорец той зърва задния двор на семейство Шо: ябълка, която ръси червиви плодове, избуяли плевели, пространство, заградено с поцинковани ламаринени листове, дървени палети, стари автомобилни гуми, сред които щъкат кокошки; в ъгъла, колкото и невероятно да изглежда, дреме млада антилопа.

— Е, какво ти е мнението? — пита Луси, когато са в колата.

— Не искам да съм груб. Това си е своего рода субкултура. Няма ли деца?

— Няма. Не подценявай Бев. Не е глупава. Прави огромни добрини. Бори се от години, първо от името на Дружеството, сега от свое име.

— Обречена битка.

— Обречена е. Пари вече няма. Животните не фигурират в списъка на националните приоритети.

— Сигурно се отчайва. А и ти.

— Да. Не. Какво значение има? Животните, на които тя помага, не се отчайват. Положението им се облекчава страхотно.

— Чудесно тогава. Извинявай, детето ми, просто ми е трудно да развия интерес към този въпрос. Възхищава ме това, което правиш ти, което прави тя, но защитниците на животните ми приличат на християнска секта. Всички са тъй бодри и доброжелателни, че след известно време ти се прищява да идеш да изнасилиш или да ограбиш. Или да ритнеш някоя котка.

Учуден е от избухването си. Не е раздразнен, ни най-малко.

— Смяташ, че трябва да се заема с по-важни неща — констатира Луси. Излезли са на магистралата и тя шофира, без да го поглежда. — Смяташ, че понеже съм твоя дъщеря, трябва да си уредя живота по-добре.

Той вече клати глава.

— Не... не... — повтаря тихо.

— Смяташ, че трябва да рисувам натюрморти или да изучавам руски език. Не одобряваш приятели като Бев и Бил Шо, защото те няма да ме насочат към по-възвишен живот.

— Не е вярно, Луси.

— Вярно е. Няма да ме насочат към по-възвишен живот и причината е, че по-възвишен живот не съществува. Това е единственият живот. Който делим с животните. Именно такъв пример дават хора като Бев. Този пример се опитвам да следвам. Да споделя някои от нашите човешки привилегии със зверовете. Не искам да се върна в следващото си съществуване като куче или като свиня и да трябва да живея така, както живеят при нас кучетата и свинете.

— Луси, миличка, не се сърди. Да, съгласен съм, това е единственият живот. Що се отнася до животните, да, разбира се, нека да сме добри към тях. Но да не губим перспективата. Ние сме от различен ред на съзиданието. Не казвам, че сме по-високо, просто сме различни. Така че, ако ще бъдем добри, нека да сме добри просто защото сме щедри, не защото се чувстваме виновни, или се боим от наказание.

Луси поема дълбоко дъх. Изглежда, като че ще отговори на неговата проповед, но се отказва. Стигат до къщата в мълчание.

ДЕВЕТА ГЛАВА

Той седи във всекидневната и гледа мач по телевизията. Нула на нула — никой от отборите не се старае да победи.

Коментарът е ту на сотхо, ту на ксосо — езици, от които той не разбира нито дума. Намалва звука, докато едва го чува. Съботен следобед в Южноафриканската република; време, посветено на мъжете и техните удоволствия. Той задрямва.

Когато се събужда, на кушетката до него седи Пьетрус с бутилка бира в ръка. Увеличил е звука.

— „Бушбъкс“ — казва Пьетрус. — Моят отбор. „Бушбъкс“ и „Съндаунс“.

Отборът на „Съндаунс“ бележи корнер. Пред вратата става меле. Пьетрус простенва и се хваща за главата. Когато прахът се вдига, вратарят на „Бушбъкс“ лежи, затиснал топката с гърди.

— Добър е! Много е добър! — казва Пьетрус. — Добър вратар е. Трябва да го задържат.

Мачът свършва наравно. Пьетрус сменя каналите. Бокс: двама дребнички мъже, тъй дребни, че едва стигат до гърдите на рефера, се заобикалят, подскачат, млатят се един друг.

Той се изправя, отправя се към вътрешността на къщата. Луси лежи на леглото си и чете.

— Какво четеш? — пита я той. Тя го поглежда насмешливо, после измъква тапите от ушите си.

— Какво четеш? — повтаря той и добавя: — Нищо не излиза, нали? Да си тръгна ли?

Тя се усмихва, оставя книгата настрана. „Тайната на Едуин Друд“ — това не беше очаквал.

— Седни — казва тя.

Той сядна на леглото ѝ, разсеяно гали босото ѝ стъпало. Красиви крака, стройни. Добри кости, като на майка ѝ. Жена в разцвета на младостта си, привлекателна, въпреки пълнотата си, въпреки неподходящото облекло.

— От моя гледна точка, Давид, всичко си е много наред. Радвам се, че си тук. Ще ти е нужно време да се нагодиш към темпото на провинциалния живот, но това е всичко. Намериш ли си занимание, няма да ти е толкова скучно.

Той кима разсеяно. Привлекателна, разсъждава той, но в живота ѝ мъжете не съществуват. Себе си ли да укорява, или нещата биха се развили тъй във всеки случай? От деня на раждането на дъщеря си той изпитва към нея единствено буйна, щедра обич. Не е възможно да не е усетила това. Прекомерна ли е била тази обич? Обременила ли я е? Натрапил ли ѝ е тази обич? Или тя я е разтълкувала по странен, зловещ начин?

— Намеря ли си занимание — повтаря той, отхвърляйки тези мисли. — Какво предлагаш?

— Можеш да ми помагаш с кучетата. Можеш да им приготвяш храната. За мен това винаги е било трудно. А и Пьетрус. Пьетрус има много работа на собствения си парцел. Можеш да му помогнеш.

— Да помогна на Пьетрус. Това ми харесва. Харесва ми историческата пикантерия. Как смяташ, той ще ми плаща ли надница за труда?

— Питай го. Сигурна съм, че ще ти плати. В началото на годината получи от Поземлената комисия субсидия, с която успя да купи от мен хектар и нещо. Не съм ли ти казала? Границата минава през водоема. Водоемът е общ. Всичко оттам до оградата е негово. Той има крава, която ще се отели през пролетта. Има две съпруги, или поне съпруга и приятелка. Ако правилно си е направил сметката, би могъл да получи и втора субсидия, с която да си построи къща — тогава може да се премести от конюшната. По стандартите в Източен Кейп той е заможен. Поискай да ти плаща. Може да си го позволи. Не съм сигурна, че аз мога да си го позволя вече.

— Добре, ще приготвям кучешката храна. Ще предложи на Пьетрус да му копая. Друго?

— Можеш да помагаш в клиниката. Там отчаяно се нуждаят от доброволци.

— Тоест, да помагам на Бев Шо.

— Да.

— Не смятам, че ще се погаждаме.

— Тя няма нужда да се погаждате. Има нужда от помощ. Но не очаквай заплащане. Ще трябва да го правиш от добро сърце.

— Колебая се, Луси. Прекалено много ми мирише на принудителен труд в полза на обществото. Сякаш човек изкупва предишни грехове.

— Мога да те уверя, Давид, че животните в клиниката няма да се интересуват от мотивите ти. Няма да питат и не ги е грижа.

— Добре, ще го направя. Стига само да не трябва да ставам прекрасен човек. Не съм подготвен да се преобразявам. Искам да продължа да бъдат такъв, какъвто съм бил досега. Ще работя при това условие. — Ръката му още почива на стъпалото ѝ; сега той я сграбчва за глезена. — Ясно ли е?

Тя го поглежда с усмивка, която той може да нарече единствено „сладка“.

— Значи си решил да си останеш лош. Луд, лош, опасен при познанство. Обещавам, че никой няма да иска от теб да се променяш.

Поднася го, както го поднасяше навремето майка ѝ. Но е по-остроумна. Винаги са го привличали остроумни жени. Остроумие и красота. Дори при най-добра воля не можа да открие остроумие у Мелани.

Но красота — в изобилие.

Ето пак: леко го разтърсва вълна на похот. Съзнава, че Луси го наблюдава. Май не може да се прикрива. Интересно.

Става, излиза на двора. Младите кучета му се радват: припкат напред-назад в клетките си, скимтят доволно. Старата женска почти не помръдва.

Той влиза в нейната клетка, затваря вратата зад себе си. Тя повдига глава, оглежда го, клюма отново. Повехналите ѝ цицки са провиснали.

Той приляква, чеше я зад ушите.

— Изоставени сме, а? — казва ѝ тихичко.

Изтяга се до нея на голия цимент. Над тях е бледосиньото небе. Крайниците му се отпускат.

Така го заварва Луси. Трябва да е заспал, защото изведнъж я вижда в клетката с кана вода; женската души стъпалата ѝ.

— Сприятеляваме ли се? — пита Луси.

— Тя не се сприятелява лесно.

— Горкичката баба Кейти, тя е в жалейка. Никой не я ще и тя го знае. Най-смешното е, че потомците ѝ са сигурно по целия окръг и с голямо удоволствие биха я приели при себе си. Но нямат властта да я поканят. Те са част от мебелите, част от алармената система. Те ни оказват честта да се отнасят към нас като към кучета, ние откликваме, като се отнасяме към тях като към вещи.

Излизат от клетката. Булдожката се срива и затваря очи.

— Църковните отци отдавна спорят по въпроса и накрая решиха, че животните нямат истински души — отбелязва той. — Душите им са свързани с телата им и умират с телата им.

Луси свива рамене.

— Не съм сигурна дали и аз имам душа. Ако видя душа, няма да знам какво е.

— Не е вярно. Ти самата си душа. Всички сме души. Души сме, преди да се родим.

Тя го гледа странно.

— Какво ще правиш с нея? — пита той.

— С Кейти ли? Ако се наложи, ще я оставя тук.

— Никога ли не приспиваш животни?

— Не. Аз не го правя, Бев го прави. Никой друг не иска да го прави, така че тя е поела тази задача. Това ужасно я измъчва. Ти я подценяваш. Тя е по-интересен човек, отколкото си мислиш. Дори по собствените ти стандарти.

Собствените му стандарти — какви са? Задължително пренебрежение към трътлести женички с грозни гласове? Обзема го лека скръб: за Кейти, самотна в клетката си, за него самия, за всички. Той въздиша дълбоко и не се опитва да го прикрие.

— Прости ми, Луси.

— Да ти простя? За какво? — Тя се усмихва леко, насмешливо.

— Защото съм един от двамата смъртни, посочени да те въведат в този свят и защото не се оказах по-добър водач. Но ще отида да помагам на Бев Шо. При положение че не ме кара да я наричам „Бев“. Що за глупаво име! Като на крава. Кога ще започна?

— Ще ѝ телефонирам.

ДЕСЕТА ГЛАВА

На табелата на клиниката е изписано „Дружество за защита на животните“; отдолу — приемните часове, върху които обаче е поставена лентичка. В момента, в който излиза от колата, го наобикалят деца, просят пари или просто го зяпат. Той се промъква през тълпата и през внезапната какофония, създавана от две кучета, чиито собственици ги дърпат и които се зъбят едно на друго и ръмжат и лаят.

Малката, гола чакалня е претъпкана. Трябва да прескочи нечий крака, за да влезе.

— Госпожа Шо? — пита той.

Една старица кима към коридор, отделен с пластмасова завеса. Старицата води козел на късо въже; козелът гледа нервно, измерва с очи кучетата, копитата му цъкат по твърдия под.

Във вътрешното помещение, което остро мирише на урина, Бев Шо се е привела над ниска маса със стоманена повърхност. С тънка сонда с лампичка тя изследва гърлото на младо куче, което прилича на кръстоска между гонче и чакал. Коленичило на масата, босоного дете, очевидно собственикът, държи главата на кучето под мишница и се опитва да му попречи да затваря челюстите си. От кучешкото гърло се изтръгва ниско, клокочещо ръмжение; мощните крайници се напрягат. Той непохватно посяга да участва в стълкновението, като прибира задните крака на кучето и го заставя да клекне.

— Благодаря — казва Бев Шо. Лицето ѝ е зачервено. — Има абсцес от прораснал зъб. Не разполагаме с антибиотици, така че... дръж го здраво, *boytjie!* — така че се налага да го цепнем и да се надяваме всичко да е наред.

Тя бръква в устата с ланцета. Кучето подскача високо, изтръгва се от него, почти се изтръгва от прегръдките на момчето. Той сграбчва кучето, преди да е слязло от масата; за момент кучешкият поглед, пълен с ярост и страх, го пронизва.

— Обърнете го, ето така — казва Бев Шо. Като гука успокоително, тя сръчно препъва кучето и го обръща на едната му страна.

— Колана!

Той увива колана около кучешкото тяло и Бев го закопчава.

— Тъй — казва Бев Шо. — Мислете си приятни неща, силни неща. Те подуват какво си мислите.

Той се отпуща върху кучето с цялата си тежест. Предпазливо, с ръка, увита в стара дрипа, детето отново разтваря челюстите. Кучето, ужасено, подбелва очи. Подушвали какво си мислиш — що за глупост! — Хайде, спокойно! — казва той полугласно.

Бев Шо отново забива ланцета. Кучето се задавя, замръзва, след това се отпуска.

— Така — казва Бев, — сега нека да се доверим на природата.

Тя откопчава колана, говори на детето на език, който му звучи като развален ксоса. Кучето, вече изправено, се крие под масата. Повърхността на масата е покрита с кръв и слюнка; Бев я избърсва. Детето примамва кучето да излязат.

— Благодаря ви, господин Лаури. Имате положително присъствие. Усещам, че обичате животни.

— Дали обичам животни? Ям ги, следователно предполагам, че ги обичам, поне някои части от тях.

Косата ѝ е буря от къдрички. Интересно дали се навива сама, с щипци? Едва ли — това би ѝ отнемало часове всеки ден. Сигурно е естествено къдрава. Досега не е виждал подобна къдравост толкова отблизо. Кръвоносните съдове на ушите ѝ изпъкват — плетеница от червено и лилаво. Такива са и по носа ѝ. А пък брадичката ѝ излиза направо от бюста, като на птичечовка. Общо взето, забележително непривлекателна.

Тя обмисля думите му, чийто подтекст изглежда не е схванала.

— Да, в тая страна се ядат много животни. Не че ни е донесло особена полза. Не ми е ясно как ще се оправдаем пред тях. — След това добавя: — Ще продължим ли със следващото?

— Да се оправдаем? Кога? При Второто пришествие?

Любопитен е да чуе нещо повече по въпроса, но не е сега моментът.

Козелът, възрастно животно, едва ходи. Тестикулите му, наполовина жълтеникаво-морави, са се издули от едната страна като балон; другата представлява каша от спечена кръв и мръсотия. Старицата обяснява, че са го ръфали кучета. Но козелът изглежда бодър, весел, с боен дух. Докато Бев Шо го преглежда, той изръсва по пода купчинка барабонки. Застанала до главата му, сграбчила рогата му, старицата се преструва, че му се кара.

Бев Шо докосва тестикулите с памуче. Козелът ритва.

— Можете ли да му стегнете краката? — пита тя и показва как.

Той завързва десния заден крак към десния преден крак. Козелът отново се опитва да рита, полита. Тя внимателно почиства раната. Козелът се разтреперва, блее; грозен звук, нисък и дрезгав.

Мръсотията е почистена и той забелязва, че раната гъмжи от бели ларви, полюшващи слепите си глави във въздуха. Потреперва от погнуса.

— Месарки — определя Бев Шо. — Поне на една седмица. — Тя издава устни и се обръща към старицата: — Трябваше да го доведете веднага.

— Да — отвръща старицата. — Всяка нощ кучетата идват. Много, много лошо. Петстотин ранда плащаш за такъв мъжага.

Бев Шо се изправя.

— Не знам какво да правя. Не съм достатъчно опитна, за да се опитам да оперирам. Тя може да изчака до идването на доктор Оостуицен в четвъртък, но този нещастник и без това ще си остане стерилен, ще се съгласи ли стопанката му? Пък и остава въпросът с антибиотиците. Готова ли е да даде пари за антибиотици?

Тя отново коленичи до козела, потърква шията му, галейки я отдолу нагоре със собствената си коса. Козелът потреперва, но не мърда. Бев дава знак на старицата да пусне рогата му. Старицата се подчинява. Козелът не помръдва.

Бев шепне.

— Какво казваш, приятелю? — дочува думите ѝ той. — Какво казваш? Достатъчно ли е?

Козелът стои неподвижно, като хипнотизиран. Бев Шо продължава да го гали с главата си. Като да е изпаднала и тя в транс. След това се съвзема и се изправя.

— Опасявам се, че е много късно — казва на старицата. — Не мога да му помогна. Ако искате, изчакайте доктора в четвъртък, ако искате, оставете го при мен. Да го прибера ли тук?

Старицата се поколебава, след това поклаща глава. Започва да тегли козела към вратата.

— След това можете да си го приберете — казва Бев Шо. — Просто искам да се погрижа за него.

Макар тя да се опитва да овладее гласа си, нотките на поражение са ясно доловими. Долавя ги и козелът: рита, рипа и се дърпа; гнусният балон на задника му потреперва. Старицата го развързва, хвърля примката настрана. Изчезват.

— Какво става? — пита той.

Бев Шо крие лице, изсеква се.

— Нищо. Пазя достатъчно летални за неспасяемите случаи, но не мога да принудя собствениците. Животното си е тяхно, искат да си го заколят те. Жалко! Толкова добро животно, толкова храбро и доверчиво!

„Летални“ — това да не е название на лекарство? Фармацевтичните компании са способни да измислят какво ли не. Внезапен мрак, от водите на Лета.

— Може би разбира повече, отколкото си мислите — казва ѝ той. За своя собствена изненада, се опитва да я утеши. — Може би вече е изживявал подобно нещо. Тъй да се каже, роден е с познанието. В края на краищата, в Африка сме. Козите съществуват от сътворението на света. Не е нужно да ги учим на предназначението на стоманата и огъня. Те знаят как умират себеподобните им. Родени са с това познание.

— Мислите ли? Не съм убедена. Не мисля, че ние сме готови да умрем, никой от нас не е готов да умре сам.

Нещата започват да му се изясняват. За първи път се догажда за задачата, която си е поставила тази грозна женичка. Мрачното здание не е място за изцеление — тя е любител доктор и нищо повече — а последно убежище. Припомня си историята на... кой беше? Свети Юбер?... укрil елен, който се втурнал в параклиса му, задъхан и уплашен, бягайки от ловджийските кучета. Бев Шо — не ветеринарка, а жрица, погълнала идиотизмите на Новата ера, опитваща се, без никаква логика, да облекчава съдбата на страдащите африкански

животни. Според Луси тя щяла да му се стори интересна. Луси греши. „Интересна“ не е точната дума.

Той прекарва в кабинета целия следобед, като помага според силите си. Когато приключва и последният преглед, Бев Шо го развежда из двора. В птичарника има само една птица, млад орел-риболов с шинирано крило. Останалите пациенти са само кучета — не Лусините чистокръвни, отглеждани кучета, а сбирщина от кльоцави мелези, натъпкани в двете клетки, лаещи, скимтящи, плачещи, подскачащи от възбуда.

Той ѝ помага да разпреди сухите хранителни смески и да напълни коритата с вода. Изпразват два десеткилограмови чувала.

— Как плащате за всичко това?

— Купуваме на едро. Организираме набиране на средства. Получаваме дарения. Предлагаме безплатно кастриране и получаваме за това грантове.

— Кой извършва кастрирането?

— Доктор Оостуицен, нашият ветеринар. Но той идва само един следобед седмично.

Той гледа как ядат кучетата. Изненадан е, че почти не се бият. Малките, слабите, се държат настрана, приемайки своя дял, изчаквайки реда си.

— Лошото е, че са прекалено много — казва Бев Шо. — Те не го разбират, естествено, а и няма как да им кажем. Прекалено много по нашите стандарти, не по техните. Ако ги оставим, ще продължават да се размножават, докато изпълнят земята. За тях безбройните поколения не са нещо лошо. Заедно е повесело. Същото е с котките.

— И с плъховете.

— И с плъховете. Което ми напомня: като си отидете у дома, претърсете се за бълхи.

Едно от кучетата, сито, с блеснали от блаженство очи, души пръстите му през телената ограда, близва ги.

— Много егалитарно общество, а? — отбелязва той. — Никакви класи. Никой не е толкова голям, че да се притеснява да подуши задника на другия.

Той кляка, позволява на кучето да подуши лицето му, дъха му. Струва му се, че кучето гледа интелигентно, макар че по всяка вероятност само си въобразява.

— Всички ли ще умрат?
— Само онези, които никой не иска. Ще ги приспим.
— И това го вършите вие.
— Да.
— Не ви ли е неприятно?
— Неприятно ми е. Ужасно ми е неприятно. Но не искам да го върши някой равнодушен. Вие бихте ли се заловили?
Той мълчи. След това казва:
— Знаете ли защо дъщеря ми ме изпрати при вас?
— Тя ми каза, че сте загазил.
— Не само съм загазил. Аз съм, както се казва, обезчестен.
Наблюдава я внимателно. Тя сякаш се притеснява, но може би той само си въобразява.
— Като знаете това, още ли искате помощта ми?
— Ако сте готов... — Тя разперва ръце, притиска длани, отново разперва ръце. Не знае какво да отговори и той не ѝ помага.

Дотогава той е гостувал на дъщеря си само за кратко време. Сега дели с нея дома ѝ, живота ѝ. Трябва да внимава да не позволява на старите си навици да се намесват; родителски навици: да сложи ново руло тоалетна хартия, да гаси лампите, да гони котката от кушетката. Упражнявай се за старостта — укорява се той. — Упражнявай се да се пригаждаш. Упражнявай се за старческия дом.

Казва, че е уморен и след вечеря се оттегля в стаята си, до която достигат слаби звуци от живота на Луси: чекмеджета, отваряни и затваряни, радио, тих телефонен разговор. Дали се обажда в Йоханесбург и говори с Хелън? Дали неговото присъствие в къщата ги е разделило? Ще дръзнат ли двете да споделят легло, докато той е в къщата? И ако през нощта леглото изскърца, ще се притеснят ли? Ще се притеснят ли толкова, че да спрат? Но какво знае той за действията на две жени в леглото? Може би при тях леглото не скърца. Пък и какво по-точно му е известно за тези двете, за Луси и Хелън? Може би те спят заедно като децата, гушкат се, докосват се, кикотят се, отново изживяват моминството си — по-скоро сестри, отколкото любовници. Заедно в леглото, заедно във ваната, заедно пекат сладки, носят едни и същи дрехи. Сафическа любов, оправдание за многото килограми.

Истината е, че не му е приятно да си представя дъщеря си, обзета от страст към друга жена, при това проста жена. От друга страна, по-приятно ли щеше да му бъде, ако любовникът беше мъж? Какво всъщност иска той за Луси? Не че иска тя да остане вечно дете, вечно невинна, вечно негова, в никакъв случай! Но той е баща, това е съдбата му, и старейки, бащата неволно се обляга все повече на дъщеря си. Дъщерята се превръща в негово второ спасение, невястата на възродената му младост. Нищо чудно, че в приказките кралиците се опитват да измъчват дъщерите си до смърт!

Той въздиша. Горката Луси! Горките дъщери! Каква участ, какво бреме! Ами синовете — сигурно и те минават през изпитания, макар той да не знае точно какви.

Да можеше да заспи. Но му е студено и изобщо не му се спи.

Става, намества си самото, връща се в леглото. Чете писмата на Байрон от 1820 година. Дебел, остарял на трийсет и две години, Байрон живее у семейство Гичоли в Равена — с Тереза, неговата благодушна късокрака любовница, и с нейния мазен, злобен съпруг. Лятна горещина, чай в късния следобед, провинциални клюки, едва прикривани прозевки. „Жените седят в кръг, мъжете играят досадни игри на карти“ — пише Байрон. Чрез прелюбодействието е преоткрил цялата досада на брака. „Винаги съм знаел, че на трийсет години ще престана да изпитвам истинско, силно удоволствие от страстта.“

Той въздиша отново. Колко кратко е лятото преди есента и след това зимата! Чете до среднощ, но въпреки това не успява да заспи.

ЕДИНАЙСЕТА ГЛАВА

Сряда е. Той е станал рано, но Луси го е изпреварила. Заварва я да наблюдава дивите гъски във водоема.

— Нали са красиви — казва му тя. — Връщат се всяка година. Винаги тези три. Чувствам се поласкана, че ме посещават. Че са ме избрали.

Три. Това би било решение. Той и Луси, и Мелани. Или той и Мелани, и Сорая.

Закусват заедно, след това извеждат двата добермана на разходка.

— Мислиш ли, че би могъл да живееш тук, в нашата част на света? — пита го Луси неочаквано.

— Защо? Да не ти трябва нов кучкар?

— Не, нямах предвид това. Не би ли могъл да си намериш работа в Роудз юнивърсити — сигурно имаш връзки там — или в Порт Елизабет?

— Не мисля, Луси. Вече не съм продаваем. Скандалът ще ме следва, белязан съм. Не, ако потърся работа, трябва да бъде нещо невзрачно — писар, стига още да има писари, помощник в кучкарник.

— Но ако искаш да сложиш край на скандалните приказки, не трябва ли да се защитиш? Като бягаш, само даваш храна на клюките, нали?

Като дете Луси беше тиха и незабележима; наблюдаваше го, но никога, поне доколкото беше забелязал, не го съдеше. Сега, прехвърлила двайсете, е започнала да се оформя. Кучета, градинарство, астрологическа литература, асексуално облекло: във всяко той чете декларация за независимост, обмислена, целенасочена. Както и пренебрежението към мъжете. Строителка на собствения си живот. Излизаща изпод сянката му. Добре! Той одобрява.

— Това ли смяташ, че съм направил? Избягал съм от местопрестъплението?

— Оттеглил си се. Спестил си си неприятностите — каква е разликата?

— Не ме разбираш, мила. Това, което искаш от мен, вече не може да се постигне, basta. В наше време не става. Дори ако се опитам да се защитя, никой няма да ме слуша.

— Не е вярно. Дори ако си, какъвто се описваш, морален динозавър, винаги ще има любопитни да чуят какво ще каже един динозавър. Аз например съм любопитна. Каква е твоята обосновка? Нека я изслушаме.

Той се колебае. Наистина ли иска от него да ѝ избълва интимни подробности?

— Моята обосновка е правото на желанието. Оправданието ми е богът, който кара дори птичките да се разтреперват.

Той се вижда в апартамента на девойчето, в спалнята ѝ, чува как дъждът струи навън, усеща как печката в ъгъла лъха на парафин; привежда се над нея, смъква дрехите ѝ; ръцете ѝ се отпускат, като на умряла. *Ерос бе мой повелител* — иска му се да ѝ каже, — *бог, който действаше чрез мен*. Каква суета! Но не и лъжа, поне не съвсем. В цялата жалка история имаше нещо щедро, което с всички сили се стараяше да разцъфти. Ако беше знаел колко кратко време му е отделено!

Той отново се опитва да обясни, този път — по-бавно.

— Когато беше малка, когато още живеехме в Кенилуърт, съседите имаха куче, златен ретривър. Не знам дали си спомняш.

— Смътно.

— Кучето беше мъжко. Щом в околността се появеше някоя женска, то се възбуждаше, ставаше неудържимо и собствениците му го биеха редовно, така че да му създадат павловски рефлекс. Това продължи, докато горкото куче се обърка напълно. При вида на някоя женска свиваше уши и търчеше да се крие с подвита опашка.

Той млъква.

— Не те разбирам — казва Луси.

Наистина не е за разбиране.

— В цялата тази история имаше нещо толкова долно, че се отчаях. Смятах, че едно куче може да се наказва за простъпки, като изяден чехъл например. Кучето ще разбере, че наказанието е справедливо: биат го, защото е изяло чехъла. Но желанието е нещо различно. Никое животно няма да сметне, че е справедливо да го наказват, защото се е подчинило на инстинкта си.

— Следователно на мъжките екземпляри трябва да се разрешава да следват инстинктите си необуздано? Това ли е поука?

— Не, не това е поука. Най-отвратителното в историята, която ти разказвам, беше, че горкото куче започна да мрази природата си. Вече не беше нужно да го бият. То бе готово да се самонаказва. От този момент нататък щеше да бъде по-добре да го бяха застреляли.

— Или кастрирали.

— Може би. Но дълбоко в себе си то сигурно би предпочело да го застрелят. Сигурно би го предпочело пред предлаганите му възможности: от една страна, да се откаже от природата си, от друга, да прекара остатъка от живота си като шляпа из дневната, въздиша, души котката и дебелее.

— Винаги ли си разсъждавал така, Давид?

— Не, невинаги. Понякога съм мислил точно обратното. Че желанието е бreme, без което бихме си живели прекрасно.

— Трябва да си призная, че съм по-склонна да приема това.

Той я изчаква да продължи, но тя млъква.

— Във всеки случай — подема тя, — за да се върнем на въпроса, прогонили са те по живо по здраво. Колегите ти отново могат да дишат свободно, докато изкупителната жертва се лута в пустошта.

Присъда? Въпрос? Вярва ли тя, че са го направили изкупителна жертва?

— Не мисля, че „изкупителна жертва“ е най-добрата характеристика — започва той предпазливо. — Изкупителните жертви са вършили работа, когато все още са били подплатени с религиозна мощ. Натрупваш греховете на града върху гърба на жертвата, прогонваш жертвата и градът е пречистен. Имало е полза от тях, защото всички са знаели как да тълкуват ритуала, включително боговете. След това боговете измрели и неочаквано се оказало, че градът трябва да се пречиства без божествена помощ. Вместо символизъм се наложило да се прибегва до истинско действие. Родил се цензорът — в смисъла, който му придавали в древния Рим. Бдителността станала мотото: бдителност на всички за всички. Пречистването било заменено с чистка.

Увелича се; чете лекции.

— Както и да е — приключва той, — след като съм се сбoguвал с града, какво откривам, че правя в пустошта? Лекувам кучета. Правя се

на дясната ръка на жена, която се специализира в стерилизация и евтаназия.

Луси се изсмива.

— Бев ли? Ти смяташ, че Бев е част от репресивен апарат? Бев е изпълнена със страхопочитание към теб! Ти си професор. Досега тя не се е запознавала с такъв старомоден професор. Бои се да не прави граматически грешки пред теб.

Към тях по пътеката се приближават трима мъже, по-скоро двама мъже и хлапак. Вървят бързо, с широките крачки на селяни. Кучето откъм страната на Луси забавя ход и настръхва.

— Опасни ли са? — пита той полугласно.

— Не знам.

Тя стяга поводите на доберманите. Мъжете са до тях. Кимване, поздрав — отминават ги.

— Кои са тези? — пита той.

— Досега не съм ги виждала.

Стигат до границата на плантацията и се връщат. Непознатите не се виждат никъде.

Като се приближават до къщата, чуват как затворените кучета лаят възбудено. Луси ускорява крачка.

Тримата са там, чакат ги. Мъжете стоят на разстояние, а хлапакът — между клетките, съска на кучетата и прави внезапни, заплашителни движения. Кучетата, бесни, лаят и щракат челюсти. Кучето откъм страната на Луси се опитва да се отскубне. Дори старата женска, булдогът, която той сякаш е осиновил, ръмжи тихо.

— Пьетрус! — вика Луси. Но Пьетрус не се вижда никъде. — Махни се от кучетата! — крещи тя. — *Hamba!*

Хлапакът хуква към другите двама. Лицето му е плоско и безизразно, със свински очички; облечен е в риза на цветя, панталоните му са смъкнати, има жълта слънчева шапчица. Спътниците му са в работни панталони. По-високият от двамата е красив, смайващо красив, с високо чело, изрязани скули и големи, широки ноздри.

При приближаването на Луси кучетата се успокояват. Луси отваря третата клетка и вкарва двата добермана там. Смел жест, казва си той, но дали е и мъдър?

Луси се обръща към мъжете:

— Какво искате?

Отговаря по-младият:

— Трябва да телефонираме.

— Защо трябва да телефонираме?

— Сестра му — той неопределено размахва ръце зад себе си — пострада.

— Пострада?

— Да, много зле.

— Как пострада?

— Бебе.

— Сестра му ражда?

— Да.

— Откъде сте?

— От Еразмускраал.

Двамата с Луси се споглеждат. Еразмускраал, в горската концесия, е селце без електричество, без телефон. Звучи правдоподобно.

— Защо не телефонирахте от лесничейството?

— Там няма никого.

— Стой тук — му казва Луси полугласно и после се обръща към хлапака: — Кой иска да телефонира?

Хлапакът посочва високия, красив мъж.

— Влез — казва Луси. Отключва задната врата и влиза. След нея влиза високият мъж. След секунда вторият мъж се втурва покрай него и също влиза в къщата.

Нещо не е наред, той се досеща веднага.

— Луси, излез! — виква, без да знае дали да влезе, или да изчака тук и да държи хлапака под око.

Къщата е тиха.

— Луси! — вика той отново и тъкмо когато влиза, резето щраква.

— Пьетрус! — вика той с пълен глас.

Хлапакът се извъръща и хуква с всички сили към предната врата. Той пуска булдога от каишката.

— Дръж! — изкрещява.

Кучето се понася тежко след хлапака.

Той ги настига пред къщата. Хлапакът е откъснал бобено стъбло и плаши кучето с него. „Къш... къш... къш...“ — пъхти той, като

муши със стеблото. Ръмжейки тихо, кучето го обикаля отляво и отдясно.

Изоставяйки ги, той хуква обратно към кухненската врата. Долното крило не е залостено; няколко силни ритника — и се отваря. На четири крака той пропълзва в кухнята.

Върху главата му се стоварва удар. Той има време да помисли: „Ако съм още в съзнание, значи нищо ми няма“, след това крайниците му омекват и той се строполява.

Усеща как го влачат по кухненския под. След това изгубва съзнание.

Лежи по лице на студените плочки. Опитва се да стане, но нещо пречи на краката му да се движат. Отново затваря очи.

Той е в тоалетната; тоалетната на Лусиния дом. Изправя се замаян. Вратата е заключена, ключът липсва.

Сяда на тоалетната чиния и се опитва да се опомни. В къщата цари тишина, кучетата лаят, но като че ли повече от чувство за дълг, отколкото от ярост.

— Луси! — изграква той, след това повтаря по-високо: — Луси!

Опитва се да рита вратата, но не е на себе си; пък и пространството е твърде малко, а вратата — много стара и здрава.

Значи настъпи денят на изпитанието. Без предупреждение, без фанфари, тук е — и той е впримчен. В гърдите сърцето му бие толкова силно, че и то, по своя безсловесен начин, сигурно знае. Как ли ще устоят на изпитанието, той и сърцето му?

Детето му е в ръцете на непознати. След минути, след час ще бъде твърде късно; това, което става в момента с нея, няма да може да се поправи, ще се превърне в минало. Но в момента още не е. В момента трябва да направи нещо.

Макар да се напруга да чуе, не долавя откъм къщата никакъв звук. Но ако детето му го вика, дори мълчаливо, той не може да не чуе!

Барабани по вратата.

— Луси — изкрещява. — Луси! Кажи ми нещо!

Вратата се отваря, едва не го събаря. Пред него е вторият мъж, по-ниският, който държи за гърлото празна еднолитрова бутилка.

— Ключовете — казва мъжът.

— Не.

Мъжът го блъска. Той залита назад, сяда тежко. Мъжът вдига бутилката. Лицето му е спокойно, без следа от гняв. Просто си върши работата: принуждава някого да му предаде предмет. Ако за целта е нужно да го удари с бутилка, ще го удари, ще го удря колкото пъти е нужно, ако е необходимо, ще счупи бутилката.

— Вземи ги. Вземи всичко. Само остави дъщеря ми.

Мъжът безмълвно взема ключовете и отново го заключва в тоалетната.

Той трепери. Опасна тройка. Защо не го разбра начаса? Но в момента те нищо не са му направили, още нищо. Възможно ли е покъщнината да им е достатъчна? Възможно ли е да не сторят нищо на Луси?

Някъде зад къщата се разнасят гласове. Кучетата се разлайват по-силно, възбудено. Той се качва на клозетната чиния и се взира през решетката на прозореца.

Понесъл пушката на Луси и издут чувал за боклук, вторият мъж тъкмо изчезва зад ъгъла на къщата. Шумно се затваря вратата на някаква кола. Той познава звука: неговата кола. Мъжът се появява отново, не носи нищо. За момент двамата се гледат право в очите. „Хей!“ — изрича мъжът, усмихва се мрачно и вика нещо. Взрив от смях. След момент хлапакът идва при него и двамата застават под прозореца, разглеждайки затворника си, обсъждайки съдбата му.

Той говори италиански, говори френски, но италианският и френският няма да го спасят в тази тъмна Африка. Безпомощен е: селска тетка, карикатура, мисионер в расо и колониален шлем, който със сбрани длани и очи към небето очаква диваците да обсъдят на собствения си език как ще го пуснат във врящия котел. Мисионерската работа — какво постигна това огромно облагородително начинание? Нищо осезаемо.

Сега откъм предната част на къщата се появява високият мъж, който носи пушка. С лекотата на опита той пъха куршума, насочва цевта към кучешката клетка. Най-голямата от германските овчарки, запенена от бяс, се опитва да ухапе цевта. Силен гръм; кръв и мозък опръскват клетката. За момент лаят спира. Мъжът стреля още два пъти. Едно от кучетата, улучено в гърдите, умира на място; друго, със зейнала рана на гърлото, сяда тежко, присвива уши и следи с поглед

движенията на това същество, което дори не си прави труда да го довърши милостиво.

Всичко замира. Останалите три кучета, които няма къде да се скрият, се оттеглят в задната част на клетката, кръжат, хленчат тихо. Без да бърза, мъжът ги довършва едно по едно.

Стъпки по коридора — и вратата на тоалетната се отваря отново. Вторият мъж се изправя пред него; отзад се мярва хлапакът в риза на цветя, който яде от кофичка със сладолед. Той се опитва да измести мъжа с рамо, минава покрай него, след това пада тежко. Препънали са го някак: сигурно го упражняват, като тренират футбол.

Докато лежи прострян, го обливат от глава до пети с течност. Очите му изгарят, той се опитва да ги избърше. Разпознава миризмата: метилов спирт. Мъчи се да стане, но го изтикват обратно в тоалетната. Драскане на кибритена клечка — и моментално е погълнат от студен синкав пламък.

Значи е грешал? Значи нито той, нито дъщеря му са пожалени! Може да изгори, може да умре; щом той може да умре, може и Луси, преди всичко Луси!

Удря се по лицето като луд; косата му се подпалва и пука; той се мятта, надава нечленоразделен рев, в който няма смисъл — само страх. Опитва се да се изправи, но го събарят отново. За момент погледът му се прояснява и той вижда на сантиметри от лицето си син гащеризон и обувка. Върхът на обувката е заострен нагоре; по шевовите са се залепили тревички.

По опакото на ръката му безшумно танцува пламъче. Той с мъка коленичи и потапя ръката си в клозетната чиния. Зад него вратата се затваря и ключът се обръща.

Той се навежда над клозетната чиния, плиска лицето си с вода, потапя главата си. Смърди на опърлена коса. Той се изправя, загася последните пламъчета по дрехите си.

Мокри хартия и чисти лицето си. Очите му лютят, единият клепач вече се затваря. Прокарва длан по главата си и пръстите му почерняват от сажди. С изключение на един кичур зад ухото, той май няма вече коса; целият му череп го боли. Всичко го боли, всичко е обгоряло. Обгоряло, обгоряло.

— Луси! — крещи той. — Там ли си?

Представя си Луси, която се бори с двамата в сини гащеризони, срещу тях. Гърчи се, опитва се да изтрие видението.

Чува колата си, чува как гумите скърцат по чакъла. Свършено ли е? Невероятно, няма си отиват?

— Луси! — крещи той непрекъснато, докато осъзнава лудостта в гласа си.

Най-сетне, слава Богу, ключът в ключалката се обръща. Докато той успее да отвори вратата, Луси се е обърнала с гръб към него. Облечена е в халат, боса е, косата ѝ е мокра.

Той се влачи подире ѝ през кухнята, където хладилникът зее и по целия под е разпиляна храна. Луси стои на задната врата и се опитва да осъзнае кучешкото клане. Той я чува как им говори тихичко:

— Милите ми, милите ми!

Тя отваря първата клетка и влиза. Кучето с разпраното гърло все още диша някак. Луси се навежда над него, говори му. То едва-едва помръдва опашка.

— Луси! — вика той отново и за първи път тя го поглежда. Лицето ѝ се смръщва.

— Какво, за Бога, са ти направили?

— Скъпото ми дете!

Той влиза след нея в клетката и се опитва да я вземе в обятията си. Нежно, решително тя се освобождава от прегръдката му.

Дневната е в безпорядък, същото е и в собствената му стая. Взети са му неща: самото му, новите му обуца, и това е само началото.

Той се оглежда в огледалото. Кафява пепел, това само е останало от косата му, покрива черепа и челото му. Под челото всичко е болезнено розово. Той докосва кожата си: боли и вече започва да отделя лимфа. Единият клепач е подут и затворен; веждите му ги няма, няма ги и миглите му.

Отива в банята, но вратата е затворена.

— Не влизай — чува се гласът на Луси.

— Наред ли е всичко? Направиха ли ти нещо?

Глупави въпроси; тя не отговаря.

Той се опитва да измие пепелта под кухненския кран, като излива върху главата си чаша след чаша вода. По гърба му протича вода; той започва да трепери от студ.

Това се случва всеки ден, всеки час, всяка минута, казва си той, във всяко кътче на страната. Благодари се, че си отървал кожата. Благодари се, че в този момент не си затворник в колата, която те отнася нанякъде, че не си на дъното на някоя донга с куршум в главата. Благодари се и за Луси. Най-вече за Луси!

Рисковано е да притежаваш каквото и да е: кола, чифт обувки, пакет цигари. Не стигат, няма достатъчно коли, обувки, цигари. Прекалено много хора, прекалено малко вещи. Наличното трябва да се обменя, така че всеки да получи възможност да бъде щастлив за един ден. Такава е теорията; дръж се за теорията и утехите на теорията. Не става дума за човешка злост, просто за огромна обменна система, в чиято циркулация жалостта и ужасът нямат място. Така трябва да се разглежда животът в нашата страна: от схематичната му гледна точка. Иначе човек може да полудее. Коли, обуца... а и жени. В системата сигурно има раздел за жените и онова, което им се случва.

Луси е застанала зад гърба му; облякла е панталони и мушама; косата ѝ е вчесана назад, лицето ѝ е чисто и напълно безизразно. Той се вглежда в очите ѝ.

— Скъпата ми, скъпата ми... — започва той и внезапно се задавя от задушилите го сълзи.

Тя не помръдва да го утеши.

— Главата ти изглежда ужасно — отбелязва тя. — В аптеката в банята има пенатен крем. Намажи се. Взеха ли колата ти?

— Да. Мисля, че потеглиха към Порт Елизабет. Трябва да се обадя в полицията.

— Не можеш. Телефонът е разбит.

Тя го оставя. Той сяда на леглото и чака. Макар че се е увил в одеяло, продължава да трепери. Едната му китка е подута и пулсира болезнено. Не може да си спомни как се е наранил. Стъмва се вече. Сякаш целият следобед е минал за секунда.

Луси се връща.

— Изпуснали са гумите на комбито. Ще отида пеш до Етингер. Няма да се бавя. — Тя млъква. — Давид, когато хората задават въпроси, имаш ли нещо против да разказваш само за себе си, какво се е случило с теб?

Той не разбира.

— Ти ще разказваш какво се е случило с теб. Аз ще разказвам какво се случи с мен — повтаря тя.

— Правиш грешка — започва той, но гласът му спада до хрип.

— Не правя грешка.

— Детето ми, детето ми — повтаря той, простирайки ръце към нея. Понеже тя не приближава, той отмята одеялото, става и я прегръща. В прегръдката му тя остава напрегната и не му доверява нищо.

ДВАНАЙСЕТА ГЛАВА

Етингер е намусен старец, който говори английски с подчертан немски акцент. Съпругата му е починала, децата му са се върнали в Германия, той единствен е останал в Африка. Пристига с пикапчето си, настанил до себе си Луси, и чака, без да гаси мотора.

— Да, аз никъде не отивам без своята берета — отбелязва той, когато се качват на магистралата за Грeймстаун. Потупва кобура на бедрото си. — Най-добре е човек сам да се спасява, защото полицията няма да те спаси, свърши тая, ей Богу.

Прав ли е Етингер? Ако и той имаше револвер, щеше ли да спаси Луси? Съмнява се. Ако имаше револвер, сигурно щяха да бъдат вече мъртви — и той, и Луси.

Забелязва, че ръцете му продължават да потреперват. Луси е скръстила ръце на гърдите си. Дали защото и тя трепери?

Той очаква Етингер да ги заведе в полицейския участък. Излиза, че Луси е поискала да ги закара в болницата.

— Заради теб, или заради мен? — пита я той.

— Заради теб.

— Няма ли и полицията да иска да ме види?

— Аз мога да им кажа всичко, което и ти. Или знаеш нещо повече?

В болницата тя се упътва уверено през вратата с надпис „ЗЛОПОЛУКИ“, попълва формуляр вместо него, намира му място да седне в чакалнята. Тя е възплъщение на сила, целеустременост, докато той вече целият трепери.

— Ако те изпишат, чакай тук — нарежда му тя. — Ще се върна да те взема.

— А ти?

Тя свива рамене. Дори да трепери, не й личи.

Той сяда между две яки моми, вероятно сестри, едната от които държи стенещо дете, и един мъж с кървава превръзка на ръката. Дванайсети поред е. Часовникът на стената показва 5,45. Той затваря

здравото си око и се унася; в това време двете сестри продължават да си шепнат. Когато отваря очи, часовникът продължава да показва 5,45. Да не е развален? Не: малката стрелка потрепва и спира на 5,46.

Минават два часа, преди сестрата да го повика; след това чака още, докато го приеме единственият дежурен лекар, млада индуска.

Изгарянията по главата му не са сериозни, казва тя, но да внимава да не се инфектират. Тя отделя повече време на окото му. Горният клепач е залепнал за долния; отделянето им се оказва извънредно болезнено.

— Късметлия сте — коментира тя след прегледа. — Самото око не е увредено. Ако бяха употребили петрол, щеше да е съвсем различно.

Той излиза от кабинета с почистена и превързана глава, с покрито око и леден пластир на китката. За негова изненада в чакалнята е Бил Шо. Бил, който му стига до раменете, го прегръща.

— Отвратително, направо отвратително — казва той. — Луси е у нас. Искаше сама да дойде да те вземе, но Бев не ѝ разреши. Как си?

— Добре съм. Леки изгаряния, нищо сериозно. Извинявайте, че ви развалихме вечерта.

— Глупости! За какво са приятелите? Вие бихте направили същото.

Изречени без ирония, думите засядат в ума му и не изчезват. Бил Шо е убеден, че ако него, Бил Шо, ударят по главата и подпалят, тогава той, Давид Лаури, би дошъл в болницата, би го чакал, без дори вестник за четене, за да го заведе у дома му. Бил Шо е убеден, че щом двамата с Давид Лаури някога са изпили чаша чай заедно, Давид Лаури е негов приятел и двамата имат задължения един към друг. Прав ли е Бил Шо, или греши? Нима Бил Шо, роден в Ханки, на по-малко от двеста километра оттук, който работи в железарски магазин, познава света толкова малко, че не знае за съществуването на хора, които не са готови да се сприятеляват лесно, чието отношение към мъжката дружба е проядено от скептицизъм? Новоанглийски „friend“ (приятел) от староанглийското „freond“, от „freon“, „обичам“. Дали в очите на Бил Шо изпитата чаша чай запечатва любовната връзка? Но без Бил и Бев Шо, без стария Етингер, без връзките, все едно какви, къде щеше да е той сега? В разграбената ферма, със счупения телефон, сред мъртви кучета.

— Отвратителна работа — повтаря Бил Шо в колата. — Каква жестокост! Не стига, че четем за такива работи във вестника, но като се случи на познати — той поклаща глава, — наистина ти става ясно какво е. Сякаш отново си на война.

Той не си прави труда да отговори. Денят още не е приключил. Война, жестокост: всяка дума, с която се опитват да приключат днешния ден, потъва в черното гърло на деня.

Бев Шо ги посреща на вратата. Съобщава им, че Луси е взела успокоително и си е легнала; най-добре да не бъде обезпокоявана.

— Била ли е в полицията?

— Да, вече са пуснали съобщение за колата ви.

— А била ли е на лекар?

— Нищо не е пропуснато. Ами вие как сте? Луси каза, че лошо сте обгорял.

— Обгорял съм, но не толкова зле, колкото изглежда.

— Тогава трябва да хапнете и да си отпочинете.

— Не съм гладен.

Тя пълни за него семейната голяма, старомодна чугунена вана. Той изтяга невзрачното си тяло в горещата вода и се опитва да се отпусне. Но когато иска да излезе от ваната, се подхлъзва и едва не пада: слаб е като бебе, главата му се мае. Налага му се да повика Бил Шо и да понесе унижението да му помагат да излезе от ваната, да му помагат да се избърше, да му помагат да облече чужда пижама. Покъсно чува как Бил и Бев разговарят тихо и знае, че разговарят за него.

В болницата са му дали тубичка болкоуспокоителни, пакет превръзки за изгорено и малка алуминиева възглавничка, на която да си подпре главата. Бев Шо го настанява на една кушетка, която мирише на котки; той заспива изненадващо бързо. Събужда се посред нощ с невероятно ясна мисъл. Имал е видение: Луси му е проговорила, думите ѝ „Ела при мен, спаси ме!“ все още ехтят в главата му. Видението му показва Луси права, с протегнати ръце, вчесана назад мокра коса, облята в бяла светлина.

Той става, блъска се в един стол, събаря го. Светна лампа и Бев Шо се озовава пред него по нощница.

— Трябва да говоря с Луси — бърби той; устата му е суха, езикът му е набъбнал.

Вратата на стаята, в която е Луси, се отваря. Луси изобщо не прилича на образа си от видението. Лицето ѝ е подпухнало от сън, тя запасва колана на един пенъор, който очевидно не е неин.

— Извинявай, сънувах нещо — казва той. Неочаквано думата „видение“ му се струва прекалено старомодна, прекалено необичайна. — Помислих, че ме викаш.

Луси поклаща глава.

— Не съм те викала. Иди да спиш.

Права е, разбира се. Часът е три сутринта. Но той не може да не отбележи, че за втори път днес тя се обръща към него като към дете — дете, или старец.

Опитва се да заспи, но не успява. Сигурно е от хапчетата, казва си: не видение, не дори сън, ами просто химическа халюцинация. Въпреки това женската фигура, обляна в светлина, не изчезва. „Спаси ме!“ — вика дъщеря му, думите ѝ са ясни, звънящи, истински. Възможно ли е душата на Луси да е напуснала тялото ѝ и да е дошла при него? Може ли хора, които не вярват в души, въпреки това да имат души и могат ли техните души да водят независим живот?

До изгрева има цели часове. Китката го боли, очите му лютят, главата му го сърби и боли. Той предпазливо светва лампата и става. Увит в одеяло, отваря Лусината врата и влиза. До леглото има стол; той сяда. Усеща, че Луси е будна.

Какво прави? Бди над своето момиченце, пази го от зло, прокужда лошите духове. След дълго бдение усеща, че тя започва да се успокоява. Леко пуфтене, когато устните ѝ се разтварят, и едва доловимо хъркане.

Сутрин е. За закуска Бев Шо му сервира корнфлейкс и чай. След това изчезва в стаята на Луси.

— Как е? — пита той, когато Бев отново се появява.

Но Бев Шо само поклаща глава. Като да му казва: какво ти влиза в работата? Менструация, раждане, насилие и последиците му — все свързани с кръв, женско бreme, женски периметър.

Не за първи път той се запитва дали жените не биха се чувствали по-добре в общност от жени, приемащи мъже само когато поискат. Може би греша, като смята Луси за хомосексуална. Може би тя просто

предпочита женска компания. Може би такива са всички лесбийки: жени, които не се нуждаят от мъже.

Нищо чудно, че така яростно воюват срещу изнасилването — и тя, и Хелън. Изнасилването — бог на хаоса и кръвосмешението, посегател срещу изолацията. Да изнасилиш лесбийка е по-лошо от изнасилването на девица, ударът е по-силен. Знаеха ли онези мъже какво правят? Да не би хората да говорят?

В девет, когато Бил Шо отива на работа, той почуква на вратата на Луси. Луси лежи с лице към стената. Той сяда до нея, докосва бузата ѝ. Бузата е мокра от сълзи.

— За такива неща не е лесно да се говори — казва той, — но съветва ли се с лекар?

Тя сяда и се изсеква.

— Снощи ходих при нашето джипи.

— Той ще се погрижи ли, ако има нещо?

— Тя. Тя, не той. Не — сега в гласа ѝ се долавя гняв, — как би могла? Как може лекар да се погрижи, ако има нещо? Разсъждавай!

Той се изправя. Щом тя е решила да се дразни, и той може да се дразни.

— Извинявай, че попитах. Какво ще правим днес?

— Как какво? Ще се върнем във фермата и ще разчистим.

— А после?

— После ще продължаваме, както преди.

— Във фермата?

— Разбира се. Във фермата.

— Разсъждавай, Луси. Нещата се промениха. Не можем да възкръснем от пепелищата.

— Защо не?

— Защото не е разумно. Защото не е безопасно.

— Никога не е безопасно и изобщо не става дума за разум. Не се връщам, защото е разумно, или защото не е разумно. Просто се връщам.

Седнала, облечена в чужда нощница, тя му се опълчва, с вирнат врат, с блеснали очи. Вече не е татковото момиченце, не е.

ТРИНАЙСЕТА ГЛАВА

Преди да си тръгнат, той трябва да си смени превръзките. В тясната малка баня Бев Шо развива бинтовете. Клепачът му е още затворен, по главата му са се образували мехури, но раните не са толкова сериозни, колкото би могло. Най-много боли крайчето на дясното му ухо: както му обясни младата лекарка, това е единствената част от тялото му, която наистина е изгоряла.

Бев мие със стерилен разтвор розовата нежна кожица под изгорялото по главата му, след това взема щипци и полага отгоре мазна жълта превръзка. Внимателно маже гънките на клепача му и ухото му. Работи мълчаливо. Той си спомня козела в клиниката и се пита дали, отдал се в ръцете ѝ, козелът е изпитал същото умиротворение.

— Готово — казва тя най-сетне, като отстъпва.

Той изучава лицето си в огледалото: спретната бяла шапчица и закрито око.

— Бетон — казва, но си мисли: „Приличам на мумия“.

Опитва се да обсъди изнасилването.

— Луси каза, че снощи се е видяла с лекарката си.

— Да.

— Има риск от забременяване — настоява той. — Има риск от венерически заболявания. Има риск от ХИВ. Не трябва ли да се прегледа и на гинеколог?

Бев Шо се размърдва притеснено.

— Трябва да поговорите със самата Луси.

— Поговорих. Нищо не излезе.

— Опитайте пак.

Единайсет и половина е, но Луси не се показва. Той безцелно обикаля градината. Става все по-мрачен. Не само защото не знае какво да прави. Вчерашните събития са го разтърсили дълбоко. Треморът и слабостта му са само първите и най-повърхностни признаци на шока. Има чувството, че вътре в него са наранили, стъпкали жизненоважен орган, може би дори сърцето му. За първи път разбира какво е да си

стар, уморен, без надежди, без желания, безразличен към бъдещето. Отпуснат на един пластмасов стол, пропит от вонята на кокоша перушина и гниеци ябълки, той усеща как интересът му към света изтича капка по капка. Ще минат седмици, може би месеци, докато изтече целият, но изтичането не спира. Когато спре, той ще бъде трупче на муха в паяжина, крехък на допир, по-лек от осилче, готов да литне по вятъра.

Не може да очаква помощ от Луси. Търпеливо и мълчаливо, Луси ще трябва сама да намери пътя си от мрака към светлината. Докато тя се опомни, негова ще бъде тежобата да управлява всекидневието им. Но нещата станаха твърде неочаквано. Това е тежоба, за която той не е подготвен: фермата, градината, кучкарниците. Бъдещето на Луси, неговото собствено бъдеще, бъдещето на цялата страна — никой не се интересува; иска му се да каже: да върви по дяволите, хич не ме интересува. Що се отнася до мъжете, които ги посетиха, желае им злото, които и да са те, но иначе не иска да мисли за тях.

Това е просто реакция, казва си, реакция на случилото се. След време организъмът ще оздравее и аз, духът в тялото, ще се върна към същността си. Но знае, че истината е друга. Угасили са удоволствието му от живота. Като листец по течението, като праханка на вятъра, той вече се носи към края си. Съзнава го съвсем ясно и съзнанието го изпълва с — не може да се отърве от тази дума — отчаяние. Кръвотокът на живота напуска тялото му, замества го отчаянието, отчаяние, което е като газ — без вкус, без мирис, без хранителни съставки. Вдишваш го, крайниците ти се отпускат, ставаш безразличен дори в момента, когато стоманата докосва гърлото ти.

На вратата се звъни: двама млади полицаи в спретнати новички униформи, готови да започнат разследването. Луси се показва от стаята си бледа и измъчена, в дрехите от предишния ден. Отказва да закуси. Полицаяте карат след Бев, Бев ги закарва до фермата.

Кучешките трупове лежат в клетката, както са паднали. Булдожката Кейти е жива: зърват я да се крие край конюшната, без да се приближава. От Пьетрус няма и следа.

Вътре двамата полицаи смъкват кепетата си, тикват ги под мишница. Той се държи настрана, оставя Луси да им разкаже историята, която иска да чуят. Те слушат почтително, записват всяка нейна дума, перата им нервно се стрелкат по страниците на

бележниците. Те са от нейното поколение, но въпреки това предпазливи, сякаш тя е омърсена и чрез нея и те биха могли да се омърсят, да се оцапат.

Били трима мъже, декламира тя, по-скоро двама мъже и хлапак. Влезли в къщата с лъжа, взели (тя изброява) пари, дрехи, телевизор, радиограмофон, заредена пушка. Когато баща ѝ се противопоставил, те го нападнали, залели го със спирт, опитали се да го подпалят. След това застреляли кучетата и избягали с неговата кола. Описва мъжете и облеклото им; описва колата.

През цялото време, докато говори, Луси не сваля поглед от него, сякаш черпи сила от него или пък го предизвиква да ѝ противоречи. Когато един от полицаите пита: „Колко време трая целият инцидент?“, тя отговаря: „Двайсет-трийсет минути.“ Той знае, че това е неистина, и тя го знае. Инцидентът трая много по-дълго. Колко по-дълго? Колкото им е било нужно на мъжете да си свършат работата със стопанката на къщата.

Но не я прекъсва. *Не ме интересува.* Почти не слуша историята, която Луси разказва. В главата му започват да се оформят думи, които трептят в паметта му още от снощи. „Две баби, прибрани в клозета / стояли от алфа до зета.“ Затворен в клозета, докато дъщеря му е била употребявана. Детската песничка се връща и присмехулно го сочи: „О, Боже, какво ли било е?“ Тайната на Луси; неговият позор.

Полицаите предпазливо инспектират къщата. Няма кръв, няма прекатурени мебели. Няма бъркотия в кухнята. (Кой е почистил, Луси ли? Кога?) Зад вратата на тоалетната — две изгорели кибритени клечки, които те дори не забелязват.

В Лусината стая двойното легло е голо. „Местопрестъплението“ — мисли си той и, като да са прочели мислите му, полицаите отместват поглед, отминават.

Тиха къща в зимна утрин — ни повече, ни по-малко.

— Ще дойде детектив, за да снее отпечатыци — казват полицаите на сбогуване. — Опитайте се да не пипате нищо. Ако си спомните още какво е откраднато, обадете ни се в участъка.

Още не са си отишли те, пристигат телефонните техници, след това — старият Етингер. За отсъстващия Пьетрус Етингер отбелязва многозначително: „На никого от тях не може да се вярва.“ Щял да изпрати един от прислужниците да оправи комбито.

В миналото той е виждал Луси да се разярява при думата „прислужник“. Сега тя не реагира.

Той изпраща Етингер до вратата.

— Горката Луси — отбелязва Етингер. — Трябва да е било ужасно преживяване. Но можеше да е и по-лошо.

— Нима? Как?

— Можеха да я отвлекат със себе си.

Той спира внезапно. Тоя Етингер не е глупав.

Най-сетне двамата с Луси остават сами.

— Ще заровя кучетата, ако ми покажеш къде — предлага той. — Какво възнамеряваш да кажеш на собствениците?

— Истината.

— Застраховката ти ще ти стигне ли?

— Не знам. Не знам дали застрахователните полици включват и кланета. Трябва да проверя.

Мълчание.

— Защо не казваш цялата истина, Луси?

— Казах цялата истина. Онова, което казах, е цялата истина.

Той клати глава със съмнение.

— Сигурно си имаш причини, но погледнато по-широко, сигурна ли си, че постъпваш най-правилно?

Тя не отговаря и той не я притиска, поне за момента. Но мислите му се връщат към тримата натрапници, тримата нашественици, мъже, които той вероятно никога вече няма да види отново, но които винаги ще останат част от неговия живот, от живота на дъщеря му. Мъжете ще четат вестниците, ще дебнат за слухове. Ще научат, че ги търсят за грабеж и нападение, но за нищо друго. И ще осъзнаят, че мълчанието е проснато като чаршаф над едно женско тяло. „Срамувала се е — ще говорят помежду си, — срамувала се е да си каже“ и ще се кискат на воля, припомняйки си приключението. Нима Луси е готова да им отстъпи победата?

Изкопава трап там, където му казва Луси, близо до границата. Гроб за шест големи кучета: макар земята да е разорана съвсем неотдавна, работата му отнема почти час и когато свършва, гърбът го боли, ръцете го болят, китката отново го боли. Тътрузи труповете с една ръчна количка. Кучето с пробитото гърло все още оголва окървавените си зъби. Както се бие риба в танк, мисли си той.

Презряно занимание, но сигурно доставя удоволствие в страна, в която кучетата са обучени да се зъбят дори само при миризмата на чернокож. Доволство от добре изпълнената задача, упоително, както всички отмъщения. Едно по едно той изсипва кучетата в трапа, след това го запълва.

Като се връща, заварва Луси да сглобява походно легло в пращното килерче, което използва като склад.

— За кого е леглото?

— За мен.

— Ами празната стая?

— Дъските на тавана са счупени.

— Ами голямата стая отзад?

— Фризерът много шуми.

Не е вярно. Фризерът в задната стая едва се чува. Луси не иска да спи там поради съдържанието на фризера: карангия, кости, специално купено от месаря месо за кучета, които вече нямат нужда от него.

— Вземи моята стая. Аз ще спя тук.

И той веднага започва да изнася вещите си. Но наистина ли иска да се премести в тази килийка, с кутии с празни буркани, струпани в ъгъла, и със самотно южно прозорче? Ако призраците на насилниците все още витаят в спалнята на Луси, непременно трябва да ги изгони, да не им позволява да превземат стаята като свое светилище. Затова той премества вещите си в спалнята на Луси.

Свечерява се. Не са гладни, но ядат. Яденето е ритуал, ритуалите улесняват живота.

Възможно най-внимателно той се връща на въпроса.

— Луси, златенце, защо не искаш да кажеш? Става дума за престъпление. Не е срамно да станеш жертва на престъпление. Не е по твой избор. Ти си невинната страна.

Седнала срещу него, Луси поема дълбоко дъх, стяга се, след това издиша и клати глава.

— Да гадая ли? — казва той. — Опитваш се да ми припомниш нещо?

— Какво да ти припомня?

— Какво изпитват жените в ръцете на мъжете.

— И през ум не ми е минало. Това няма нищо общо с теб, Давид. Искаш да знаеш защо не съм повдигнала определено обвинение пред

полицията. Ще ти кажа, ако се споразумеем повече да не обсъждаме въпроса. Причината е, че по мое убеждение случилото се с мен е чисто личен въпрос. В друго време и на друго място той би могъл да бъде разглеждан като обществен. Но тук, в наше време, нещата са различни. Това е само моя работа и ничия друга.

— Какво имаш предвид, като казваш „тук“?

— В Южноафриканската република.

— Не съм съгласен. Не съм съгласен с постъпката ти. Нима се надяваш, че щом като хрисимо приемаш стореното ти, няма да се уподобиш на фермери като Етингер? Да не мислиш, че случилото се тук е изпит: ако го изкараш, получаваш диплома и гаранции за бъдещето, или магически знак, който да си закачиш на вратата, та чумата да те отмине? Отмъщението не признава такова нещо, Луси. Отмъщението е като пожар. Колкото повече поглъща, толкова повече огладнява.

— Спри, Давид! Не желая да те слушам да ми говориш за чуми и пожари! Не се опитвам да си спася кожата. Ако така си мислиш, нищо не си разбрал.

— Тогава ми помогни. Какво се опитваш: да намериш някакво свое, лично спасение? Може би се надяваш да изкупиш минали грехове с днешно страдание?

— Не. Продължаваш да не ме разбираш. Вина, спасение — това са абстракции. Аз не боравя с абстракции. Докато не се постарая да разбереш това, не мога да ти помогна.

Той иска да отговори, но тя го прекъсва.

— Давид, споразумяхме се. Не желая да продължавам този разговор.

Никога досега двамата не са били толкова ожесточено далеч един от друг. Той е потресен.

ЧЕТИРИНАЙСЕТА ГЛАВА

Нов ден. Етингер телефонира, предлага да им даде назаем оръжие „временно“. „Благодаря — отговаря той — ще помислим.“

Изважда инструментите на Луси, поправя кухненската врата, доколкото е способен. Трябва да си сложат решетки, укрепени врати, външна ограда, както е направил Етингер. Трябва да превърнат фермата в крепост. Луси трябва да си купи пистолет и уоки-токи, да се научи да стреля. Но ще се съгласи ли на тикова нещо? Тя е тук, защото обича земята и стария, *ländliche*^[1], начин на живот. Ако този начин на живот е обречен, какво ще ѝ остане за любов?

Примамват Кейти да излезе от скривалището си и да се установи в кухнята. Кейти е потисната и плашлива, непрекъснато ходи след Луси, следва я по петите. С всеки изминал момент животът се променя. Къщата изглежда чужда, насилена; те са непрекъснато нащрек, ослушват се.

След това се завръща Пьетрус. По изровения път се дочува пъшкането на стар камион, който спира пред конюшната. От кабината слиза Пьетрус, облечен в костюм, който му е твърде тесен. Следват го съпругата му и шофьорът. От каросерията двамата мъже разтоварват кашони, креозотови пръти, листове поцинкована ламарина, руло пластмасови тръби и накрая, с много шум и суетене, две шилета, които Пьетрус привързва към един стълб на оградата. Камионът описва широка дъга около конюшната и отгърмява надолу по пътя. Пьетрус и съпругата му изчезват в конюшната. От азбестовата тръба, която служи за комин, се проточва струйка дим.

Той продължава да наблюдава. След известно време жената на Пьетрус излиза и с широки, похватни движения излива кофа с помия. Хубава жена, казва си той, с тая дълга пола и със забрадка, вързана високо, по селски. Хубава жена, късметлия мъж. Но къде са били?

— Пьетрус се е върнал — съобщава той на Луси. — С купища строителни материали.

— Добре.

— Защо не ти е казал, че заминава? Не ти ли се струва подозрително, че изчезна точно сега?

— Не съм господарка на Пьетрус. Сам си е господар.

Нелогичен отговор, но той го отминава с мълчание. Решил е нищо да не коментира с Луси, поне засега.

Луси се държи настрана, не дава израз на чувствата си, не се интересува какво става наоколо ѝ. Налага се той, колкото и да е невеж във фермерството, да пуска патиците от курника, да оправя отводнителната система и да напоява градините, за да не изсъхнат. Луси лежи по цели часове, взряна в пространството, или разлиства стари списания, чийто запас изглежда безкраен. Прелиства ги нетърпеливо, сякаш търси нещо, което го няма в тях. „Едуин Друд“ е изчезнала.

Той съзира Пьетрус в работен гащеризон, край водоема. Странно му се струва, че тоя човек още не се е обадил на Луси. Упътва се към него, разменят си поздрави.

— Сигурно си чул — в сряда, докато те нямаше, ни обраха до шушка.

— Да — казва Пьетрус — чул съм. Много лошо, много лошо нещо. Но сега сте добре.

Добре ли е? Луси добре ли е? Въпрос ли задава Пьетрус? Не звучи като въпрос, но той не може да го тълкува по друг начин, освен ако търси подтекст. Добре, въпрос, а какъв е отговорът?

— Жив съм — казва той. — Жив ли е човек, добре е. Така че, да, добре съм.

Той млъква, чака, допуска мълчание, мълчание, което Пьетрус би трябвало да запълни със следващия въпрос: „А как е Луси?“

Греша.

— Луси ще ходи ли на пазара утре? — пита Пьетрус.

— Не знам.

— Защото ще си загуби мястото на сергията, ако не отиде — обяснява Пьетрус, — може би.

— Пьетрус иска да знае ще ходиш ли на пазара утре — уведомява той Луси. — Бои се да не си загубиш мястото на сергията.

— Защо не отидете двамата? На мен не ми се ходи.

— Сигурна ли си? Жалко ще бъде да пропуснеш седмица.

Тя не отговаря. Предпочита да не се показва и той знае защо. Поради позора. Поради срама. Това постигнаха техните посетители — това причиниха на тази уверена, съвременна млада жена. Историята се разлива из окръга като петно. Не нейната история, а тяхната — те са я съчинили. Как са я поставили на място, как са ѝ показали за какво служи жената.

Той самият се притеснява да се покаже пред хората със затворено око и бяла шапчица. Но заради Луси върши всичко, което се върши на пазара, седи до Пьетрус на сергията, издържа втренчените погледи на зяпачите, отговаря учтиво на онези от приятелите на Луси, които решават да изкажат съчувствия. „Да, загубихме колата — разказва той — и кучетата, разбира се, всички, с изключение на едно. Не, на дъщеря ми нищо ѝ няма, просто днес не се чувства добре. Не, не ни се вярва, полицията е претрупана от работа, както знаете. Да, естествено, че ще ѝ кажа.“ Чете за случилото се така, както го описва „Хералд“. Вестникът нарича мъжете „неизвестни нападатели“. „Трима неизвестни са нападнали госпожица Луси Лаури и възрастния ѝ баща в малкото им имение край Салем, като са отнесли дрехи, електроника и пушка. По зловеща прищявка, крадците убили шест кучета-пазачи и избягали с колата, тойота корола СА 507644, модел 1993 година. Господин Лаури, който е получил леки наранявания по време на нападението, е лекуван в Заселническата болница и след това е изписан.“

Той е доволен, че не се прави връзка между възрастния баща на госпожица Лаури и Дейвид Лаури, последовател на поета-природоописател Уилям Уърдсуърд и до неотдавна професор в Техническия университет в Кейп.

Що се отнася до търговията, той не прави почти нищо. Пьетрус бързо и сръчно излага стоката им, знае цените, прибира парите, връща рестото. Всъщност Пьетрус върши работата, а той седи и си грее ръцете. Също като в старо време: *baas en Klaas*. Само дето той не си позволява да дава на Пьетрус заповеди.

Въпреки това печалбата им е ниска: по-малко от триста ранда. Причината е в отсъствието на Луси, няма съмнение. Налага им се да

натоварят обратно на комбито кашони с цветя и чували със зеленчуци. Пьетрус клати глава. „Не е добре“ — казва.

Досега Пьетрус не е дал никакво обяснение за отсъствието си. Пьетрус има право да пристига и заминава както намери за добре; упражнил е това право и няма защо да говори. Но въпросът си остава. Знае ли Пьетрус кои са непознатите? Дали причината те да се насочат към Луси, вместо например към Етингер, е някаква изтървана от Пьетрус дума? Знаел ли е Пьетрус предварително какво са замисляли?

Навремето той щеше да го накара да проговори. Навремето дори беше възможно търпението му да се изчерпа и той да му покаже пътя и да наеме някой друг на негово място. Но макар да си получава надницата, Пьетрус вече не е, точно казано, наемна ръка. Точно казано, трудно е да се определи какво е Пьетрус. Думата, която май му подхожда най-добре, е съсед. Пьетрус е съсед, който по една случайност в момента продава труда си, защото така му изнася. Продава труда си по договор, неписан договор, и в този договор няма клауза за уволнение поради съмнение. Живеят в нов свят — той, Луси, Пьетрус. Пьетрус знае това, и той знае това, и Пьетрус знае, че той знае.

Независимо от това той се чувства уютно с Пьетрус, дори е готов, макар и предпазливо, да го хареса. Пьетрус е от неговото поколение. Несъмнено Пьетрус е изживял много, несъмнено има какво да разкаже. Не би било зле да чуе Пьетрусовата история някой ден. Но за предпочитане — не обезсилена чрез английския. Той все повече се убеждава, че английският език е неподходяща среда за истината на Южна Африка. Английският кодекс е свил цели изречения, направил ги е неясни, неясни, неясни. Подобно на динозавър, който издъхва и се втвърдява в калта, езикът също се е втвърдил. Налят в калъпа на английския език, животът на Пьетрус би изглеждал ревматичен, безличен.

У Пьетрус му харесва лицето, лицето и ръцете му. Ако изобщо съществува такова нещо като честен труд, Пьетрус е белязан от честен труд. Търпелив, енергичен, жилав. Селянин, *rausan*, човек от провинцията. Несъмнено лукав, хитрец, сигурно и лъжец, като селяните по целия свят. Честен труд и честна измама.

Той си има и подозрения по въпроса към какво се стреми Пьетрус. Пьетрус няма да се задоволи цял живот да оре своя хектар и

половина. Вярно е, Луси е останала по-дълго от своите приятели хипита и цигани, но в очите на Пьетрус Луси е все още пришелка: любителка, по-скоро почитателка на живота във фермата, отколкото фермерка. Пьетрус ще се стреми да из земе земята на Луси. След това ще поиска и земята на Етингер, или поне достатъчна част от нея, за да си отглежда стадото. С Етингер ще се справи по-трудно, Луси днес е тук, утре я няма. Етингер обаче също е селянин, човек на земята, издръжлив, вкоренен. Но Етингер ще умре не след дълго, а синът на Етингер вече не е тук. В това отношение Етингер е сглупил, Добрият селянин се грижи да има много синове.

В представите на Пьетрус хора като Луси нямат място в бъдещето. Но от това не следва, че трябва да се смразяваме с Пьетрус. В провинцията съседите винаги заговорничат един срещу друг, пожелават си един другиму гризачи, лоша реколта, финансова разруха, но в криза винаги са готови да си подадат ръка.

Най-лошо, най-зловещо би било, ако Пьетрус е наел тримата непознати да дадат урок на Луси, платил им е с плячката. Но той не може да го повярва, би било прекалено просто. По всяка вероятност истината е от естество... той търси думата... антропологично, нещо, което не би могло да се проумее за цели месеци, месеци на търпеливи, спокойни разговори с десетки хора, чрез услугите на преводач.

От друга страна, той наистина вярва, че Пьетрус е знаел какво се готви; смята, че Пьетрус би могъл да предупреди Луси. Именно затова не може да престане да зачеква тази тема. Именно затова продължала да притиска Пьетрус.

Пьетрус е изпразнил циментения водоем и го чисти от водораслите. Неприятна работа. Въпреки това той предлага да му помогне. Натикал крака в Лусините гумени ботуши, той влиза във водоема, като внимателно крачи по хлъзгавото дъно. Известно време двамата работят в унисон, стържат, търкат, изхвърлят тинята. След това той не издържа.

— Знаеш ли, Пьетрус, трудно ми е да повярвам, че мъжете, които дойдоха тук, са непознати. Трудно ми е да повярвам, че се появиха отникъде, сториха каквото ни сториха и след това изчезнаха отново като привидения. Трудно ми е също да повярвам, че ни нападнаха, само защото бяхме първите бели, които са срещнали този ден. Как мислиш ти? Греша ли?

Пьетрус пуши лула, старомодна лула с извита дръжка и сребърно капаче върху огнището. Сега се изправя, вади лулата от джоба на гащеризона си, отваря капачето, натиска с пръст тютюна, засмуква лулата незапалена. Взира се замислено над стената на водоема, над възвишенията, в ширинето. Лицето му остава невъзмутимо.

— Полицията трябва да ги открие — казва най-сетне. — Полицията трябва да ги открие и да ги тикне в затвора. Това е работа на полицията.

— Но полицията няма да ги намери без помощ. Тези мъже знаеха, че съществува лесничейство. Сигурен съм, че са знаели и за Луси. Откъде ще знаят, ако са напълно чужди за окръга?

Пьетрус предпочита да не приема това като въпрос. Прибира лулата в джоба си, оставя лопатата и хваща метла.

— Това не беше просто кражба, Пьетрус — настоява той. — Те не дойдоха само, за да крадат. Не дойдоха само, за да ме подредят така — той докосва бинтовете, докосва клепача си. — Дойдоха да направят и още нещо. Знаеш какво имам предвид, или ако не знаеш, можеш просто да се досетиш. След като направиха каквото направиха, не можеш да очакваш Луси спокойно да живее, както преди. Аз съм баща на Луси. Искam тези мъже да бъдат заловени, изправени пред съда и наказани. Греша ли? Греша ли, че искам правосъдие?

Сега вече не го е грижа как да изтръгне думи от Пьетрус, иска само да ги чуе.

— Не, не грешиш.

Разтърсва го гняв — толкова силен, че го изненадва. Той взема лопатата и я забива така, че изтръгва цели чимове тиня и водорасли от дъното на водоема, запокитва ги през рамо към стената. „Поддаваш се на яростта си“ — предупреждава се сам. „Спри се!“. Но в момента желанието му е да сграбчи Пьетрус за гърлото. „Ако беше жена ти, а не дъщеря ми — би искал да каже на Пьетрус, нямаше сега да очукваш лулата и да си отмерваш мъдро думите.“

„Насилие“ — тази дума иска да изтръгне той от Пьетрус. „Да, това беше насилие, това беше престъпление“, това би искал той да чуе от Пьетрус.

Мълчаливо и редом, двамата с Пьетрус довършват работата.

Така минават дните му във фермата. Помага на Пьетрус да почисти напоителната система. Поддържа градината. Опакова стоката за пазара. Помага на Бев Шо в клиниката. Помита подовете, готви, прави всичко, което Луси вече не прави. Зает е от зрак до мрак.

Окото му се възстановява изненадващо бързо: само след седмица вече вижда. По-трудно зарастват изгарянията. Той продължава да носи бинтовете и превръзката над ухото си. Открито, ухото му напомня розова молюска — не му е ясно кога ще се престраши да го изложи пред погледите на хората.

Купува си шапка, за да се пази от слънцето, и до известна степен — да скрие лицето си. Опитва се да свикне с това, че изглежда странно, по-лошо от странно, отвратително — едно от онези същества, след които децата по улиците се кривят. „Защо изглежда така смешно?“ — питат децата майките си, а майките им правят знак да мълчат.

Пазарува от магазините в Салем колкото е възможно по-рядко, в Греймстаун — само в събота. Внезапно се е превърнал в отшелник, провинциален отшелник. Краят на пътя. Макар да е все тъй любвеобилно сърцето, макар луната още да свети. Кой да си представи, че всичко ще свърши толкова бързо и неочаквано: и пътят, и любовта!

Не му се вярва, че клюката за сполетялото ги злощастие е стигнала до Кейптаун. Въпреки това иска да е сигурен, че Розалинд няма да чуе историята грозно преиначена. Два пъти се опитва да й телефонира, но безуспешно. Третия път телефонира в туристическата агенция, в която тя работи. Розалинд била в Мадагаскар, осведомяват го, на екскурзия; дават му номера на факса ѝ в хотела в Антананариво.

Той съчинява депеша: „Двамата с Луси имаме преमेждие. Откраднаха ми колата, стана малка схватка, в която ме поотупаха. Нищо сериозно, и двамата сме добре, макар и поразтърсени. Сметнах, че трябва да знаеш, ако до теб стигнат някакви слухове. Надявам се, че прекарваш добре.“ Той дава текста на Луси, за да го одобри, след това го дава на Бев Шо, която да го изпрати. До Розалинд в черна Африка.

Луси не се съвзема. Будува по цели нощи, твърди, че не може да спи; след това, следобедите, той я заварва заспала на кушетката, пхнала пръст в устата си като дете. Няма апетит: сега той трябва да я

прилъгва да хапне, като готви непознати ястия, тъй като тя отказва да докосне месо.

Не за това дойде той, за да се затрие в джендема, да прогонва демони, да гледа дъщеря си, да поддържа умиращо предприятие. Причината да дойде тук беше сам да се съвземе, да събере сили. Тук чезне от ден на ден.

Демоните не щадят и него. Той също сънува кошмари, в които се валя в кръв или, задъхан, крещи безгласно и бяга от мъж с лице на орел, като маска от Бенин, като Тот. Една нощ, като сомнамбул, почти полудял, сваля чаршафите от леглото си, дори обръща дюшека, за да търси петна.

Байроновият проект съществува. От книгите, които си е донесъл от Кайптаун, са останали само два тома писма — останалите са в багажника на откраднатата кола. Обществената библиотека в Грѐмстаун не може да предложи нищо, освен избрани стихотворения. Но нужно ли му е да продължи да чете? Какво още му е нужно да знае за това, как Байрон и неговите познати прекарват времето си в старата Равена? Не е ли вече в състояние да изобрети Байрон, който да е верен на Байрон, и да сътвори и една Тереза?

В интерес на истината, той отлага проекта в продължение на месеци: момента, в който трябва да се изправи пред празния лист, да изпише първата нота и да види струва ли си. В ума му вече са запечатани цели пасажи от дуета на любовниците; вокалите, сопрано и тенор, се вият безмълвно около и покрай един друг, като змии. Мелодия без връх; триенето на люспи на влечуги в мраморни стъпала и, пулсиращ зад тях, баритонът на унижения съпруг. Дали тъмното трио най-сетне ще оживее тук — не в Кейптаун, а в старата страна на кафърите?

[1] Селски (нем.). — Б.пр. ↑

ПЕТНАЙСЕТА ГЛАВА

Две шилета стоят завързани по цял ден на голата пръст край конюшната. Блеят непрекъснато и монотонно и това започва да го дразни. Той се приближава до Пьетрус, който е обърнал велосипеда си и човърка нещо.

— Тия шилета защо не ги вържеш някъде, където да могат да пасат?

— Те са за гощавката — казва Пьетрус. — В петък ще ги заколя за гощавката. Двамата с Луси трябва да дойдете — той изтрива ръцете си. — Каня ви двамата с Луси на гощавката.

— В събота?

— Да, правя гощавка в събота. Голяма гощавка.

— Благодаря. Но дори ако ще колиш шилетата за гощавката, не мислиш ли, че можеш да ги оставиш да се напасат?

Час по-късно шилетата са още вързани, още блеят тъжно. Пьетрус не се вижда никъде. Вбесен, той ги развързва и ги повлича към водоема, където тревата е в изобилие.

Шилетата пият до насита, след това спокойно започват да хрупат. Те са черноглави персийки, еднакви по големина, по маркировка, дори се движат еднакво. Близнета по всяка вероятност, от рождение обречени на касапския нож. Е, какво толкова? Кога си чул овца да е умряла от старост? Овцете не са господари на живота си, на себе си. Съществуват, за да бъдат употребени до последното грамче — месото им се изяжда, костите им се смилат и дават на кокошките. Нищо не остава, освен може би жлъчката, която никой не би ял. Декарт би трябвало да осмисли това. Душата, затворена в тъмната, горчива жлъчка, в укритие.

— Пьетрус ни кани на гощавка — казва той на Луси. — Защо дава гощавка?

— Предполагам, че заради прехвърлянето на собствеността върху земята. Официално влиза в сила от първи идния месец. За него ще е голям ден. Трябва поне да се мернем, да им занесем подарък.

— Възнамерява да заколи две шилета. Колко души ще нахрани с две шилета?

— Пьетрус е пинтия. Навремето щеше да заколи вол.

— Не съм убеден, че ми харесва как действа — да води у дома животните, предназначени за заколение, и да ги запознава с хората, които ще ги ядат.

— А какво предпочиташ? Да ги заколят в кланицата, за да не трябва изобщо да мислиш за тях?

— Да.

— Събуди се, Давид. Ти си на село. Ти си в Африка.

Луси е станала сприхава и той не разбира защо.

Обикновено не ѝ отговаря. Понякога двамата се държат като непознати, обитаващи един и същи дом.

Той си казва, че трябва да е търпелив, че Луси все още не се е опомнила след нападението, че ще мине време, преди тя да се съвземе. Ами ако греша? Ами ако човек изобщо не се съвзема след подобно нападение? Ами ако подобно нападение превръща човека в различна, злокобна личност?

Има и още по-зловещо обяснение за Лусиното униние — обяснение, което го преследва непрекъснато.

— Луси — пита той един ден без предупреждение, — нали нищо не криеш от мен? Нали не си се заразила с нещо от онези мъже?

Луси седи на кушетката по пижама и пенъоар, играейки си с котето. Минава обяд. Котето е младо, живо, игриво. Луси му пуска колана на пенъоара. Котето удря по колана — бързи, леки удари с лапички, едно-две-три-четири.

— Мъже ли? — казва тя. — Какви мъже?

И бързо мята колана настрана. Котето скача след колана.

Какви мъже ли? Сърцето му спира. Да не е полудяла? Или отказва да си спомня!

Но май само го дразни.

— Давид, вече не съм дете. Бях на лекар, направиха ми тестове, направих всичко, което трябваше да се направи. Сега ми остава само да чакам.

— Разбирам. Като казваш „чакам“, това ли имаш предвид, което и аз мисля?

— Да.

— Колко време е нужно?

Тя свива рамене.

— Месец. Три месеца. Или повече. Науката още не е определила колко трябва да се чака. Може би вечно.

Котето рязко скача, за да улови колана, но играта явно е свършила.

Той сяда до дъщеря си; котето скача от кушетката и бавно се упътва навън. Той взема ръката ѝ. Както е седнал до нея, долавя лек мирис на застояло, на неизмито.

— Няма да е вечно, миличка. Поне това ще ти се спести.

До вечерта шилетата остават край водоема, където ги е привързал. На следващата сутрин са отново на голото петно до конюшните.

По всяка вероятност ще ги колят събота сутринта: цели два дни. Какъв злощастен начин да изживееш последните два дни от живота си! Такова е селото, беше казала Луси по този повод. Той би казал друго: безразличие, бездушие. Щом селото може да съди града, и градът може да съди селото.

Мисли си дали да не купи шилетата от Пьетрус. Но какво ще постигне? Пьетрус ще използва парите, за да купи нови животни за заклание, и ще си сложи разликата в джоба. Пък и какво ще прави той с тия шилета, след като вече ги е спасил от робство? Ще ги пусне свободно по шосето? Или ще ги затвори в кучкарника и ще им дава сено?

Между него и двете персийки се е създала някаква връзка. И той не знае как. Това не е връзка на любов. Дори не е връзка точно с тези две животни, които той не би разпознал сред стадо в полето. Въпреки това, внезапно и безпричинно тяхната съдба е придобила значение за него.

Той се изправя пред тях на слънцето, чака хаосът в мислите му да се уталожи, чака знак.

Една муха се опитва да пропълзи в ухото на едното шиле. Ухото трепва. Мухата отлита, прави кръг, връща се, каца. Ухото трепва отново.

Той прави крачка напред. Шилето плахо се дърпа, докато му позволява връвта.

Той си спомня как Бев Шо гушкаше стария козел с разкъсаните тестисули, как го милваше, утешаваше, как се преливаше в живота му. Как успява тази жена да общува с животните по такъв начин? Има някакъв трик, който той не владее. Нужен е определен тип човек, може би с по-малко сложен живот.

Слънцето струи върху лицето му с целия си пролетен блясък. Трябва ли да се променя, пита се той, трябва ли да стана като Бев Шо?

Той разговаря с Луси.

— Мислех си за тая гощавка у Пьетрус. Общо взето, предпочитам да не ходим. Възможно ли е, без да ни сметнат за грубияни?

— Това има ли нещо общо с клането на шилетата?

— Да. Не. Не съм променил възгледите си, ако това имаш предвид. Все още не вярвам, че животните наистина имат личен живот. Кое от тях ще живее, кое ще умре, не е — поне според мен — кой знае каква болезнена дилема. И въпреки това...

— Въпреки това?

— ... в този случай съм притеснен. Не мога да обясня защо.

— Не се безпокой, Пьетрус и гостите му няма да се откажат от пържолата си в твоя чест и в чест на твоята чувствителност.

— Не искам такова нещо. Просто предпочитам този път да не съм сред гостите. Никога не съм си представял, че ще говоря по такъв начин.

— Неведоми са пътищата Божи, Давид.

— Не ми се подигравай.

Задава се събота, пазарен ден.

— Трябва ли да носим стока? — пита той.

Луси свива рамене:

— Ти реши.

Той не закарва стока на пазара.

Не оспорва решението й; дори усеща облекчение.

Подготовката за празника у Пьетрусови започва в събота по обяд с пристигането на десетина жени, облечени, както му се струва, в най-

новите си дрехи. Наклаждат огън над конюшната. Скоро вятърът донася вонята на врящи карантии, от което той се догажда, че делото е извършено, двойното дело, че е настъпил краят.

Трябва ли да обяви жалейка? Пристойно ли е да жалиш за смъртта на същества, които не познават жалейката? Пита сърцето си, но открива в него само неопределена печал.

Прекалено близко, мисли той, живеем, прекалено близко до Пьетрус. Все едно че са в дома ти: непознати, с които делиш шумове, миризми.

Той почуква на вратата на Луси.

— Искаш ли да отидем на разходка?

— Благодаря, не. Вземи Кейти.

Той взема булдожката, но тя върви толкова бавно и унило, че той се раздразва, напъжда я да се върне във фермата и тръгва сам на осемкилометрова обиколка, като крачи бързо, за да се умори.

В пет часа гостите започват да пристигат с коли, с таксито, или пеш. Той ги наблюдава иззад кухненското перде. Повечето са от поколението на своя домакин — умерени, солидни. Голямо суетене настана при пристигането на една старица: облечен в син костюм и яркорозова риза, Пьетрус извървява цялото разстояние до пътя, за да я посрещне.

По-младите се появяват чак по тъмно. Бризът донася тихи разговори, смях и музика, музика, която той свързва с Йоханесбург от собствената си младост. Много търпимо, мисли си, дори много приятно.

— Време е — казва Луси. — Идваш ли?

Необичайно за нея е облякла рокля до коленете, сложила си е обувки с високи токове, огърлица от цветни дървени мъниста и подходящи обици. Той не е убеден, че харесва вида ѝ.

— Добре, ще дойда. Готов съм.

— Не си ли си донесъл костюм?

— Не.

— Тогава поне си сложи вратовръзка.

— Нали уж живеем на село.

— Толкова по-задължително е да сме издокарани. Това е велик ден в живота на Пьетрус.

Тя взема малко фенерче. Хванати под ръка, баща и дъщеря извървяват пътя до Пьетрусовия дом: тя осветява пътя, той носи техните приношения.

Спират усмихнати при отворената врата. Пьетрус не се вижда никъде, но се появява момиченце в празнична рокличка и ги въвежда вътре.

Старата конюшня няма таван и няма истински под, но има поне простор, има поне електричество. Аплици и картини по стените (слънчогледите на Ван Гог, едно от Тречниковите момичета в синьо, Джейн Фонда в костюма на Барбарела, Доктор Кумало, вкарващ гол) смекчават мрачния интериор.

Двамата с Луси са единствените бели. Гостите вече танцуват под звуците на старомодния африкански джаз, който е чул. Следват ги любопитни погледи, може би заради неговата шапчица.

Луси се познава с някои от жените. Започва да го представя. След това до тях се появява Пьетрус. Той не се преструва на радостен домакин, не им предлага питие, но казва:

— Никакви кучета повече. Вече не съм кучкар.

Луси решава да приеме това като шега; следователно всичко изглежда нормално.

— Донесли сме ви нещо — казва Луси, — но може би трябва да го връча на съпругата ти. То е за къщата.

Пьетрус призовава съпругата си откъм кухненската част, ако така ще я наричат. Той за първи път я вижда толкова отблизо. Жената е млада — по-млада от Луси, по-скоро приятна, отколкото хубава, свенлива и очевидно бременна. Тя поема ръката на Луси, но не и неговата, нито пък го поглежда в очите.

Луси изрича няколко думи на кхоса и ѝ подава пакета. Наоколо са се насъбрали десетина зяпачи.

— Тя трябва да го отвори — казва Пьетрус.

— Да, трябва да го отвориш — потвърждава Луси.

Внимателно, старайки се да не разкъса празничната хартия с мандолини и лаврови клончета, младата съпруга отваря пакета. Там има платно с доста привлекателен мотив ашанти.

— Благодаря — прошепва тя на английски.

— Това е покривка за легло — обяснява Луси на Пьетрус.

— Луси е нашата благодетелка — казва Пьетрус и след това се обръща към Луси: — Ти си нашата благодетелка.

Противна дума, струва му се двойствена, вгорчаваща момента. Но може ли да виниш Пьетрус? Езикът, чиито думи изрича с такъв апломб е — макар той да не го знае — изхабен, ронлив, изяден отвътре като от термити. Още може да се разчита на едносричните, но и от тях — не на всички.

Какво да се прави? Нищо, което може да препоръча той, някогашният преподавател по комуникации. Нищо, освен да се започне отново от абевето. Когато големите думи се върнат преобразени, пречистени, така че отново да може да им се вярва, той отдавна ще е мъртъв.

Побиват го тръпки, разтреперва се.

— Бебето... кога очаквате бебето? — пита той съпругата на Пьетрус.

Тя го гледа неразбиращо.

— През октомври — намесва се Пьетрус. — Бебето идва през октомври. Надяваме се, ще бъде момче.

— Нима? Какво имате срещу момичетата?

— Молим се за момче — казва Пьетрус. — Винаги е най-добре, ако първото е момче. Тогава ще може да показва на сестрите си — да им показва как да се държа. Да. — Той млъква. — Момичето излиза много скъпо — той потърква палец о показалец. — Все пари, пари, пари.

Отдавна не е виждал този жест. Навремето го използваша, когато говореха за евреите — „пари-пари-пари“, със същия многозначително кривнат врат. Но Пьетрус по всяка вероятност не познава въпросното късче европейска традиция.

— И момчетата понякога излизат скъпо — отбелязва той, като дава своя принос към разговора.

— Трябва да им купуваш това, трябва да им купуваш онова — продължава Пьетрус, като се разгорещява и вече не слуша. — Например днес вече мъжът не плаща за жената. Аз обаче плащам. — Той размахва ръка над главата на жена си; тя скромно свежда очи. — Аз обаче плащам. Но това е стара мода. Дрехи, дрънкулки, всичко до това опира: плащай, плащай, плащай. — Той отново търка палец о показалец. — Не, момче е по-добре. Освен дъщеря ти. Дъщеря ти е

различна. Дъщеря ти струва колкото момче. Почти. — Той се изсмива на духовитостта си. — Е, Луси?

Луси се усмихва, но той знае, че е притеснена.

— Отивам да танцувам — казва тя тихо и се отдалечава.

Танцува сама в солиптичния маниер, който сега сякаш е на мода. Скоро към нея се присъединява младеж — голям, гъвкав, гиздав. Той танцува срещу ѝ, щрака пръсти, пуска усмивки, ухажва я.

Отвън започват да прииждат жени, понесли табан с месо на скара. Въздухът се изпълва с вкусни миризми. Нахлуват и нови гости, млади, шумни, живи, изобщо не „стара мода“. Гощавката се развихря.

В ръцете му поставят чиния с храна. Той я подава на Пьетрус.

— Не — казва Пьетрус, — за теб е. Иначе ще си подаваме чинии цяла нощ.

Пьетрус и жена му прекарват с него много време, предразполагат го. Любезни хора, мисли си той. Селски хора.

Хвърля поглед към Луси. Сега младежът танцува на сантиметри от нея, мята крака високо и със замах ги удря в земята, надува мускули, забавлява се.

В чинията, която държи, има две шилешки пържоли, печен картоф, лъжица ориз, плуващ в сос, резен тиква. Той намира стол, на който да я подпре, като го дели с кльощав старец с воднисти очи. Ще го изям, казва си. Ще го изям и после ще помоля за прошка.

След това вижда до себе си Луси — задъхана, с напрегнато лице.

— Да си тръгваме. Те са тук.

— Кой са тук?

— Видях един от тях отзад. Давид, не искам да правя сцена, но нека да си тръгнем веднага.

— Дръж — той ѝ подава чинията, излиза през задния вход.

Вън има почти толкова гости, колкото и вътре, скупчени около огъня, говорят, пият, смеят се. Някой го гледа втренчено иззад огъня. Изведнъж той проумява. Познава това лице, познава го отблизо. Разбутва телата пред себе си. „Аз обаче ще направя сцена. Жалко, че точно в този ден. Но някои неща не бива да чакат.“

Застава пред хлапака. Третият, глуповатият чирак, наемникът.

— Знам те — казва му мрачно.

Хлапакът не изглежда уплашен. Точно обратното, сякаш е чакал този момент, подготвял се е. Гласът, който излиза от гърлото му, е

прегракнал от ярост.

— Кой си ти? — казва хлапакът, но думите му означават нещо друго: „С какво право си тук?“ Цялото му тяло излъчва насилие.

След това при тях е Пьетрус, който говори бързо на кхоса.

Той хваща Пьетрус за ръкава. Пьетрус се изтръгва, изглежда го нетърпеливо.

— Знаеш ли кой е тоя? — пита той Пьетрус.

— Не, не знам това какво е — отвърща Пьетрус гневно. — Не знам каква е белята. Каква е белята?

— Той... този разбойник... беше тук преди, с приятелчетата си. Той е един от тях. Но нека той да ти разкаже за какво става дума. Нека да ти разкаже защо го търси полицията.

— Не е вярно! — изкрещява хлапакът. Отново говори на Пьетрус, поток гневни думи. Музиката продължава да лети към нощното небе, но вече никой не танцува: гостите на Пьетрус започват да се струпват около тях, бутат се, блъскат се, намесват се. Въздухът не е добър.

Пьетрус отваря уста:

— Той казва, че не знае за какво говориш.

— Лъже. Прекрасно знае. Луси ще потвърди.

Но Луси, естествено, няма да потвърди. Как може да очаква от Луси да се изправи пред тези непознати, да погледне хлапака, да го посочи: „Да, той е един от тях. От онези, които извършиха простъпката.“

— Ще се обадя в полицията — казва той.

Зяпачите мърморят неодобрително.

— Ще се обадя в полицията — повтаря той на Пьетрус. Пьетрус стои с каменно лице.

Погълнат от тишина, той се връща вътре, където Луси стои и го чака.

— Да вървим — казва той.

Гостите им правят път. Приятелското отношение е изчезнало. Луси си е забравила фенерчето; загубват се в тъмнината. Луси трябва да си свали обувките; лутат се из картофените лехи и чак тогава стигат до фермата.

Той вече е вдигнал телефона, когато Луси го спира.

— Давид, недей, не го прави. Не е виновен Пьетрус. Ако повикаш полицията, ще му развалиш вечерта. Бъди разумен.

Той е смаян, толкова смаян, че се опълчва срещу дъщеря си.

— За Бога, как Пьетрус да не е виновен? По някакъв начин той е довел тези мъже при нас. А сега има наглостта да ги покани отново! Защо трябва да бъда разумен? Честна дума, Луси, нещо не разбирам, още от самото начало. Не разбирам защо не ги обвини за действителното им деяние, както сега не разбирам защо защитаваши Пьетрус. Пьетрус не е невинен, Пьетрус е един от тях!

— Не ми крещи, Давид. Животът си е мой. Аз съм тази, която трябва да живее тук. Какво се случва с мен е моя работа и само моя, не твоя и ако имам едно-единствено право, то е правото да не ме поставят на съд по такъв начин, да не трябва да се оправдавам нито пред теб, нито пред когото и да било! Що се отнася до Пьетрус, той не е надничар, когото мога да уволня, защото смятам, че се е събрал с лоши хора. Всичко това е отминало, отнесено от вихъра. Ако искаш да настройваш Пьетрус срещу себе си, първо си провери фактите. Не можеш да викаш полиция. Не ти позволявам. Изчакай до сутринта. Изчакай, докато чуеш версията на Пьетрус.

— Но дотогава хлапакът ще изчезне!

— Няма да изчезне. Пьетрус го познава. Във всеки случай никой не изчезва в Източен Кейп. Не е такова място.

— Луси, Луси, умолявам те! Искаш да възмездиши несправедливостите от миналото, но не това е начинът! Ако в този момент не се защитиш, никога вече няма да можеш да вървиш с вдигната глава! По-добре си вземи партакешите и си върви. А що се отнася до полицията, ако си твърде чувствителна, за да ги извикаме сега, не трябваше и тогава да се обръщаме към тях. Трябваше просто да си затраем и да очакваме следващото нападение. Или сами да си прережем гърлата.

— Спри, Давид! Не съм длъжна да се защитавам пред теб. *Ти не знаеш какво стана!*

— Аз ли не знам?

— Дори и частичка не знаеш. Спри и обмисли това. А колкото до полицията, нека да ти напомня защо преди всичко ги извикахме: заради застраховката. Написахме оплакването, защото ако не го бяхме сторили, застраховката нямаше да ни се изплати.

— Луси, смайваш ме. Това просто не е вярно и ти го знаеш. Колкото до Пьетрус, повтарям: ако се огънеш сега, ако отстъпиш, няма да можеш да живееш със себе си. Дължиш го на себе си, на бъдещето, на самоуважението си. Позволи ми да извикам полицаите. Или ти ги извикай.

— Не.

„Не“ — това е Лусината последна дума към него. Тя се оттегля в стаята си, затваря вратата пред него, изключва го. Стъпка по стъпка, неумолимо, сякаш са съпруг и съпруга, двамата се отдалечават и той не може да го предотврати. Самите им скандали са ги превърнали в хапеща се семейна двойка, уловена в клопка, без да може да се измъкне от нея. Колко ли оплаква тя деня, в който той дойде да живее при нея! Сигурно иска той да си отиде — колкото по-скоро, толкова по-добре.

Но в крайна сметка на нея също ще ѝ се наложи да напусне. Като сама жена във ферма, тя няма бъдеще, това е ясно. Дори дните на Етингер с неговите пушки, бодлива тел и алармени системи са преброени. Ако Луси има малко разум, ще се махне, преди да я сполети съдба, по-страшна от съдбата, която е по-страшна от смъртта. Но тя, разбира се, няма да напусне. Упорита е и е закотвена за живота, който си е избрала.

Той се измъква от къщи. Като стъпва предпазливо в тъмното, приближава конюшната откъм задната страна.

Големият огън е загаснал, музиката е спряла. Група хора стоят на задната врата, построена достатъчно голяма, за да пропусне трактор. Той се визира над главите им.

В центъра стои един от гостите, мъж на средна възраст. Главата му е бръсната, вратът — дебел. Облечен е в тъмен костюм и около врата му има златна верига, от която виси медал колкото юмрук — от онези, които племенните вождове навремето са получавали като символ на властта си. Символи, с лопата да ги ринеш, всичките — отлети в някоя леярна в Ковънтри или Бирмингам, гравирани от едната страна с главата на намусената Виктория, *regina et imperatrix*^[1], а от другата — със скачащи антилопи гну или разперили криле ибиси. „Медали, племенни вождове, за употреба на...“ Разпращани по всички кътчета на старата империя: в Нагпур, Фиджи, Златния бряг, Кафърия.

Мъжът говори, глаголства на закръглени интервали, които ту се усилват, ту затихват. Той няма представа какво казва мъжът, но от време на време ораторът млъква и слушателите му реагират с тихи възгласи; стари и млади сякаш са обзети от някакво спокойно доволство.

Той се оглежда. Хлапакът стои наблизко, на прага на вратата. Нервно го стрелка с поглед. И други погледи се извързват към него: към чуждия, към ненужния. Мъжът с медала се смръщва, заеква за момент, надига глас.

Той няма нищо против вниманието. Нека да знаят, че още съм тук, мисли си, нека да знаят, че не се спотайвам в голямата къща. И ако това разваля удоволствието им от събирането, тъй да бъде. Той попипва бялата си шапчица. За първи път е доволен, че я има, че я носи като истинска.

[1] Кралица и императрица (лат.). — Б.пр. ↑

ШЕСТНАЙСЕТА ГЛАВА

Цялата следваща сутрин Луси го избягва. Обещаната от нея среща с Пьетрус не се състоява. След това, след обяда, самият Пьетрус почуква на задната врата, делови както винаги, обут в ботуши и гащеризон. Време е да положим тръбите, казва той. Искал да положи поливения хлоридовите тръби от водоема до новата си къща, на двеста метра разстояние. Може ли да вземе назаем инструменти, и може ли Давид да му помогне да монтират регулатора?

— Нищо не разбирам от регулатори. Нищо не разбирам и от водопроводи — той не е в настроение да помага на Пьетрус.

По пътя към водоема Пьетрус разговаря за различните видове регулатори, предпазни клапани и съединения; изрича думите с патос, парадирайки с уменията си. Новият водопровод ще трябва да мине през парцела на Луси, казва той; добре е, че му е дала разрешение. Тя била „напредничава“.

— Тя е напредничава госпожа, не е назадничава.

За гощавката, за хлапака със стрелкация се поглед Пьетрус не казва нищо. Все едно че нищо не се е случило.

Собствената му роля при водоема се изяснява бързо. Пьетрус има нужда от него не за съвет, нито за монтажа на тръбите, нито за водопроводни услуги; нуждае се от него, за да го кара да държи разни предмети, да му подава разни инструменти, с една дума, да бъде негов калфа. Той не възразява срещу такава роля. Пьетрус е добър майстор, цяло образование е да го наблюдаваш. Но е започнал да не харесва самия Пьетрус. Колкото повече Пьетрус дрънка за плановите си, толкова повече той охлажда към него. Не би желал да остане с Пьетрус на пуст остров. И твърдо не би желал да е женен за него. Доминираща личност. Младата съпруга изглежда щастлива, но интересно какво би разправила старата му съпруга.

Накрая, когато му идва до гуша, той хваща бика за рогата.

— Пьетрус, този младеж, който беше в къщата ти снощи — как се казва и къде е сега?

Пьетрус смъква кепето си, трие чело. Днес носи кепе с козирка, на която е изобразена сребърната емблема на Южноафриканските железници и пристанища. Изглежда, че притежава цяла колекция от шапки.

— Видиш ли — подема Пьетрус смръщен. — Видиш ли, Давид, лошо нещо казваш, че този младеж е крадец. Той е много сърдит, че го нарече крадец. Това разправя на всички. А аз, аз съм, който трябва да поддържа мира. Тъй че и за мен е трудно.

— Нямам намерение да те въвличам в случая, Пьетрус. Кажи ми името и местонахождението на хлапака и аз ще предам информацията на полицията. Тогава ще оставим полицията да разследва и да изправи пред съда него и неговите приятели. Ти няма да си въввлечен, аз няма да съм въввлечен, всичко ще доверим на закона.

Пьетрус се протяга, подлага лицето си на слънчевите лъчи.

— Но застраховката ще ти купи нова кола.

Това въпрос ли е? Съждение? Каква игра играе Пьетрус?

— Застраховката няма да ми купи нова кола — обяснява той, като се опитва да бъде търпелив. — Ако застрахователното дружество още не е фалирало, като се има предвид колко коли се крадат в страната, застраховката ще ми покрие процент от това, каква според дружеството е била стойността на старата ми кола. Това няма да ми стигне да си купя нова кола. Както и да е, тук въпросът е в принципа. Не можем да оставим на застрахователните компании да раздават справедливост. Това не е тяхна задача.

— Но ти няма да си получиш колата от този хлапак. Той не може да ти даде колата. Не знае къде ти е колата. Колата ти е изчезнала. Най-добре — купуваш друга кола със застраховката, и после пак си имаш кола.

Как се заплете в тази безизходица? Той опитва друг подход.

— Пьетрус, нека да те попитам: хлапакът роднина ли ти е?

— И защо — продължава Пьетрус, без да обръща внимание на въпроса — искаш да го заведеш в полицията? Той е много млад, не можеш да го пратиш в затвора.

— Ако е на осемнайсет, може да бъде съден. Ако е на шестнайсет, може да бъде съден.

— Не, не е на осемнайсет.

— Откъде знаеш? На мен ми изглежда осемнайсетгодишен, изглежда ми повече от осемнайсет.

— Знам, знам! Той е просто момче, не може да отиде в затвора, това е законът, не можеш да сложиш момче в затвора, трябва да го оставиш!

Според Пьетрус това решава спора. Той тежко се отпуска на едно коляно и започва да работи над куплунга на външната тръба.

— Пьетрус, дъщеря ми иска да бъде добра съседка — добра гражданка и добра съседка. Тя обича Източен Кейп. Исква да живее тук. Исква да се погажда с всеки. Но как да стане това, като всеки момент я заплашват разбойници, които след това ще се отърват от затвора? Не може да не разбираш!

Пьетрус се опитва да нагласи куплунга. По кожата на ръцете му се виждат дълбоки, груби белези; докато работи, той пъхти леко; не дава знак, че изобщо е чул.

— Луси е на сигурно място тук — обявява той неочаквано. — Всичко е наред. Можеш да я оставиш, в безопасност е.

— Но как ще е в безопасност, Пьетрус, очевидно не е в безопасност! Знаеш какво се случи тук на двайсет и първи!

— Да, знам какво се случи. Но сега е наред.

— Кой казва, че е наред?

— Аз.

— Ти казваш? Ти ли ще я защитаваш?

— Аз ще я защитавам.

— Но не я защити миналия път.

Пьетрус слага още малко смазка на тръбата.

— Казваш, че знаеш какво се е случило, но не я защити миналия път — повтаря той. — Замина, тогава се появиха онези трима разбойници, а сега излиза, че си приятел с единия от тях. Какво заключение трябва да си извадя според теб?

Това е почти обвинение срещу Пьетрус. Защо пък не?

— Момчето не е виновно — казва Пьетрус. — Не е престъпник. Не е крадец.

— Не говоря за кражбата. Извършено беше друго престъпление, много по-тежко престъпление. Казваш, че знаеш какво се е случило. Сигурно знаеш какво имам предвид.

— Той не е виновен. Той е много млад. Просто голяма грешка.

— Ти знаеш?

— Знам. — Тръбата е влязла. Пьетрус натиска капачката, затяга я, изправя се, разкършва рамене. — Знам. Казвам ти. Знам.

— Знаеш. Знаеш бъдещето. Какво мога да ти възразя? Ти си каза думата. Имаш ли още нужда от мен?

— Не, сега вече е лесно, сега трябва да заровя тръбата.

Въпреки Пьетрусовото доверие в застрахователната индустрия, искът му сякаш е забравен. Без кола той се чувства впримчен във фермата.

В един от следобедите в клиниката той излива душата си пред Бев Шо.

— Двамата с Луси не се погаждаме. Предполагам, че в това няма нищо особено. Родители и деца не бива да живеят заедно. При нормални обстоятелства, досега бих се изнесъл, бих се върнал в Кейптаун. Но не мога да оставя Луси сама във фермата. Тя не е в безопасност. Опитвам се да я убедя да предаде работите на Пьетрус и да си отпочине. Но тя не иска да ме слуша.

— Човек не трябва през цялото време да контролира децата си, Давид. Не можеш вечно да бдиш над Луси.

— Отдавна вече не контролирам Луси. Винаги съм бил най-малко бдителният баща. Но сегашното положение е различно. Луси обективно е в опасност. Вече ни го показаха.

— Всичко ще е наред. Пьетрус ще я вземе под крилото си.

— Пьетрус? Какъв интерес има Пьетрус да я взема под крилото си?

— Подценяваш Пьетрус. Пьетрус направи чудо, за да помогне на Луси да изкарва зеленчуци на пазара. Без Пьетрус Луси нямаше да стигне там, където е сега. Не казвам, че му дължи всичко, но му дължи много.

— И така да е. Въпросът е какво ѝ дължи Пьетрус.

— Пьетрус е добър момък. Можеш да разчиташ на него.

— Да разчитам на Пьетрус? Защото Пьетрус има брада, пуши лула и носи бастун, ти смяташ, че Пьетрус е като старите кафъри. Изобщо не е така. Мен ако *питаш*, Пьетрус няма търпение Луси да се изтегли от земята. Ако ти трябва доказателство, няма защо да го

търсиш — само си спомни какво ни се случи на нас с Луси. Може да не го е замислил Пьетрус, но той безспорно си е затворил очите, безспорно не ни предупреди, безспорно се погрижи да го няма наоколо.

Страстната му реч стряска Бев Шо.

— Горката Луси — прошепва тя, — какво я сполетя!

— Знам какво я сполетя. Бях там.

Тя отвръща на погледа му с широко разтворени очи.

— Но ти не си бил там, Давид. Тя ми каза. Не си бил.

„Не си бил там. Не знаеш какво се е случило.“ Той е объркан. Защо според Бев Шо, според Луси не е бил там? В стаята, в която натрапниците извършваха престъплението си? Да не би да смятат, че той не знае що е изнасилване? Да не мислят, че не е страдал с дъщеря си? Какво повече би видял от онова, което може да си представи? А може би си мислят, че като става дума за изнасилване, никой мъж не може да разбере онова, което разбира жената? Какъвто и да е отговорът, той е вбесен, вбесен, че се отнасят към него като към външен човек.

Купува телевизорче, с което да замени откраднатото. Вечерно време, след като са яли, двамата с Луси седят редом на кушетката, гледат новините и след това, ако могат да ги понесат, и забавните програми.

Вярно е, гостуването му продължи прекалено дълго, и той смята така, не само Луси. Той е уморен да живее като скитник, уморен е да се ослушва през цялото време дали няма да заскърца чакълът по пътеката. Исква отново да си седне на *бюрото*, да спи в собственото си легло. Но Кейптаун е далеч, едва ли не — в друга държава. Въпреки утешенията на Бев, въпреки уверенията на Пьетрус, въпреки упоритостта на Луси, той не е съгласен да изостави дъщеря си. Засега живее тук: на това място, в това време.

Зрението на окото му се възстановява напълно. Кожата на главата му заздравява — вече не е необходимо да носи мазните превръзки. Единствено ухото му изисква още всекидневно внимание. Значи времето наистина лекува всичко. Може би и *Луси* се възстановява; ако не се лекува, поне забравя, отглеждайки си коричка върху раната на

спомена от онзи ден, закривайки я, изолирайки я. Така че един ден може да е в състояние да каже: „В деня, в който ни ограбиха...“, и да мисли за този ден единствено като за деня, в който ги ограбиха.

Опитва се да прекарва дните навън, като оставя Луси да диша свободно в къщата. Работи в градината, когато е уморен, седи край водоема, гледа как подскача по вълните патешкото семейство, размишлява върху проекта за Байрон.

Проектът не върви. В съзнанието му има само фрагменти. Първите думи от първото действие още му се опъват; първите ноти му се изплъзват като струйки дим. Понякога се опасява, че героите в либретото, които вече повече от година са неговите призрачни приятели, започват да избледняват. Изплъзва му се дори най-приятната героиня, Маргарита Когни, чиито страстни контраалтови изхвърляния срещу Байроновата любовница, кучката Тереса Гичоли, той болезнено *мечтае* да чуе. Загубата им го изпълва с отчаяние, отчаяние така сиво, невъзмутимо и, от гледна точка на вечността, незначително, като главоболието.

Ходи във ветеринарната клиника колкото му е възможно често, като предлага да върши всички неквалифицирани дейности: хранене, чистене, бърсане.

Клиниката се грижи главно за кучета и по-рядко за котки; домашните животни са като че ли контингент на съседното село, което има собствена лечебница, собствена фармакопея и собствени лечители. Донесят им кучета, страдащи от кучешка чума, счупени крайници, възпаления от ухапване, краста; от липса на грижи — малки и големи, от старост, недохранване, паразити; но главно от собственото си потомство. Просто са прекалено много. Когато хората им донесят кучето, не казват направо: „Донесох ви това куче да го убие“^[1], но именно това очакват от тях — да разкарат кучето, да го накарат да изчезне, да го пратят във вечността. Фактически от тях се изисква *Lösung*^[1] (когато става дума за безсмислени абстракции, немският винаги му помага): сублимация, както алкохолът сублимира от водата, без да остави утайка, нито махмурлук.

И тъй, в неделя след обяд вратата на клиниката е затворена и заключена, защото той помага на Бев Шо да lösen излишните лунус *канис*, озовали се при тях през седмицата. Той ги извежда едно по едно от клетката отзад и ги води или носи към операционната. На всяко, в

последните му минути, Бев дава пълното си внимание, гали го, говори му, улеснява смъртта му. Ако, както честичко се случва, кучето не се поддаде на чара ѝ, причината е в неговото присъствие: от него излиза лоша миризма („Те могат да подушат мислите ти“), миризмата на срам. Въпреки това именно той държи главата на кучето, докато иглата намери вената и лекарството стигне до сърцето, крайниците се опънат и очите се замъглят.

Беше се надявал да свикне. Но това не става. Колкото повече убийства подпомага, толкова повече нервничи. Една неделна вечер, пътувайки към къщи в комбито на Луси, дори му се налага да спре на пътя, за да се съвземе. По лицето му се стичат сълзи, които той не може да спре; ръцете му треперят.

Не разбира какво се случва с него. До този момент е бил повече или по-малко безразличен към животните. Макар по някакъв абстрактен начин да не одобрява жестокостта, не може да каже дали по природа той самият е жесток, или нежен. Той е просто никакъв. Приема, че хората, които са жестоки, защото дългът ги принуждава, хората, които работят в кланици например, обвинят душите си с броня. Навикът ги прави жестокосърдечни — така би трябвало да бъде в повечето случаи, но в неговия не става. Сякаш не е надарен с коравосърдечност.

Цялото му същество е обсебено от случващото се в операционната. Убеден е, че кучетата знаят кога им идва часът. Въпреки мълчаливата, безболезнена процедура, въпреки добрите мисли на Бев Шо и неговите собствени опити да мисли добри неща, въпреки херметически затворените чували, в които поставят новопроизведените трупове, кучетата в двора подушват какво става вътре. Присвиват уши, отпускат опашки, сякаш и те долавят безчестието на смъртта; не помръдват и трябва да бъдат влачени или бутани, или носени през прага. Вече върху масата, някои се опитват да хапят безразборно наляво и надясно, други хленчат жалостиво; никое не поглежда иглата в ръката на Бев, защото някак знаят, че тази игла ще им навреди ужасно.

Най-тежкото е с кучетата, които го душат и ближат ръката му. Никога не е обичал да го лижат и първият му импулс е да се дръпне. Защо да се преструва на техен приятел, когато е всъщност убиец? Но после се смилява. Защо тези същества, върху които вече тегне сянката

на смъртта, трябва да го усетят, че се отдръпва, сякаш докосването им му е отвратително? И той ги оставя да го ближат, ако искат, точно както Бев Шо ги гали и целува, ако й позволят.

Надява се да не е станал сантиментален. Опитва се да не допуска сантименталност в работата си с животните, които убива, или в отношенията си с Бев Шо. Избягва да й каже: „Не знам как можете да вършите това“, за да не чуе отговора й: „Все някой трябва да го върши“. Не изключва възможността дълбоко в душата си Бев Шо да не е ангел-освободител, а демон, скрил зад привидното съчувствие сърце, безсърдечно като на касапин. Опитва се да бъде справедлив.

Тъй като Бев Шо забива иглата, за него остава да изнесе останките. На сутринта след убийствата той подкарва натовареното комби към територията на Заселническата болница, към крематориума, и предава на пламъците телата в техните черни савани.

Би било по-просто да откарва чувалите в крематориума веднага след всяка операция и да ги оставя там, за да ги разчиства персоналът на крематориума. Но това би означавало да ги остави на боклука заедно с останалите резултати от седмичния труд: остатъците от болничните отделения, леш, струпана край пътя, отвратително миришещи отпадъци от дъбилната: смесица всекидневна и заедно с това — ужасна. Не е съгласен да ги подложи на такова безчестие.

Затова в неделя вечер той докарва чувалите във фермата с комбито на Луси, паркира за през нощта и в понеделник сутрин ги закарва до болницата. Там собственоръчно ги натоварва един по един върху количката, натиска лоста, който издига количката през стоманените врати до пламъците, дърпа лоста, за да изпразни съдържанието, натиска го отново, а работниците, които нормално вършат тази работа, стоят и го гледат.

В първия си понеделник той остави работниците да хвърлят трупове в пещта. През нощта трупове се бяха вкочанили. Мъртвите крака се заплитаха в пречките на количката и когато количката се връщаше от пътуването си до пещта, много често се връщаше и кучето, опушено и озъбено, вонящо на опърлена козина, с изгорен пластмасов саван. След известно време работниците започнаха да удрят по чувалите с дръжките на лопатите си, преди да ги натоварят, за да счупят вкочанените крайници. Именно тогава той се намеси и започна да върши тая работа сам.

Крематориумът работи с антрацитни въглища; електрически вентилатор вкарва въздух през комина; според него вентилаторът е от петдесетте години, когато е била построена и самата болница. Крематориумът работи шест дни седмично, от понеделник до събота. На седмия ден почива. Когато пристигат, работниците първо изгребват пепелта от предишния ден, след това подклаждат огъня. Към девет сутринта температурата във вътрешната камера достига хиляда градуса по целзий — достатъчно, за да се калцифицират костите. Огънят се захранва докъм обяд; после изстива през целия следобед.

Той не знае имената на работниците и те не знаят неговото. За тях той е просто мъжът, който е започнал да пристига всеки понеделник с чували от „Защита на животните“ и непрекъснато идва все по-рано и по-рано. Идва, свършва си работата, отива си; не е част от обществото, на което крематориумът, въпреки телената ограда и заключени порти, е сърцето.

Защото оградата отдавна е прорязана и никой не обръща внимание на портите и на написаното предупреждение. До сутрешното пристигане на санитарите с първите чували болнични отпадъци там вече са се събрали безброй жени и деца, чакащи да преровят спринцовките, иглите, бинтовете за повторна употреба, всичко, за което се намира пазар, но особено за хапчета, които те продават на магазините *мути* за традиционна медицина, или по улиците. Има и скитници, които денем се въртят около болницата, а нощем спят до стената на крематориума, понякога дори и в комина, защото там е топло.

Той не се старее да стане член на това братство. Но когато е там, и те са там; и ако неговият товар не ги интересува, причината е, че мъртвото куче не може да бъде продадено, нито изядено.

Защо се е заловил с тази работа? За да облекчи бремето на Бев Шо? За тази цел би било достатъчно да стовари чувалите на боклука и да си отпътува. Заради кучетата? Но кучетата са мъртви, пък и какво разбират кучета от чест и безчестие?

Значи го прави заради себе си. Заради своите схващания за света — свят, в който хората не чупят трупове с лопати, за да им придадат форма, по-удобна за преработка.

Кучетата биват докарвани в клиниката, защото не са желани, *защото сме твърде ного*, както е писало момченцето в „Невзрачният

Джуд“. На този етап в живота им се появява той. Може би не е техен спасител човекът, за когото кучетата не са твърде много, но е готов да се погрижи за тях в момента, в който те са неспособни, напълно неспособни да се погрижат за себе си, в момента, в който дори Бев Шо си е измила ръцете от тях. Пьетрус веднъж се беше нарекъл „кучкар“, кучешки погребален агент, кучешки психопат.

Странно, че егоист като него се принася в служба на умрели кучета. Сигурно има други, по-продуктивни начини да се отдаде на света или на идеята си за света. Например да работи по-дълги часове в клиниката. Или да се опита да внуши на децата около крематориума да не пълнят телцата си с отрова. Дори само да седи, съсредоточен върху либретото за Байрон, пак може да твърди в даден момент, че служи на човечеството.

Но всички тези неща могат да се вършат и от други хора: защитата на животните, социалната рехабилитация, дори Байроновото либрето. Той спасява честта на трупове, защото никой друг не е толкова глупав, че да го върши. Именно в това се е превърнал: човек глупав, откачен, превъртял.

[1] Отговор, решение (нем.). — Б.пр. ↑

СЕДЕМНАЙСЕТА ГЛАВА

Приключили са работата си в клиниката за неделя. Комбито е заредено с мъртвия товар. Като последна задача за деня, той бърше пода на кабинета.

— Аз ще свърша това — казва Бев Шо, като се задава откъм двора. — Сигурно искаш да си тръгваш.

— Не бързам.

— Все пак сигурно си свикнал с по-различен начин на живот.

— Различен начин на живот? Не знаех, че има различни начини на живот.

— Искам да кажа, че сигурно животът тук ти се струва твърде скучен. Сигурно ти липсва собствената ти среда. Сигурно ти липсват приятелките.

— Приятелки, казваш. Не може Луси да не ти е казала защо напуснах Кейптаун. Приятелките там не ми донесоха особен късмет.

— Не трябва да я упрекваш.

— Да упреквам Луси? Природата ми не би позволила да я упреквам.

— Не Луси — девойката от Кейптаун. Луси казва, че всичките ти беди са дошли от една млада жена.

— Да, имаше млада жена. Но в случая аз забърках кашата. Причиних на въпросната млада жена поне толкова неприятности, колкото и тя на мен.

— Луси казва, че се е наложило да се откажеш от поста си в университета. Трябва да ти е било трудно. Съжаляваш ли?

Къде си пъха носа! Интересно как дори сянка от скандал може да възбуди жените! Да не би това просто женче да смята, че той не може да я шокира? Или шока тя приема като поредния свой дълг — подобно на монахиня, която се оставя да я изнасят, за да намали частица от насилието в света?

— Дали съжалявам? Не знам. Случилото се в Кейптаун ме доведе тук. Тук не съм нещастен.

— Но навремето — навремето съжаляваше ли?

— Навремето? Искаш да кажеш, в разгара на акта'? Естествено, че не. В разгара на акта няма съмнения. Както, сигурен съм, и сама знаеш.

Тя се изчервява. Много отдавна не е виждал жена на средна възраст да се изчервява така силно. Чак до корените на косата.

— Въпреки това Греъмстаун трябва да ти се струва много скучен — избъбря тя, — като го сравняваш.

— Греъмстаун не ми пречи. Поне избягвам изкушението. Пък и не живея в Греъмстаун. Живея в една ферма с дъщеря си.

Избягвам изкушението. Коравосърдечно е да кажеш такова нещо на жена, била тя и проста. Въпреки че в нечийи очи не е проста. Сигурно е имало време, когато Бил Шо е видял нещо специално в младата Бев. Може би е имало и други мъже.

Той се опитва да си представи Бев двайсет години по-млада, когато вирнатото лице върху къс врат е изглеждало живо, а луничавата кожа — приятна, здрава. Внезапно протяга ръка и прокарва пръст по устните ѝ.

Тя свежда очи, но не помръдва. Точно обратното, отвърща му, прокарвайки устни по дланта му, целувайки я, би могло да се каже, и през цялото време лицето ѝ пламти.

Това е всичко, което се случва. Само дотам стигат. Без да каже нещо повече, той излиза от клиниката. Чува я как гаси лампите след него.

На следващия следобед тя му телефонира.

— Можем ли да се срещнем в клиниката в четири — казва. Това не е въпрос, а уведомление, изречено с писклив, напрегнат глас. Той едва не запитва „Защо?“, но е достатъчно разумен да не го прави. Макар че е изненадан. Може да се хване на бас, че досега тя не е поемала такъв риск. По всяка вероятност в своята невинност тя смята, че така постъпват прелюбодейките: жената телефонира на своя прелъстител и му съобщава, че е готова.

В понеделник клиниката не е отворена. Той си отключва и заключва след себе си. Бев Шо е в кабинета, застанала с гръб към него. Той я взема в обятията си; тя търка ухото си в брадичката му; устните му бръсват твърдите къдрички на косата ѝ.

— Има одеяла — казва тя. — В шкафа. На най-долния рафт.

Две одеяла, розово и сиво, изнесени тайно от дома на жена, която през последния час вероятно се е къпала и пудрила, и парфюмирала в очакване; която може би се е пудрила и парфюмирала всяка неделя и е трупала одеяла в шкафа за всеки случай. Която смята, че понеже идва от големия град, понеже името му се свързва със скандал, той се люби с много жени и очаква да го люби всяка жена, която му пресича пътя.

Трябва да избират между операционната маса и пода. Той разстила одеялата на пода, сивото отдолу, розовото — отгоре. Изключва светлините, излиза от стаята, проверява дали е заключена задната врата, чака. Чува шумоленето на дрехи — тя се съблича. Бев. И през ум не му е минавало, че ще спи с Бев.

Тя лежи под одеялото и само главата ѝ се подава. Дори в здрача гледката не предлага нищо омайващо. Като смъква гащите си, той ляга до нея, прокарва ръце по тялото ѝ. Гърдите ѝ не са кой знае какво. Яка, почти равна, като бъчвичка.

Тя сграбчва ръката му, дава му нещо. Презерватив. Обмислила е всичко, от началото до края.

В последвалия акт той изпълнява дълга си — поне това. Без страст, но и без погнуса. Така че накрая Бев Шо да е доволна. Постигнато е всичко, което е замислила. Той, Давид Лаури, е получил подкрепата, която жената може да окаже на мъжа; нейната приятелка Луси Лаури е получила помощ при трудно посещение.

Не бива да забравям този ден, казва си той, легнал до нея, когато всичко свършва. След сладката млада плът на Мелани Изаакс стигнах дотук. С това ще трябва да свикна, с това, че и с още по-малко.

— Късно е — казва Бев Шо. — Трябва да тръгвам.

Той отмята одеялото и става, без да направи усилие да се прикрие. Нека да гледа своя Ромео до насита, мисли си, да съзерцава приведените му рамене и изпосталелите пищяли.

Наистина е късно. На хоризонта се вижда последният пурпурен лъч; луната се очертава над главите им; във въздуха виси дим; от първата редица колиби през ивицата пустош се донася глъчка. На вратата Бев се притиска до него за последен път, полага глава на гърдите му. Той ѝ го позволява, както ѝ е позволил всичко, от което е смятала, че има нужда. Мислите му се връщат към Ема Бовари, парадиреща пред огледалото след първия си значим следобед: „Имам любовник! Имам любовник!“ — пее си Ема. Нека да позволим на

горката Бев Шо да се върне вкъщи и също да си пее. И най-добре е той да престане да я нарича „горката Бев Шо“. Ако тя е горка, той пък е съсипан.

ОСЕМНАЙСЕТА ГЛАВА

Пьетрус е взел отнякъде трактор назаем — откъде, той няма никаква представа — прикачил е стария плуг с лемежите, ръждясвал зад конюшната още отпреди Лусиното време. Само за няколко часа изорава цялата си земя. Всичко това — бързо и делово; напълно нетипично за Африка. Навремето, с други думи преди десет години, щяха да са му необходими дни и той щеше да оре с рало и вол.

Какви са шансовете на Луси срещу този нов Пьетрус? Пьетрус е пристигнал като копач, носач, поливач. Сега е прекалено зает за подобни дейности. Къде ще намери Луси копач, носач, поливач? Ако ставаше дума за шах, той би казал, че Луси е разбита по всички фронтове. Ако има малко разум, ще се оттегли: ще се обърне към Поземлената банка, ще сключи споразумение, ще даде фермата на Пьетрус на консигнация, ще се завърне в цивилизацията. Би могла да открие кучкарник в предградията; би могли да разшири бизнеса и с котки. Може дори да се върне към онова, което правеше с приятелите си хипита: етнически тъкани, етническо грънчарство, етническо кошничарство; може да продава гердани на туристите.

Победена. Не му е трудно да си представи Луси след десет години: натежала жена с набраздено от мъки лице и прекалено старомодни дрехи, която говори с животинките си и яде сама. Що за живот! Но по-добър от постоянния страх от следващо нападение, в което кучетата няма да успеят да я защитят и никой няма да вдигне телефона.

Той се приближава към площадката на възвишението срещу фермерската къща, която Пьетрус е определил за новия си дом. Земермерът вече е минал и колчетата са на място.

— Нали не възнамеряваш сам да строиш? — пита той.

Пьетрус се подсмива.

— Не, строителството изисква умения. Та тухли, та хоросан, за тая работа си трябва умение. Не, аз само ще изкопая основите. Това го

мога и сам. То не е чак толкова тънка работа, то е работа за копач. За да копаяш, трябва да си копач.

Пьетрус изговаря думата с истинско удоволствие. Навремето е бил копач, но сега вече не е. Сега може да си играе на копач, както Мария Антоанета си е играла на краварка.

Той минава на въпроса.

— Ако ние двамата с Луси се върнем в Кейптаун, ще се наемеш ли да се грижиш и за нейната част от фермата? Ще ти плащаме заплатата, или пък може да се споразумеем за процент. Процент от печалбата.

— Трябва да се грижа за Лусината част от фермата — отзовава се Пьетрус. — Трябва да бъда управител на ферма — той произнася думите така, сякаш ги чува за първи път, сякаш са изскочили пред него като зайче от цилиндър.

— Да, ако искаш, можем да те наричаме управител на ферма.

— И Луси ще се върне някой ден.

— Убеден съм, че Луси ще се върне. Тя е привързана много към тази ферма. Няма намерение да се отказва от нея. Но напоследък изживя много. Има нужда да се откъсне. Има нужда от почивка.

— На море — казва Пьетрус и се усмихва, като показва пожълтели от тютюна зъби.

— И на море, ако желае.

Дразни го навикът на Пьетрус да изговаря недовършени фрази. Имаше време, когато смяташе, че може да се сприятели с Пьетрус. Сега го ненавижда. Разговорът с Пьетрус е като боксов мач с пясъчен чувал.

— Не смятам, че ти или аз имаме право да оспорваме желанието на Луси да си почине — казва той. — Нито ти, нито аз.

— Колко време трябва да бъда управител на ферма?

— Още не знам, Пьетрус. Не съм го обсъдил с Луси, просто проучвам възможностите, искам да видя съгласен ли си.

— И трябва да върша всичко — да храня кучетата, да засаждам зеленчуците, да ги нося на пазаря...

— Пьетрус, няма смисъл да правим списъци. Кучета няма да има. Освен това аз те питам по принцип, ако Луси си вземе почивка, готов ли си да се грижиш за фермата?

— Как ще ходя на пазар, като нямам комби?

— Това е подробност. Можем да обсъждаме подробностите по-късно. Аз просто искам принципен отговор, да или не.

Пьетрус клати глава.

— Много е работата, прекалено много.

Напълно неочаквано се обаждат от полицията, сержант Естерхайз от Порт Елизабет. Намерили са колата му. Сега е в двора на полицейския участък в Ню Брайтън, където може да дойде да си я разпознае и да си я прибере. Арестувани са двама мъже.

— Чудесно. Почти се бях отчаял.

— Защо, сър, жалбата има срок от две години.

— В какво състояние е колата? Може ли да се кара?

— Да, можете да я карате.

В необичайно приповдигнато настроение той заминава заедно с Луси за Порт Елизабет и оттам — за Ню Брайтън, където следват указанията за „Ван Девентер стрийт“ и стигат до ниската, прилична на укрепление сграда на полицейския участък, оградена от двуметрова ограда, над която има бодлива тел. Повелителни надписи забраняват паркирането пред участъка.

Паркират надолу по улицата.

— Ще чакам в колата — казва Луси.

— Сигурна ли си?

— Не ми харесва това място. Ще чакам.

Той се представя в отдела за жалби, упътват го да мине през лабиринт от коридори, за да стигне до отдела за кражби на коли. Сержант Естерхайз, кръгло русо човече, прелиства папките, след това го води в един двор, където десетки автомобили са паркирани калник до калник. Започват да обикалят.

— Къде я намерихте? — пита той Естерхайз.

— Тук, в Ню Брайтън. Късметлия сте. Обикновено кретените демонтират старите корони, за да ги продават на части.

— Казахте, че сте извършили арести.

— Двамина. По сигнал. Цялата им къща пълна с крадени стоки. Телевизори, видео, хладилници, какво ли не.

— Къде са мъжете сега?

— Освободихме ги под гаранция.

— Нямахте ли да бъде по-разумно да ме извикате, преди да ги освободите и да ме заведете да ги идентифицирам? Сега, като са под гаранция, те просто ще изчезнат. Знаете това.

Сержантът надутно мълчи.

Спират пред бяла корола.

— Това не е моята кола — казва той. — Моята кола има кейптаунска регистрация. Така пише и в жалбата — той показва отбелязания в документите номер: СА 507644.

— Те ги пребоядисват и им слагат нови регистрации. Разменят регистрациите.

— Дори и така да е, това не е моята кола. Може ли да я отворите?

Сержантът отваря колата. Вътрешността мирише на мокри вестници и пържено пиле.

— Аз нямам радио. Това не е моята кола. Сигурен ли сте, че колата ми не е някъде другаде?

Двамата обикалят паркинга. Колата му я няма. Естерхайз се чеше по главата.

— Ще проверя. Станала е грешка. Оставете ми телефонния си номер, ще ви се обадя.

Луси седи зад волана на комбито, затворила очи. Той почуква по стъклото и тя отключва вратата.

— Грешка — казва той влизайки. — Имат корола, но не моята.

— Видя ли мъжете?

— Какви мъже?

— Нали каза, че са арестували двама мъже?

— Пуснали ги под гаранция. Както и да е, колата не е моята, така че когото и да са арестували, не може да са крадците на моята кола.

Настъпва дълго мълчание.

— Логичен ли е твоят извод? — пита тя.

Пали колата, бясно извива волана.

— Не бях разбрал, че толкова искаш да ги хванат — казва той. Долавя раздразнението в гласа си, но не се старае да го прикрие. — Ако ги хванат, това означава процес и всичко останало. Ще трябва да свидетелстваш. Готова ли си за това?

Луси изключва мотора. Лицето ѝ е напрегнато, бори се със сълзите си.

— Вече няма значение, следата е студена. Нашите приятели няма да ги хванат, като имам предвид в какво състояние е полицията. Да забравим цялата история.

Той се стяга. Става мрънкало, досадник, но няма друг начин.

— Луси, дойде времето да си помислиш какво ще избереш. Или ще останеш в дома, пълен с грозни спомени и ще продължаваш да се терзаеш за случилото се, или ще загърбиш цялата история и ще започнеш нова глава на друго място. Такива алтернативи виждам. Знам, че би искала да останеш, но не трябва ли поне да си помислиш и за другата възможност? Не можем ли двамата да говорим за това разумно?

Тя клати глава.

— Не мога да го обсъждам повече, Давид, просто не мога — тя говори тихо, бързо, сякаш се бои, че думите ѝ ще пресъхнат. — Знам, че не се изразявам ясно. Ще ми се да можех да обясня. Но не мога. Заради това, което си ти и което съм аз, не мога. Съжалявам. Съжалявам и за колата ти. Съжалявам за разочарованието.

Тя полага глава на ръцете си; раменете ѝ щръкват, сякаш се предава.

Завладява го отново същото чувство: апатия, безразличие, но и безтегловност, сякаш нещо го е прояло отвътре, останала е само празната черупка на сърцето му. Как, мисли си той, как да намериш думи в такова състояние, как да извлечеш музиката, която ще възкреси мъртвите?

Седнала на тротоара на някакви си пет метра от тях, една жена по чехли и опърпана рокля ги фиксира яростно. Той обвива покровителствено раменете на Луси с ръка. „Дъщеря ми — мисли той, — скъпоценната ми дъщеря. Писано ми е да я насочвам. След време тя ще насочва пък мен.“

Способна ли е тя да надушва мисли?

На връщане шофира той. За негова изненада, на половината на пътя Луси проговаря.

— Толкова беше лично. Беше извършено с такава лична омраза. Това ме зашемети повече от всичко. Останалото... се очакваше. Но защо ме мразеха така? В живота си не съм ги виждала.

Той чака, но за момента не чува нищо повече.

— Чрез тях се прояви историята — дръзва той накрая. — История, пълна с несправедливост. Ако ти помага, приеми го от тази гледна точка. Може да ти се е сторило лично отношение, но не е било. Наследство от прадедите.

— От това не ми става по-леко. Шокът просто не може да премине. Искам да кажа шокът, че те мразят. Когато го правят.

„Когато го правят.“ Дали има предвид това, което и той?

— Още ли се боиш?

— Да.

— Боиш се, че ще се върнат?

— Да.

— Ти смяташе, че ако не повдигнеш обвинения срещу тях, те няма да се върнат, така ли? Така ли си казваше?

— Не.

— Тогава какво?

Тя мълчи.

— Луси, нещата могат да бъдат толкова прости. Затвори кучкарника. Направи го веднага. Заклучи къщата, плати на Пьетрус да я охранява. Махни се оттук за шест месеца или за година, докато положението в страната се оправи. Иди в чужбина. Иди в Холандия. Ще ти поема разноските. Като се върнеш, ще видиш как стоят нещата, ще започнеш отначало.

— Ако си замина сега, Давид, няма да се върна. Благодаря ти за предложението, но няма да стане. Всичко, което би ми предложил, съм го обмисляла хиляди пъти.

— Тогава какво смяташ да правиш?

— Не знам. Но каквото и да реша, искам да го реша сама, без да ме притесняват. Има неща, които не разбираш.

— Какво не разбирам?

— Първо на първо, не разбираш какво ми се случи в онзи ден. Тревожиш се за мен, което ценя, смяташ, че ме разбираш, но в крайна сметка не ме разбираш. Защото не можеш.

Той намалява и отбива от пътя.

— Недей. Не тук. Това е лош участък, много е рисковано да спираме.

Той ускорява.

— Точно обратното, твърде добре разбирам. Ще произнеса думата, която досега избягвахме. Ти беше изнасилена. Многократно. От трима мъже.

— И?

— Бояла си се за живота си. Бояла си се, че след като те използват, ще те убият. Ще се отърват от теб. Защото за тях си нищо.

— И? — гласът ѝ е спаднал до шепот.

— А аз не сторих нищо. Не те спасих.

Това е собствената му изповед.

Тя нетърпеливо бръсва въздуха с ръка.

— Не вини себе си, Давид. Не можеше да се очаква да ме спасиш. Ако бяха дошли седмица по-рано, щях да бъда сама в къщата. Но си прав, аз нищо не означавах за тях, нищо. Усещах го.

Мълчание.

— Мисля, че са го вършили и преди — подема тя, вече с укрепнал глас. — Поне двамата по-стари мъже. Мисля, че са преди всичко изнасилвачи. Кражбите бяха просто случайни. Странични. Мисля, че работата им е да изнасилват.

— И смяташ, че ще се върнат?

— Смятам, че съм в тяхната територия. Белязали са ме. Ще се върнат за мен.

— Именно заради това не можеш да останеш.

— Защо не?

— Защото така ги каниш да се върнат.

Тя размишлява дълго, преди да отговори:

— Не може ли това да се погледне и от друга страна, Давид? Ами ако... ами ако *онова* е било цената, която е трябвало да заплатя, за да остана? Може би те така разсъждават; може би и аз трябва така да разсъждавам. Те смятат, че им дължа нещо. Схващат се като бирници, като данъчни. От къде на къде ще ми се позволява да живея тук безплатно? Може би така си казват.

— Убеден съм, че си казват много неща. Заинтересовани са да си съчиняват оправдания. Но вярвай на чувствата си. Казваш, че у тях си усетила само омраза.

— Омраза... Когато става дума за мъже и за секс, Давид, вече нищо не ме изненадва. Може би омразата към жената, с която правят секс, възбужда мъжете още повече. Ти си мъж, би трябвало да знаеш.

Когато правиш секс с непозната — когато я впримчиш, събориш, покриеш, натиснеш — нали малко прилича на убийство? Като да забиеш ножа; възбуждащо е и след това, като оставиш окървавеното тяло — не ти ли прилича на убийство, за което избягваш възмездие?

„Ти си мъж, би трябвало да знаеш“ — така ли се говори на баща? Едно и също ли са той и тя?

— Може би — казва той. — Понякога. За някои мъже. — След това добавя бързо, без да мисли: — И с двамата ли чувстваше това? Като да се бориш със смъртта?

— Те се насъскват един друг. Може би затова го правят заедно. Като глутница кучета.

— А третият, хлапакът?

— Той гледаше и се учеше.

Вече са минали покрай надписа за палмите. Почти няма време.

— Ако бяха бели, нямаше да говориш за тях по този начин. Например, ако бяха бели гадове от Диспач.

— Нима?

— Нямаше. Не те обвинявам, не е там въпросът. Но ти говориш за нещо ново. Робство. Те те желаят за своя робиня.

— Не робство. Подчинение. Покорство.

Той клати глава.

— Прекалено е, Луси. Продай мястото. Продай фермата на Пъетрус и се махни.

— Не.

С това разговорът приключва. Но думите на Луси заучат в главата му. „Окървавеното“ — какво има предвид? Дали в крайна сметка не беше прав, когато сънува окървавено легло, потоци кръв?

„Работата им е да изнасилват.“ Той мисли за тримата посетители, бягащи в неговата не чак толкова стара тойота, струпали на задната седалка домашни потреби, за penisите им, техните оръжия, сгущени на топло и доволни — идва му наум думата „мъркащи“ — между краката им. Имали са всички основания да са доволни от следобедната си работа; сигурно са били щастливи от призванието си.

Спомня си как като дете е чел думата „изнасилване“ във вестникарските съобщения и се е опитвал да отгатне какво точно означава, чудил се е защо буквата „н“, обикновено тъй нежна, е използвана в средата на дума тъй ужасяваща, че никой не се съгласява

да я изрече гласно. В една книга за изкуството в библиотеката беше видял картина, наречена „Отвлечането на сабинянките“: конници с римски оръжия, жени, забулени в прозрачни тъкани, с вопли простират ръце към небето. Какво общо имат тези позьорки с онова, което според него представлява изнасилването: мъж, легнал върху жена, насила вкарва члена си в нея?

Спомня си Байрон. Несъмнено измежду безбройните графини и прислужнички, с които Байрон е постъпвал по този начин, са се намирали някои, които са говорили за изнасилване. Но също така несъмнено никоя от тях не се е бояла, че след акта ще ѝ прережат гърлото. От негова гледна точка, от гледна точка на Луси, Байрон изглежда прекалено старомоден.

Луси е била изплашена, изплашена до смърт. Гласът ѝ се е задавил, не е можела да диша, крайниците ѝ са се вкаменили. „Не може да бъде — казвала си е, докато мъжете са я натискали надолу, — просто сънувам, имам кошмар.“ А мъжете в това време са се опи вали от страха ѝ, тържествували са, правили са всичко възможно да я наранят, да я заплашат, да засилят ужаса ѝ. „Що не извикаш кучетата си — казвали са ѝ. Хайде де, извикай кучетата. Няма кучета? Ние ще ти покажем едни кучета!“

„Ти не разбираш, не си бил там“, казва Бев Шо. Греша обаче. В крайна сметка Лусината интуиция е правата: той разбира, може, ако се съсредоточи, ако се проектира, да се озове там, да се превърне в мъжете, да ги обсеби, да ги изпълни със собствения си дух. Въпросът е, сроден ли е той на жените?

В самотата на стаята си той пише на дъщеря си писмо:

„Скъпа моя Луси, колкото и да те обичам, трябва да ти кажа следното: на път си да направиш опасна грешка. Искаш да се снижиш пред историята. Но си поела по погрешен път. Той ще ти отнеме достойнството и няма да ти позволи да живееш спокойно. Умолявам те, чуй ме. Баща ти.“

След половин час под вратата му пхват плик.

„Скъпи Давид, ти не искаш да ме чуеш. Аз не съм човекът, когото познаваш. Аз съм мъртвец и още не знам какво може да ме възкреси. Единственото, което знам, е, че не мога да си отида.

Не разбираш това и не знам какво още да направя, за да го разбереш. Все едно че нарочно си избран да седиш в ъгъла, където слънчевите лъчи не достигат. Приличаш ми на една от трите маймунки, онази, която си е сложила лапките върху очите.

Да, пътят, който съм поела, може и да е погрешен. Но ако напусна фермата сега, ще я напусна победена и ще усещам вкуса на поражението до края на живота си.

Не мога вечно да бъда дете. Не можеш вечно да ми бъдеш баща. Знам, че имаш добри намерения, но не ти си наставникът, от когото имам нужда, поне в конкретния случай. Луси.“

Това е техният разговор. Това е последната дума на Луси.

Убийството на кучетата е приключило за деня, черните чували са струпани на прага, във всеки от тях са затворени тяло и душа. Двамата с Бев Шо лежат в обятията си на пода на кабинета. След половин час Бев ще се върне при своя Бил, а той ще започне да товари чувалите.

— Никога не си ми разказвал за първата си съпруга — казва Бев Шо. — Нито Луси говори за нея.

— Лусината майка беше холандка. Луси сигурно ти е казала. Евелина. Еви. След развода се върна в Холандия. По-късно се омъжи повторно. Луси не се спогоди с втория си баща. Поиска да се върне в Южноафриканската република.

— Значи е избрала теб.

— В известен смисъл. Избра и някаква среда, някакъв хоризонт. Сега се опитвам да я накарам да напусне и тях, да се махне, поне за известно време. Тя има роднини в Холандия, приятели. В Холандия може да не се живее ужасно интересно, но няма и кошмари.

— И?

Той свива рамене.

— Луси не е склонна да се вслушва в моите съвети, поне засега. Казва, че не съм добър наставник.

— Но ти си учител.

— По случайност. Преподаването никога не ми е било призвание. Във всеки случай никога не съм се опитвал да уча хората как да живеят. Навремето такива като мен ги наричаха „учени“. Пишех книги за вече умрели хора. Там ми беше интересно. Преподавах само, за да се прехранвам.

Тя го чака да продължи, но той не е в настроение.

Слънцето залязва, застудява. Не са се любили; всъщност престанали са да се преструват, че това, което правят заедно, е любене.

Във въображението му Байрон, сам на сцената, си поема дъх, за да запее. Скоро ще замине за Гърция. На трийсет и пет години е започнал да разбира ценността на живота.

„Sunt lacrimae rerum, et mentem mortalia tangunt^[1].“ Така ще пее Байрон, той е сигурен. Що се отнася до музиката, тя пърха нейде на хоризонта, но не се е появила още.

— Не се тревожи — казва Бев Шо. Главата ѝ е на гърдите му; сигурно чува сърцето му, което бие в хекзаметри. — Дватамата с Бил ще се грижим за нея. Ще посещаваме фермата често. Пък и Пьетрус. Пьетрус ще се грижи за нея.

— Както бащица.

— Да.

— Луси казва, че не мога вечно да ѝ бъда баща. В своя живот не мога да си представя как няма да бъда неин баща.

Тя прокаква пръсти по остриганата му глава.

— Всичко ще бъде наред — прошепва. — Ще видиш.

[1] „Това са сълзи за събития и смъртни неща, докосващи душата.“ (лат.) — Стих от „Енеида“ на римския поет Вергилий. — Б.ред. ↑

ДЕВЕТНАЙСЕТА ГЛАВА

Къщата е част от квартал, който, още като нов, преди петнайсетина-двайсет години, трябва да е бил доста мрачен, но оттогава е станал по-приветлив със затревените тротоари, с дърветата и с пълзящите растения, закриващи вибробетонните стени. Номер осем на „Ръстхолм крезънт“ има боядисана градинска порта и домофон.

Той натиска звънеца. Прозвучава младежки глас:

— Да?

— Търся господин Изаакс. Наричам се Лаури.

— Още не се е върнал.

— Кога го очаквате?

— Всеки момент.

Бръмчене; ключалката щраква; той разтваря градинската порта.

Пътекката води към входната врата, откъдето го наблюдава стройно момиче. То е облечено в училищна униформа: морскосиня туника, бели три четвърти чорапи, блузка с широка яка. Има очите на Мелани, изпъкналите скули на Мелани, тъмната коса на Мелани; ако съществува някаква разлика, тя е, че е по-красиво от Мелани. Помалката сестра, за която му говореше Мелани, чието име не може да си спомни в момента.

— Добър ден. Кога очаквате баща си?

— Часовете свършват в три, но той обикновено стои до по-късно. Няма нищо, можете да влезете.

Придържа вратата отворена пред него и когато той минава покрай нея, се притиска до стената. Яде парче кекс, което изящно държи с две пръстчета. По горната ѝ устна има трохи. Инстинктивно му се прищява да посегне и да ги обърше; в същия миг споменът за сестра ѝ го залива като гореща вълна. „Бог да ми е на помощ! Какво правя тук!“

— Заповядайте, седнете.

Той сяда. Мебелите блестят, стаята е потискащо спретната.

— Как се казваш? — пита той.

— Дезире.

Дезире... вярно, че беше Дезире. Мелани е първородната, неразгадаемата, след нея идва Дезире, желаната. Изкушават боговете, давайки ѝ подобно име!

— Казвам се Давид Лаури — той я наблюдава внимателно, но не личи името да ѝ е познато. — Аз съм от Кейптаун.

— Сестра ми е в Кейптаун. Тя е студентка.

Той кима. Не казва: „Познавам сестра ти, добре я познавам.“ Но си мисли: плодове от същото дърво, еднакви може би до най-интимните подробности. Но и различни: различно пулсира кръвта, различни са желанията на страстта. Двете в едно легло — кралско преживяване.

Той потреперва, поглежда часовника си.

— Знаеш ли какво, Дезире? Ще се опитам да намеря баща ти в училище, ако ми обясниш как да стигна дотам.

Училището е също като жилищния квартал: ниска сграда с тухлена фасада, стоманена арматура и азбестов покрив в пращия четириъгълник, ограден с бодлива тел. На единия пилон на входа пише „Средно училище“, а на другия „Ф. С. Мараис“.

Училището е пустее. Той се лута, докато вижда табела „Канцелария“. Вътре закръглена секретарка на средна възраст си лакира ноктите.

— Търся господин Изаакс.

— Господин Изаакс! — провиква се тя. — Имате посетител. — И се извързва към него: — Влизайте направо.

Изаакс понечва да се изправи иззад бюрото си, замръзва и го гледа объркано.

— Помните ли ме? Давид Лаури от Кейптаун.

— О! — казва Изаакс и отново сядва. Облечен е в същия широк за него костюм: вратът му изчезва в сакото, от което той поглежда като остроклонеста птица, уловена в чувал. Прозорците са затворени, мирише на стар тютюнев дим.

— Ако не искате да говорите с мен, тръгвам си веднага — казва той.

— Не — отвърща Изаакс. — Седнете. Проверявам присъствията. Имате ли нещо против първо да свърша?

— Моля.

На бюрото е поставена снимка в рамка. От мястото си той не може да я види, но знае кой е на нея: Мелани и Дезире, зеницата на окото на татко си, с майката, която ги е родила.

— И тъй — казва Изаакс, като затваря и последния дневник. — На какво дължа удоволствието?

Той е очаквал да се вълнува, но открива, че е съвсем спокоен.

— След като Мелани подаде оплакването си, университетът направи официално разследване. В резултат подадох оставка. Не може да не ви е известна тази история.

Изаакс го гледа изпитателно и невъзмутимо.

— Оттогава не работя. Днес минавах през Джордж и реших да се отбия да поговоря с вас. Спомням си, че последната ни среща премина... разгорещено. Но исках да се отбия независимо от това и да ви кажа какво мисля.

Дотук всичко е вярно. Той наистина желае да каже какво мисли. Въпросът е какво точно мисли.

В ръката си Изаакс държи евтина химикалка. Прокарва пръсти по нея, обръща я, пак прекарва пръсти по нея, отново и отново — движение, по-скоро механично, отколкото нетърпеливо.

Той продължава.

— Вие знаете нейната версия за случилото се. Ако сте готов, искам да ви представя своята версия.

Всичко започна без умисъл от моя страна. Започна като приключение, едно от тези внезапни приключения, които си позволяват известен тип мъже, които си позволявам аз, благодарение на които още се чувствам млад. Извинете ме, че говоря така. Опитвам се да бъда откровен.

В случая с Мелани обаче се случи нещо неочаквано. Определям го като огън. Мелани запали у мен огън.

Той млъква. Химикалката продължава да танцува. „Едно от тези внезапни приключения.“ „Изместен тип мъже.“ Дали мъжът зад бюрото също има приключения? Колкото повече го наблюдава, толкова повече се съмнява. Не би се изненадал, ако Изаакс е някаква

важна клечка в местната черква — я предстоятел, я клисар, какво беше клисар?

— Огън — че какво забележително има в това, ще кажете. Един огън угасва, драскате клечка кибрит и стъкват нов огън. И аз така си мислех. Но в древността хората са боготворели огъня. Не са били толкова лекомислени, че да оставят да угасне пламъкът, божественият пламък. Именно такъв огън запали у мен дъщеря ви. Не толкова силен, че да ме погълне, но достатъчно силен — истински огън.

Изгорял... изгорен... погълнат.

Химикалката е спряла да танцува.

— Господин Лаури — казва бащата на девойката и на лицето му се появява изкривена, болезнена усмивка. — Питам се какво, за Бога, сте замислили, че се появявате така в моето училище и ми разказвате басни...

— Извинявайте, безобразно е, знам. Няма да говоря вече. Всъщност това е всичко, което имах да кажа в самозащита. Как е Мелани?

— Щом питате, да ви кажа, че е добре. Обажда ни се всяка седмица. Ходи пак на лекции, дадох ѝ специално разрешение при тези обстоятелства — убеден съм, че ви е ясно. В свободното си време продължава да се занимава с театър и се проявява. Тъй че Мелани си е добре. Ами вие? Какви са планове ви сега, като вече не упражнявате професията си?

— Аз самият имам дъщеря, сигурно ще ви е интересно да научите това. Тя е собственичка на ферма; планирам да прекарвам известно време при нея, като ѝ помагам. Освен това имам да довършвам книга, определен род книга. С други думи, ще има с какво да си запълвам времето.

Той млъква. Изаакс го разглежда с внимание, което му се струва пронизително.

— И тъй — казва Изаакс тихо и думите се откъсват от устните му като въздишка: — „падението на властника“.

Падението? Да, падение имаше, няма спор. Но „властник“? Нима тази дума го характеризира? Той мисли за себе си като за невзрачна личност, която става още по-невзрачна. Исторически маргинална фигура.

— Може би ни е полезно — казва — да преживяваме падение от време на време. Само да не се пречупваме.

— Тъй. Тъй, тъй — отвръща Изаакс, като не отмества от него съсредоточения си поглед.

За първи път той открива у него следа от Мелани: красивата уста и устни. Импулсивно се пресяга през бюрото, опитва се да разтърси ръката на мъжа, но в крайна сметка само погалва опакоето на ръката: хладна, безкосмена кожа.

— Господин Лаури — казва Изаакс, — има ли нещо друго, което искате да ми разкажете, освен историята ви с Мелани? Споменахте, че нещо ви тежи на сърцето.

— На моето сърце? Не. Не, просто се отбих да разбера как е Мелани. — Той се изправя. — Благодаря ви, че ме приехте, оценявам го. — Той протяга ръка, този път — открито. — Довиждане.

— Довиждане.

Вече е на прага; фактически е излязъл от канцеларията, вече празна, когато Изаакс го извиква:

— Господин Лаури! Само за минутка!

Той се връща.

— Какво ще правите тази вечер?

— Тази вечер? Взех си хотел. Нямам планове.

— Елате да хапнете с нас. Елате на вечеря.

— Не съм сигурен, че съпругата ви ще е доволна.

— Може да е, може да не е. Елате във всеки случай. Вечеряме в седем. Ще ви запиша адреса.

— Няма нужда. Вече бях в дома ви, запознах се с дъщеря ви. Тя ми каза къде да ви намеря.

Изаакс дори не мигва.

— Много хубаво.

Вратата му отваря самият Изаакс.

— Заповядайте, влизайте — казва той и го въвежда във всекидневната. Няма следа нито от съпругата, нито от втората дъщеря.

— Донесох приношение — казва той и протяга бутилка вино.

Изаакс му благодари, но не е особено сигурен какво да прави с виното.

— Искате ли малко? Само да отида да го отворя. — Излиза от стаята; откъм кухнята се дочува шепот. Връща се. — Май сме си изгубили тирбушона. Но Дези ще поиска от съседите.

Очевидно са пълни въздържатели. Трябваше да се досети. Спретнато малко дребнобуржоазно домакинство, пестеливо и благоразумно. Колата — измита, моравката — окосена, спестяванията — в книжка. Всички средства се използват, за да се осигури бъдещето на двете съкровища: умната Мелани с театралните амбиции и Дезире, красавицата.

Той си припомня Мелани в първата вечер от по-близкото им запознанство, седнала до него на кушетката, пиеща кафе с глътка уиски, чиято цел беше... думата му се предлага неохотно... да смаже чарковете ѝ. Стройното телце, секси дрешките, блесналите от възбуда очи. Навлизаща в гората, където я чака лошият Кумчо Вълчо.

Дезире красавицата влиза с бутилката и с тирбушон. Пресичайки стаята към него, се поколебава, защото знае, че трябва да поздрави.

— Тате? — казва полугласно, объркано, като подава бутилката.

Тъй: значи е разбрала кой е той. Обсъждали са го, може би дори са се сдърпали заради него: нежеланият посетител, мъжът, чието име е дупка.

Тате е хванал ръката ѝ.

— Дезире, това е господин Лаури.

— Здравей, Дезире.

Косата, закриваща лицето, е отхвърлена назад. Тя среща втренчения му поглед все още притеснена, но вече по-силна, защото е под крилото на тате.

— Здравейте — промърморва тя, а той си мисли: „Боже мой, Боже мой!“

А тя не може да скрие мислите, които прехвърчат през главата ѝ: „Значи това е мъжът, с когото сестра ми е била гола! Значи това е мъжът, с когото го е направила! Тоя дядо!“

Столовата е отделно, малка, свързана с кухнята чрез прозорче. Поставени са четири чинии с изящни прибори; запалени са свещи.

— Седнете, седнете — казва Изаакс. Съпругата му все още не се е появила. — Извинете ме за момент. — Изаакс изчезва в кухнята. Той остава с Дезире, която седи срещу него. Тя свежда глава, вече не толкова храбра.

След това те влизат, двамата родители заедно. Той се изправя.

— Не се познавате със съпругата ми. Дорийн, това е нашият гост, господин Лаури.

— Благодарен съм, че ме посрещате в дома си, госпожо Изаакс.

Госпожа Изаакс е мъничка, предразположена към напълняване в средната си възраст, с криви крака, заради които сякаш се плъзга като върви. Но той разбира на кого са се метнали двете сестри. Навремето трябва да е била истинска красавица.

Лицето ѝ остава неподвижно, тя не го гледа, по все пак кимва едва-едва. Покорна; съпруга и помощничка. „И ще бъдете една плът.“ Дали дъщерите ѝ ще приличат на нея?

— Дезире — заповядва тя, — ела да ми помогнеш.

Детето снизходително се смъква от стола.

— Господин Изаакс, притеснявам семейството ви — казва той. — Много любезно беше, че ме поканихте, високо го ценя, но е по-добре да си тръгна.

Изаакс му се усмихва, за негова изненада — почти развеселен.

— Я сядайте! Нищо ни няма! Ще се справим! — Той се навежда по-близо: — Трябва да сте силен!

Дезире и майка ѝ се връщат с чиниите: пиле във врящ доматиен сос, от който се разнася аромат на джинджирил и кимион, ориз, нарязани салати и кисели краставички. Точно тази храна му липсваше най-много, докато живееше у Луси.

Бутилката вино е поставена пред него заедно със самотна винска чаша.

— Само аз ли ще пия?

— Моля ви — казва Изаакс. — Не се смущавайте.

Той си налива. Не обича сладки вина, беше купил това, като смяташе, че ще им е по вкуса. Толкова по-зле за него.

Остава да изтърпи молитвата. Семейството се хваща за ръце и за него не остава нищо друго, освен и той да простре ръце: наляво към бащата на девойката, надясно към майката на девойката: „Благодарим ти, Господи, за храната, която си ни дал“ — казва Изаакс. „Амин“ — отвърщат съпругата и дъщеря му, и той, Давид Лаури, измърморва едно „Амин“ и пуска двете ръце, тази на бащата — хладна като коприна, тази на майката — малка, пълничка, топла от работа.

Госпожа Изаакс сипва храната.

— Внимавайте, горещо е — казва му, докато му подава чинията. Повече не се обръща към него.

По време на вечерята той се старае да бъде приятен гост, занимателен, да не позволява да настане мълчание. Разказва им за Луси, за кучкарниците-пансиони, за нейните кошери и овощарски проекти, за гастролите си на пазара в съботните сутрини. Бегло споменава нападението, като казва само, че са му откраднали колата. Разказва им за Дружеството за защита на животните, но нищо не им казва за крематориума край болницата или за откраднатите следобеди с Бев Шо.

Съшит по този начин, неговият разказ се раздипля безоблачно. Селски живот в цялата му идиотска простота. Как му се иска да е точно така! Уморен е от облаци, усложнения, сложни личности. Той обича дъщеря си, но му се иска и тя да бъде по-просто същество: по-просто, по-стегнато. Мъжът, който я изнасили, водачът на бандата, беше точно такъв. Като острие, разсичащо вятъра.

Вижда себе си, прострян на операционната маса. Проблясва скалпел; разсичат го от гърлото до слабините; той вижда всичко, но не чувства болка. Над него се навежда хирург с брада, смръщен. „Какви са тия работи? — ръмжи хирургът. Побутва жлъчката. — Това какво е? — Отрязва я, захвърля я настрана. Побутва сърцето. — Това какво е?“

— Дъщеря ви сама ли се справя във фермата? — пита го Изаакс.

— Има един мъж, който понякога ѝ помага. Пьетрус. Африканец.

И той разказва за Пьетрус, солиден, доверен, с две съпруги и скромни амбиции.

Не е толкова гладен, колкото смяташе. Разговорът замира, но някак си всички се справят с яденето, Дезире се извинява, отива да си учи уроците. Госпожи Изаакс раздига масата.

— Трябва да си вървя — казва той, — утре ще тръгвам рано.

— Чакайте, останете още малко — казва Изаакс.

Двамата са сами. Вече не може да извърта.

— За Мелани — казва той.

— Да?

— Още една дума, и свършвам. Смятам, че нещата между двама ни биха се развили по друг начин, въпреки разликата във възрастта. Но има нещо, което не успях да дам, нещо... — той търси думата — лирично. Липсва ми лиричната струйка. Прекалено добре контролирам

любовта си. Дори когато изгарям, не пея, ако разбирате какво искам да кажа. За което съжалявам. Съжалявам, че дъщеря ви трябваше да преживее това заради мен. Имате чудесно семейство. Извинявайте за мъката, която съм причинил на вас и на госпожа Изаакс. Моля ви за прошка.

„Чудесно“ е грешна дума. Трябваше да каже „образцово“.

— Тъй — казва Изаакс. — Най-сетне се извинихте. Питам се кога ще го сторите. — Той размисля. Останал е прав; сега започва да крачи нагоре-надолу. — Съжалявате. Липсвала ви лиричната струйка. Ако я имахте, нямаше да стигнем дотук. Но си казвам — всички съжаляваме, когато ни хванат. След това съжаляваме още повече. Въпросът не е дали съжаляваме. Въпросът е каква поука сме си извадили. Въпросът е какво ще правим сега, когато съжаляваме?

Той понечва да отговори, но Изаакс вдига ръка.

— Мога ли да произнеса пред вас името Божие? Да не би да сте от хората, които се дразнят от името Божие? Въпросът е какво иска Бог от вас, освен разкаянието ви? Имате ли изобщо представа, господин Лаури?

Макар объркан от криволиците на мисълта на господин Изаакс, той се опитва да подбира думите си грижливо:

— При нормални обстоятелства бих казал, че след известна възраст човек е твърде стар, за да си вади поуки. А само да бъде наказван. Но може би това не е истина, поне невинаги. Чакам да видя. Що се отнася до Бог, не съм вярващ, тъй че ще трябва да преведа това, което вие наричате Бог и Божии желания, на собствения си език. Според своето тълкуване съм наказан за това, което стана между мен и дъщеря ви. Потопен съм в безчестие и няма да ми бъде лесно да преодолеем това състояние. То не е наказание, което съм отказал. Не протестирам срещу него. Напротив, изживявам го всеки ден, опитвайки се да приема безчестието като свое съществуване. Дали ще е доволен Бог, как смятате, ако живея в безкрайно безчестие?

— Не знам, господин Лаури. При нормални обстоятелства бих ви казал: не отправяйте въпросите си към мен, отправете ги към Бога. Бог трябва да намери собствен начин да ви отговори. Защо смятате, че сте тук, господин Лаури?

Той мълчи.

— Ще ви кажа. Минавали сте през Джордж и сте се досетили, че семейството на студентката ви е от Джордж, и сте си рекли: „Защо не?“ Не сте го планирали предварително и въпреки това сега се намирате в дома ни. Това сигурно ви изненадва. Прав ли съм?

— Не съвсем. Не ви казах истината. Не просто минавах през Джордж. Дойдох в Джордж по една-единствена причина: да разговарям с вас. От известно време го обмислям.

— Да, дошли сте да разговаряте с мен, казвате, но защо с мен? С мен лесно се говори, прекалено лесно. Всички ученици в моето училище знаят това. От Изаакс лесно можеш да се отървеш — това казват те. — Той отново се усмихва със същата крива усмивчица, както преди. — Тъй че — с кого точно възнамерявахте да говорите?

Сега той е сигурен: не харесва този човек, не харесва номерата му.

Става, препъва се през празната столова и надолу по коридора. Иззад полупритворената врата дочува тихи гласове. Блъска вратата и я отваря. Седнали на леглото, Дезире и майка ѝ намотават някаква прежда. Смаяни, че го виждат, те млъкват.

Извънредно церемониално той коленичи и докосва пода с чело.

Дали им е достатъчно? Ще ги задоволи ли? И ако не, какво още ще искат?

Той вдига глава. Двете стоят, без да помръднат. Той среща погледа на майката, след това — на дъщерята, и отново го облива вълна, вълната на желанието.

Изправя се малко по-сковано, отколкото би желал.

— Лека нощ. Благодаря за любезността. Благодаря за вечерята.

В единайсет вечерта телефонът в стаята му иззвънява. Изаакс.

— Обаждам се да ви пожелаая сила за в бъдеще. — Мълчание. — Има един въпрос, до който така и не стигнах, господин Лаури. Нали не се надявате, че ние ще се намесим във ваша полза пред университета?

— Да се намесите ли?

— Да. Например, за да ви възстановят.

— И през ум не ми е минавало. Приключил съм с университета.

— Защото пътят, по който сте поели, ви е предначертан от Бога. Не сме достойни да се намесваме.

— Разбрано.

ДВАЙСЕТА ГЛАВА

Той се връща в Кейптаун по Н2. Отсъствал е по-малко от три месеца, но в това време паянтовите кварталчета са успели да се разраснат до отвъд шосето и на изток от летището. Многобройните коли забавят ход, защото на магистралата едно дете гони с пръчка заблудила се крава. Няма прошка, мисли си той, селото настъпва към града. Скоро отново ще видим добитък по „Рондебоск“, скоро историята ще опише пълен кръг.

И тъй, отново си е вкъщи. Но няма чувството, че се завръща у дома. Не може да си представи как отново ще заживее в сградата на „Торънс роуд“, в сянката на университета, как ще се измъква тайно като престъпник, избягвайки срещи с бившите колеги. Ще се наложи да продаде къщата и да се премести в апартамент в някой по-евтин квартал.

Финансово е разорен. Откак е напуснал, не с платил ни една сметка. Живее на кредит; всяка минута кредитът може да се изчерпа.

Краят на скитанията му. Какво идва след края на скитанията? Представа си как белокос, прегърбен, влачи крака към ъгловия магазин, за да си купи половинка мляко и половинка хляб; вижда се как се взира с празен поглед в бюрото в стая, пълна с пожълтяващи вестници, и чака да мине следобедът, за да си приготви вечерята и да си легне. Живот на пенсиониран учен, без надежда, без перспективи — готов ли е да се съгласи с това?

Отключва портата. Градината е обрасла, пощенската кутия е натъпкана с листовки и реклами. Макар и солиден по всички стандарти, домът му е пустял месеци наред; прекалено ще бъде да се надява, че за това време не е имало никакво посещение. И наистина, щом отваря входната врата и подушва въздуха, разбира, че нещо не е наред. Сърцето му започва да бие в болезнена възбуда.

Нищо не се чува. Който е влязъл, вече си е излязъл. Но как са влезли? Минавайки на пръсти от стая в стая, скоро разбира как. Решетката на един от задните прозорци е откъртена от стената и

извита, стъклата са разбити и се отваря дупка, достатъчна, за да пропусне дете или дребен мъж. На пода се е спекло килимче от листа и пясък, довеяни от вятъра.

Минава през къщата, като брои щетите. Спалнята му е претършувана, шкафовете зият празни. Уредбата му е изчезнала с всичките му дискове и записи, изчезнал е компютърът. В кабинета му са разбити бюрото и кантонерката му; навсякъде са разпилени книжа. Кухнята е направо оголена: вилици, ножове, съдове, електрически уреди. Запасите от напитки са изчезнали. Празен е дори бюфетът, където си държеше консервите.

Това не е обикновена кражба. Цяла организирана за грабеж група е влязла, очистила е всичко, оттеглила се е, натоварена с чували, кашони, куфари. Плячка; военни репарации; нов инцидент във великата кампания на отмъщението. Кой ли носи неговите обуца в момента? Дали Бетховен и Яначек са си намерили нов дом, или са изхвърлени на боклука?

Откъм банята вони. В умивалника е издъхнал гълъб, попаднал в клопката на къщата. Той гнусливо разчиства кашата от кости и пера, тика остатъците в пластмасова торба и я завързва здраво.

Електрическите жици са прерязани, телефонът е изключен. Ако не направи нещо веднага, ще прекара нощта на тъмно. Но е твърде потиснат, за да действа. Всичко да върви по дяволите, мисли си той, смъква се в един стол и затваря очи.

Пада сумрак; той се размърдва и напуска къщата. Изгрели са първите звезди. През пустите улици, през градините, натежали от аромата на върбинки и нарциси, той се упътва към университетското градче.

Ключовете от сградата на Факултета по комуникации са все още у него. Много подходящо време да поброди там — коридорите са пусти. Взема асансьора до кабинета си на петия етаж. Името му е махнато от вратата. Има нова табелка: Д-р С. Отто. Изпод вратата се вижда слаба светлина.

Той чука. Никакъв звук. Той отключва вратата и влиза.

Стаята е преобразена. Няма ги книгите и картините му, стените са голи, готови да приемат някой огромен плакат от книжките с комикси: Супермен свежда глава пред укорите на Лоис Лейн.

Зад компютъра, в слабата светлина, седи млад мъж, когото той не е виждал дотогава. Младият мъж се смръщва:

— Кой сте вие?

— Давид Лаури.

— Е, и?

— Дойдох да си прибера пощата. Това беше моят кабинет — и едва не добавя „някога“.

— Ама да, разбира се, Давид Лаури. Извинявайте, бях се разсеял. Сложих всичко в един кашон. Заедно с други ваши вещи, които намерих. — Той посочва: — Ей там.

— А книгите ми?

— Те са долу, в склада.

Той вдига кашона.

— Благодаря.

— Няма проблем — отговаря младият доктор Отто. — Ще се справите ли?

Той носи тежкия кашон към библиотеката отсреща, защото възнамерява там да си прегледа пощата. Но когато стига до бариерата, машината отказва да приеме картата му. Налага му се да си прегледа пощата върху една скамейка във фойето.

Прекалено е възбуден, за да заспи. Призори се отправя към възвишенията на дълга разходка. Валяло е, вадите са придошли. Той вдишва силния боров мирис. От днес е свободен човек, който има задължения единствено към себе си. Може да прекарва времето си както пожелае. Това го притеснява, но той смята, че ще свикне.

Престоят му при Луси не го е превърнал в селянин. Въпреки това има неща, които му липсват — патешкото семейство например: Мама Патица, която кълве нещо по повърхността на водоема, с издути от гордост гърди, а Ини, Мини, Мани и Мо шляпат усърдно зад нея, уверени, че докато тя е там, не ги заплашва никаква опасност.

Не му се мисли обаче за кучетата. От понеделник нататък кучетата, освободени от живота сред стените на клиниката, ще бъдат хвърляни в огъня небелязани, неоплакани. Ще му се прости ли някога това предателство?

Той отива в банката, носи голямо пране в пералнята. В магазинчето, в което е купувал кафето си години наред, продавачът се прави, че не го познава. Съседката му, която полива градината си, усърдно стои с гръб към него.

Той си припомня Уилям Уърдсуърд и първия му престой в Лондон, посещението му в пантомимния театър, където вижда Джек Убиеца на Великана да се носи волно из сцената, да размахва меча си, защитен от изписаната на гърдите му дума „Невидим“.

Вечерта се обажда на Луси от обществен телефон.

— Реших да ти звънна, да не се тревожиш. Добре съм. Предполагам, че ще ми е нужно време, докато се устроя. В момента дрънкам в къщата като грахово зърно в кутия. Липсват ми патиците.

Не ѝ казва за ограбената къща. Какъв смисъл да я товари със своите неприятности?

— Как е Пьетрус? Грижи ли се за теб, или още е зает със строежа?

— Пьетрус ми помага. Всички много ми помагат.

— Разбира се, мога да се върна винаги, когато съм ти нужен. Само кажи.

— Благодаря ти, Давид. В момента не, но може би някой ден.

Когато се роди дъщеря му, кой можеше да помисли, че ще дойде време, в което той ще ѝ се умилква, за да го вземе при себе си?

Пазарувайки в супермаркета, открива, че е на опашката зад Илейн Уитър, завеждащата собствената му някогашна специалност. Тя е натрупала цяла количка с покупки, той носи кошница. Тя отвръща на поздрава му нервно.

— И как я карате без мен? — пита той колкото е възможно по-бодро.

„Много добре, наистина много добре“ — би бил най-откровеният отговор, „Без теб наистина я караме много добре“. Но тя е твърде учтива, за да изрече такива думи.

— Ами, както обикновено, борим се — казва тя неопределено.

— Успяхте ли да назначите някого?

— Взехме един нов човек, на договор. Млад човек.

„Срещнах го“ — би могъл да я уведоми той. „Голямо лайно“ — би могъл да я уведоми той. Но е прекалено добре възпитан.

— С каква специалност? — пита той вместо това.

— Приложна лингвистика. Преподавател по езици.

И тъй, прощавайте, поети, прощавайте, стари майстори. Които, трябва да се признае, не го напътстваха особено добре. Aliter, в чиито напътствия той не се вслушваше добре.

Жената преди тях на опашката плаща цяла вечност. Все още има време Илейн да зададе следващия въпрос, който трябва да бъде: „Ами ти как я караш, Давид?“, а неговият отговор трябва да бъде: „Много добре, Илейн, много добре.“

— Не искаш ли да минеш преди мен? — пита го тя вместо това, посочвайки кошницата му. — Имаш малко покупки.

— Дори не помислям за такова нещо, Илейн — отговаря той, след това изпитва известно удоволствие, докато тя вади покупките си и ги поставя върху тезгяха: не само хляба и маслото, но и нещица, които си позволява самотната жена: пълномаслен сладолед (истински бадеми, истински стафиди), вноси италиански сладки, шоколад... и пакет дамски превръзки.

Тя плаща с кредитна карта. Махва му прощално от другата страна на бариерата. Облекчението ѝ е осезаемо.

— Довиждане! — вика той над главата на касиерката. — Поздрави на всички!

Тя не се обръща.

Според първоначалния замисъл главните герои на операта са лорд Байрон и любовницата му, графиня Гичоли. Затворени във Вила Гичоли в лятната задуха на Равена, следени от ревнивия съпруг на Тереза, двамата трябва да крачат из мрачната гостна и да възпяват креещата своя любов. Тереза се чувства като затворница; тя изгаря от възмущение и неспирно умолява Байрон да я отнесе към друг живот. Самият Байрон е изпълнен със съмнения, но е достатъчно разумен, за да не ги изрази. Опасява се, че началното им упоение вече никога няма да се повтори. Попаднал е в тихо пристанище, разтърсва го неосъзнат копнеж по някое тихо убежище, а, ако не намери такова, по възвишена смърт. Устремните трели на Тереза подпалват искрата у него; тъмните

спирали на собствената му вокална партия минават покрай нея, през нея, над нея.

Така е замислил операта: като камерна пиеса за любовта и смъртта, със страстна млада жена и някога страстен, сега по-малко страстен по-възрастен мъж; действие, подплатено от сложна, неспокойна музика, изпята на английски, който да звучи като италиански.

Формално погледнато, замисълът никак не е лош. Героите се допълват добре: двойка в клопка, отхвърлена любовница, която барабани по стъклата, ревнив съпруг. Вила с питомни маймунки, любимци на Байрон, лениво провиснали от полилеите, пауни, крачещи напред-назад през натруфената неаполитанска мебел, всичко това осигурява необходимата смес от безвремие и упадък.

Да. Първо във фермата на Луси, а сега и тук проектът просто не може да го заплени истински. Замисълът е сбъркан, не идва от сърцето. Жена, която се оплаква на звездите, че шпиониращата прислуга заставя нея и любимия ѝ да се отдават на желанието си в килера — кой се интересува от това? Той може да сложи подходящите слова в устата на Байрон, но тази Тереза, която историята му е завещала, млада, жадна, капризна, раздразнителна, не подхожда на музиката, за която той мечтае, музика, чиито хармонии, страстно-горестни, макар и подплатени с известна ирония, непрекъснато звучи в душата му.

Опитва нови идеи. Като захвърля изписаните наръчи от нотни листове, като изоставя устатата, знойна младоженка на нейния запленил английски милорд, той се опитва да изобрази Тереза на средна възраст. Новата Тереза е закръглена вдовичка, която живее във вилата със стария си баща, върти домакинството, затяга семейната кесия, строява слугите и не им позволява да крадат от захарта. В новата версия Байрон отдавна е мъртъв; единствената останала претенция на Тереза към безсмъртие и утехата на самотните ѝ нощи е сандъчето с писма и спомени, което тя държи под леглото си и нарича „своето *relique*“ — след смъртта ѝ праплеменничките ѝ ще отворят това сандъче и ще го разглеждат със страхопочитание.

Такава ли е героинята, която е търсил през цялото време? Нима една по-стара Тереза ще превземе сърцето му такова, каквото е неговото сърце сега?

Времето не се е отнесло милостиво с Тереза. С тежкия си бюст и яко тяло, с късите си крачета тя прилича по-скоро на селянка, *contadina*, отколкото на аристократка. Лицето, което някога Байрон е обожавал, сега е истерично; лете я връхлитат астматични пристъпи, които я карат да се бори за въздух.

В писмата, които ѝ пише, Байрон я нарича „Приятелко“, след това „Любов моя“, след това „Моя вечна любов“. Но съществуват и съперници на тези писма, писма, до които тя не може да се добере, за да ги изгори. В тези писма, адресирани до английските му приятели, Байрон лекомислено я причислява към италианските си завоевания, поднася се със съпруга ѝ, намеква, че е спал с жени от нейната среда. В годините след смъртта на Байрон приятелите му са написали многобройни мемоари въз основа на тези писма. Според тях, след като е отнел младата Тереза от съпруга ѝ, Байрон много скоро се е отегчил от нея; сторила му се е празноглава; останал е с нея единствено от чувство за дълг; именно, за да се отърве от нея, се е отправил към Гърция и към смъртта си.

Злословията им я нараняват до кръв. Годините, прекарани с Байрон, са най-благодатните в живота ѝ. Любовта на Байрон е единственото, което я отличава от останалите. Без него тя е нищо: застаряваща жена без перспективи, доизживяваща дните си в скучно провинциално градче, разменяща визити с приятелки, разтриваща болните крака на баща си, самотна в леглото.

Ще открие ли той в сърцето си любов към тази проста, обикновена жена? Ще успее ли да я обикне достатъчно, за да напише за нея музика? Ако не е в състояние, какво му остава?

Връща се към сцената, която трябва да бъде въвеждаща. Отминава поредният зноен ден. Тереза е застанала до прозореца на втория етаж в бащиния си дом, загледана към блатата и редките борчета на Романя, към слънцето, блещукащо във вълните на Адриатика. Краят на един прелюд; застой; тя поема дъх. *Mio Vugon*, запява и гласът ѝ вибрира от печал. Отговаря ѝ самотен кларнет, замира, замлъква. *Mio Vugon*, зове тя отново, по-високо.

Къде е той, нейният Байрон? Загубен — това е отговорът. Байрон се скита сред сенките. Загубена е и тя, онази Тереза, която е обичал, деветнайсетгодишната девойка със златисти къдрици, отдала се с такава радост на властния англичанин, галеща челото му, отпуснато

върху голата ѝ гръд, англичанинът, дишащ равно, задрямал след силната си страст.

Міо Вугон, изпява тя за трети път, и отнякъде, от дълбините на подземния свят ѝ отвърща глас, треперещ и безплътен, призрачен глас, гласът на Байрон „Где си ти?“, пее той; и след това изрича дума, които тя не желае да чува: „сесса“, сух. Пресъхнал е, всъдесъщият извор.

Тъй слаб, тъй колеблив е гласът на Байрон, че Тереза трябва отново да изпее своя зов към него, за да му помогне да поеме дъх след дъх и така да го върне към живота: той е детето ѝ, момчето ѝ. „Тук съм пее тя, подкрепя го, не му позволява да потъне. — Аз съм твоят извор. Помниш ли как ходехме заедно при извора на Арка? Заедно, ти и аз. Аз бях твоята Лаура. Помниш ли?“

Ето така трябва да върви оттук нататък: Тереза дава гласа си на своя любим и той, мъжът от разграбения дом, дава гласа си на Тереза. Куцийт води сакатия, защото няма помощ отникъде.

Работейки колкото е възможно по-бързо, държейки се здраво за Тереза, той се опитва да нахвърли първите страници на либретото. Запиши думите на хартия, казва си. Щом го направиш, работата ще потръгне. После ще имаш време да потърсиш сред старите майстори, Глук например, ще заимстваш мелодии, а може би — кой знае? И идеи.

Но постепенно, както е започнал да запълва дните си с Тереза и мъртвия Байрон, му става ясно, че няма да е достатъчно да щипне мелодии оттук-оттам, че двамата му герои изискват собствена музика. И за негово смайване музиката започва да приижда на приливи и отливи. Понякога контурите на фразата се очертават пред него, преди да помисли какви точно ще бъдат думите; понякога думите налагат каденцата; понякога сянката на мелодията, след като е пърхала наоколо дни наред, без да може да се чуе, се разгръща пред него и, слава Богу, му се появява. Нещо повече, развитието на действието налага самостоятелни модуляции и транспониране, които, дори музикалната му дарба да се окаже недостатъчна, за да ги постигне, остават в кръвта му.

Сяда на пианото, за да съедини и оформи първите нотни редове. Но в звука на пианото има нещо, което му пречи: прекалено оформен, прекалено осезаем, прекалено силен. От таванчето, от една щайга, пълна със стари книги и играчки на Луси, той измъква странно малко седемструнно банджо, което ѝ е купил на улиците на КваМашу, когато

е била дете. С помощта на банджото започва да нотира музиката, която Тереза ту печална, ту гневна, ще пее на мъртвия си любим и на която тихият глас на Байрон ще откликва от страната на сенките.

Колкото по-неотлъчно следва той графинята в нейния подземен свят, пеейки думите ѝ вместо нея, тананикайки си мотивите ѝ, толкова по-неотделимо от нея става, за негова изненада, глупавичкото дрънкане на детското банджо. Той без мъка се отказва от сочните арии, които е мечтал да ѝ даде; оттам има само крачка, докато постави инструмента в ръцете ѝ. Вместо да крачи по сцената, сега Тереза седи, взряна в блатата към портите на ада, залюляла мандолината, която озвучава лиричните ѝ мечтания; отстрани дискретно трио (чело, флейта, фагот) в старинни кюлоти запълва антрактите или пестеливо коментира станзите.

Седнал на бюрото си, с изглед към обраслата градина, той се удивлява на уроците на малкото банджо. Преди шест месеца беше смятал, че собствената му призрачна роля в „Байрон в Италия“ ще бъде някъде между тази на Тереза и тази на Байрон, между жаждата да продължи лятото на страстното тяло и нежелания зов на дългия сън на забравата. Не е бил прав: привлича го в крайна сметка не еротичното, не елегичното, а комичното. В операта той няма да е нито Тереза, нито Байрон, нито дори някаква смесица от двамата: той ще бъде в самата музика, в равния, тенекиен звън на струните на банджото, в гласа, който се стреми да се изтръгне от смешния инструмент, но бива непрекъснато връщан обратно, подобно на риба, уловена на въдицата.

Значи това е изкуството, мисли си той, значи така действа изкуството. Колко странно! Колко обайващо!

Прекарва цели дни, запленил от Байрон и Тереза, поддържа се само с овесени ядки и силно кафе. Хладилникът е празен, леглото му — неоправено; листата, хвъркнали през счупения прозорец, се гонят по пода. Няма значение, мисли си той, нищо вече не е важно.

„От поетите научих любовта — пее Байрон в пресекливия си монотон, девет срички в ключ «ми», — но както открих, животът — хроматично слизане до «ла» — е нещо различно.“ „Плинк-плъонк-плюнк“ — петт струните на банджото. „Защо, о защо говориш тъй?“ — пее Тереза в дълга укорна извивка. „Плинк-плъонк-плюнк“ — петт струните.

Тя иска да я обичат, тая Тереза, търси безсмъртна любов, иска да я приравнят до Лаурите и Флорите на древността. Ами Байрон? Байрон ще е верен до смърт, но това е единственото му обещание. „Да бъдем свързани докрай, докато един от нас издъхне.“

„Любов моя“ — пее Тереза, докарвайки до кресчендо тлъстото едносрично английско местоимение, научено в леглото на поета. „Плинк!“ — откликват струните. Влюбена жена, заобиколена от любов; котка на покрива, виеща, сложни белтъчини, развихрили се в кръвта, разширяващи половите органи, причина за потни длани и прегракнал глас, докато душата се стреми да отнесе желанията си към небето. Именно затова са създадени Сорая и другите: да изсмучат сложните белтъчини от кръвта му, както се изсмуква змийска отрова, и да го оставят сух и с ясна мисъл. За свое нещастие, в бащиния си дом в Равена Тереза си няма никой, който да изсмуче отровата от нея. „Ела при мен, mio Vugon — зове тя, — ела при мен, люби ме!“ А Байрон, прокуден от живота, блед като призрак, откликва присмехулно: „Остави ме, остави ме, остави ме на мира!“

Преди години, когато живееше в Италия, той отиде в същата гора между Равена и Адриатическото крайбрежие, където век и половина преди това са ходили на езда Байрон и Тереза. Там някъде, между дърветата, трябва да е било мястото, на което англичанинът за първи път вдигнал полите на осемнайсетгодишната магьосница, невяста на друг мъж. Той би могъл да отлети за Венеция още утре, да хване влака до Равена, да премине през заличените конски дири, да мине край самото място. Той измисля музиката (или музиката го измисля), но не измисля историята. Именно върху тези борови иглички Байрон е обладал своята Тереза, „плаха като газела“, както я нарича, ровейки в дрехите ѝ, зацапвайки с пясък бельото ѝ (конете чакат неподвижни, безразлични) и от тази случка се е родила страстта, която е карала Тереза да вие срещу луната през целия свой живот в треска, която и него е карала да вие, както той си е знаел.

Тереза повежда; той я следва страница след страница. След това един ден от тъмата се появява друг глас, който не е чувал дотогава и не е искал да чуе. От думите става ясно, че това е гласът на Байроновата дъщеря Алегра; но откъде вътре в него идва този глас? „Защо ме изостави? Ела и ме вземи! — зове Алегра, Тъй горещо, тъй горещо,

тъй горещо!“ — оплаква се тя в собствен ритъм, който настоятелно прекъсва гласовете на влюбените.

Няма отговор на ненавременния зов на петгодишната. Неприятна, необичана, непогледната от знаменития си баща, тя бива прехвърляна от ръка на ръка и накрая натресена на монахините, за да се погрижат за нея. „Тъй горещо, тъй горещо! — хленчи тя от манастирското легло, в което умира от малария. — Защо си ме забравил?“

Защо не отговаря баща ѝ? Защото животът му е дошъл до гуша; защото предпочита да се върне там, където си е у дома: на другия бряг на смъртта, унесен в съня си. „Горкото ми детенце!“ — пее Байрон колебливо, неохотно, прекалено тихо, за да го чуе тя. Разположени в сянката отстрани, тримата инструменталисти свирят витиеват мотив, едната мелодия се издига нагоре, другата се снишава, това е арията на Байрон.

ДВАЙСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

Телефонира му Розалинд.

— Луси ми каза, че си се върнал в града. Защо не си се обадил?

— Още не съм за пред хората.

— Кога ли си бил — коментира тя сухо.

Срещат се в кафене в Клеърмонт.

— Отслабнал си — отбелязва тя. — Какво ти е на ухото?

— Нищо особено — отвърща той и отказва да дава обяснения.

Докато разговарят, тя непрекъснато поглежда към обезобразеното ухо. Той е сигурен, че ако ѝ се наложи да докосне това ухо, тя ще се погнуси. Няма да излезе самарянка от нея. Най-хубавите му спомени са от първите им месеци заедно: жарки нощи в Дърбан, влажни от пот чаршафи, дългото, бяло тяло на Розалинд се мята, предадено на удоволствие, трудно различимо от болката. Две чувствениости: това ги обединяваше, макар и временно.

Говорят за Луси, за фермата.

— Нали някаква приятелка живееше с нея? — пита Розалинд. — Грейс?

— Хелън. Хелън се е върнала в Йоханесбург, Предполагам, че са се разделили завинаги.

— В безопасност ли е Луси в онова пусто място?

— Не, не е в безопасност, би трябвало да е откачила, ако се чувства в безопасност. И въпреки всичко иска да остане. За нея това се е превърнало във въпрос на чест.

— Казваш, че са ти откраднали колата.

— Вината е моя. Трябваше да съм по-внимателен.

— Забравих да ти кажа: научих за твоя процес. Подробностите.

— Какъв мой процес?

— Разпит, разследване, както искаш го наречи. Научих, че не си се представил добре.

— Нима? И как научи? Смятах, че е поверително.

— Няма значение. Чух, че не си направил добро впечатление. Че си бил много надменен и нападателен.

— Не съм се опитвал да правя впечатление. Защиствах принцип.

— Може и така да е, Давид, но не може да не си проумял вече, че процесите не се правят, за да се защистват принципи, а за да се представиш най-добре. Според моя източник ти си се представил зле. Какъв е тоя принцип, който си защиствал?

— Свободата на словото. Свободата да мълчиш.

— Звучи благородно. Но ти винаги си се самозалъгвал, Давид. Лъгал си и си се самозалъгвал. Сигурен ли си, че не е било чисто и просто, защото са те хванали със смъкнати гащи?

Той не захапва въдицата.

— Както и да е, независимо какъв е бил, тоят принцип е останал неразбран от аудиторията. Те смятат, че просто си им мътил главите. Трябваше да преминеш предварително обучение. Как ще я караш от парична гледна точка? Отнеха ли ти пенсията?

— Ще получа сумата, която съм внесъл. Възнамерявам да продам къщата. Прекалено е голяма за мен.

— Как ще си организираш времето? Ще търсиш ли работа?

— Не мисля. Твърде съм зает. Пиша нещо.

— Книга?

— Всъщност опера.

— Опера! Е, нов път в живота. Надявам се да ти донесе много пари. Ще отидеш ли да живееш при Луси?

— Операта е само хоби, занимание. Няма да ми донесе пари. И не, няма да отида да живея при Луси, Идеята не е толкова добра.

— Защо не? Двамата винаги сте се погаждали. Да не се е случило нещо?

Въпросът е нетактичен, но Розалинд никога не се е притеснявала от нетактичността си. Веднъж му беше казала: „Ти дели с мен легло в продължение на десет години — как така ще имаш тайни от мен?“

— Двамата с Луси още се погаждаме — отвръща той. — Но не толкова, че да живеем заедно.

— Историята на живота ти.

— Да.

Мълчат, обмислят, всеки от своята гледна точка, историята на живота му.

— Видях твоята приятелка — казва Розалинд, като сменя темата.

— Коя приятелка?

— Твоята възлюбена. Мелани Изаакс, нали така ѝ беше името? Играе в една пиеса в „Док тиътър“. Не знаеше ли? Разбирам защо си хлътнал по нея. Големи, тъмни очи. Съблазнително телце, като на невестулка. Точно твой тип. Сигурно си смятал, че ще изживееш поредната авантюрка, нещо преходно. А виж се сега. Пропиля си живота — и за какво?

— Не съм си пропилял живота, Розалинд, бъди разумна.

— Разбира се, че го пропиля! Загуби си работата, името ти е опетнено, приятелите ти те отбягват, криеш се на „Торънс роуд“ като костенурка, която се бои да си подаде главата от корубата. Хора, които по са достойни да ти вържат връзките на обувките, сега се шегуват по твой адрес. Ризата ти е измачкана, кой знае кой те е подстригал така, имаш... — тя прекратява тирадата си. — Ще свършиш като един от ония нещастни старци, които ровят из кофите за боклук.

— Ще свърша в дупка в земята — заявява той. — И ти ще свършиш така. И ние всички.

— Достатъчно, Давид. И без това съм разстроена, не искам да споря. — Тя събира пакетите си. — Когато ти писне да ядеш хляб с джин, обади ми се, ще ти сготвя нещо.

Споменаването на Мелани Изаакс го разстройва. Никога не се е лъгал по продължителни любовни връзки. Свършват — хвърля ги зад гърба си. Но в историята с Мелани има нещо недовършено. Дълбоко в себе си той пази мириса ѝ, дъха на близостта. Дали и тя си спомня неговия мирис? „Точно твой тип“ — беше казала Розалинд, която има опит в тия работи. Ами ако пътищата им се пресекат отново, неговият и на Мелани? Ще пламне ли отново чувството — знак, че връзката им не се е изчерпала?

Но самата мисъл отново да поиска нещо от Мелани е безумна. Защо ще разговаря тя с мъжа, заклеймен като неин преследвач? А и какво ще си помисли за него — кретен с обезобразено ухо, неподстригана коса и омазнена яка?

Брак между Кронос и Хармония — неестествен. Именно затова го наказва чрез изпитанието му, като случилото се прогони всички

красиви думи. Изпитание заради начина му на живот. За неестествени деяния: защото е хвърлил старо семе, уморено семе, семе без живец, *contra naturam*. Ако старци онождат млади жени, какво ще е бъдещето на вида! Именно това в крайна сметка е причината да го преследват. Половината литература се занимава с тази тема: млади жени се борят да се отскубнат изпод старчески тела в името на вида.

Той въздъхва. Младите: прегърнати, нехаещи, погълнати от чувствена музика. Не са за теб тези чертози, старче! Май прекалено често въздиша. Съжаление: нотка на съжаление, върху която гради съществуването си.

Допреди две години „Док тиътър“ представляваше студен склад, в който окачаха заклани прасета и волове, чакащи за транспорт отвъд океана. Сега е модно място за забавления. Той пристига късно, сяда на мястото си точно когато светлините угасват. „Успешна пиеса се връща в театъра по всеобщо искане“ така е окачествена новата постановка на „Залез в салон «Глобус»“. Декорите са по-стилни, режисурата по-професионална, в главната роля има нов актьор. Въпреки това той, както и преди, едва изтърпява пиесата с нейния просташки хумор и откровени политически пристрастия.

Мелани продължава да играе Глория, ученичката-фризьорка. Натъкмена в розов кафтан над чорапогащници от златно ламе, безвкусно гримирана, с къдри, вдигнати на кок, тя се препъва по сцената на високите си токчета. Репликите ѝ са предвидими, но тя ги произнася в умело подобрени моменти с напевния кейптаунски акцент. Общо взето е по-сигурна в себе си отпреди — всъщност много добре играе, направо е талантлива. Възможно ли е, докато го е нямало, да е пораснала, да е намерила себе си? „Което не ме убива, ме укрепва.“ Може би изпитанието е било изпитание и за нея; може би и тя е страдала и е оцеляла.

Иска му се да види знак. Ако види знак, може би ще разбере какво трябва да направи. Ако например тези нелепи дрехи пламнат върху тялото ѝ със студен, неизгарящ огън и тя застане пред него в откровение, видимо само за него, гола и красива като в онази последна нощ в старата Лусина стая.

Туристите, между които е седнал, румени и грубовати, уютно сгушени в обилната си плът, се наслаждават на пиесата. Харесали са Мелани-Глория: кискат се на дръзките ѝ шеги, смеят се гръмогласно, когато героите си разменят обиди и ругатни.

Макар да са му сънародници, той се чувства напълно чужд, натрапник. Но когато се смеят на репликите на Мелани, неволно изпитва прилив на гордост. „Моя!“ — би искал да им каже той, обръщайки се към тях, сякаш Мелани му е дъщеря.

Неканен, го връхлита спомен отпреди години: една жена, която той взе в колата си по Н1 край Тромпбър, двайсетинагодишна, пътуваща сама, туристка от Германия, почерняла от слънцето и прашна. Двамата отидоха чак до река Тоз, намериха хотел; той я нахрани, спа с нея. Сега си спомня нейните дълги, жилави крака; спомня си меката ѝ коса, като пух между пръстите му.

Внезапно безшумно, бурно, сякаш сънува наяве, той потъва във водопад от образи, образи на жени, които е познавал и на двата континента, някои от които толкова далечни по време, че едва се сеца кои са. Като листа в порив на вятъра, те летят пред него, разбъркани. „Красно поле пълно с люде“: живот на стотици, омешан с неговия. Той не смее да диша, за да не прогони видението.

Какво се е случило с него, с всички тези жени, с всички тези животи? Имало ли е моменти, в които и те, или поне някои от тях, са се гмурнали внезапно в океана на спомена? Младата германка: възможно ли е точно в този момент тя да си припомня мъжа, който я взе на стоп по едно африканско шосе и прекара нощта с нея?

Обогатен — вестниците се гаврят с тази дума. Вярно, че звучи глупаво, като се имат предвид обстоятелствата, но сега, в този момент, той би се подписал под нея. Мелани, девойката край река Тоз; Розалинд, Бев Шо, Сорая — те всички и много други го обогатиха, дори най-незначителните от тях, дори провалите. Като цвете, разцъфтяващо в гърдите му, сърцето му прелива от благодарност.

Откъде се появяват подобни моменти? Те са несъмнено хипнотични, но какво обяснява това? Ако го насочват, кои богове го насочват?

Пиесата продължава. Стигнали са момента, в който Мелани заплита метлата в електрическите жици. Магнезиева светкавица — и

сцената потъва в мрак, „Jesus Christ, jou dom meid!“ — изпищява фризьорът.

Между него и Мелани има дваисет реда, но той се надява, че в момента, през пространството, тя може да го долови, да долови мислите му.

Нещо го перва по главата и го връща към действителността. След минутка още нещо прелита и улучва седалката пред него: топче смачкана хартия. Трето го улучва по врата. Няма съмнение, целят го.

От него се очаква да се извърне с яростен поглед. От него се очаква да изреве: „Кой направи това?“ Или пък да гледа право пред себе си и да се преструва, че не забелязва.

Четвърто топче го удря по рамото и отскача във въздуха. Мъжът до него му хвърля крадешком учуден поглед.

На сцената действието е напреднало. Сидни фризьорът разкъсва фаталния плик и чете на глас ултиматума на хазяина. Ако до края на месеца не платят натрупания наем, „Глобус“ ще бъде затворен. „Какво ще правим сега?“ — стене Мириам, която мие косите на клиентите.

— С-с-с — дочува се съскане зад него, толкова тихо, че да не стигне до първите редове. — С-с-с.

Той се обръща и едно топче го улучва по сляпото око. Опрян на задната стена е Райън, гаджето с обицата на ухото и козята брадичка. Погледите им се срещат.

— Професор Лаури — шепне Райън високо. Макар поведението му да е недопустимо, той се чувства напълно свободно. На устните му играе усмивчица.

Пиесата продължава, но около него вече се чувства брожение.

— С-с-с — съска Райън отново.

— Я по-тихо! — възкликва една жена през две места от него и го гледа укорно, макар той да не е издал нито звук.

Налага се да мине покрай пет чифта колене („Извинете... Извинете“), разсърдени погледи, гневни реплики, докато излезе от реда навън във ветровитата, безлунна нощ.

Зад него се чува звук. Той се обръща. Свети цигарка: Райън го е последвал до паркинга.

— Ще ми дадеш ли някакво обяснение? — сопва му се той. — Ще обясниш ли това детинско поведение?

Райън дърпа от цигарата.

— Само ти правех услуга, професорче. Не си ли извади поука?

— Каква е тая поука?

— Стой си при своите.

„При своите“: кой е тоя хлапак, та да му казва кои са „неговите“? Какво знае той за силата, която запokitва абсолютни непознати в прегръдките един на друг, като ги сродява, прави ги добри, кара ги да губят всяка предпазливост? *Omnis gens quaecumque se in se perficere vult*^[1]. Семето на едно поколение, в стремежа си да се усъвършенства, потъва дълбоко в женското тяло, работейки, за да доведе бъдещето. Стремеж, работа.

Райън говори.

— Остави я на мира, бе! Мелани ще те заплую в очите, ако те види!

Той пуца цигарата, пристъпва. Под звездите, тъй ярки, сякаш са подпалени, те се изправят лице срещу лице.

— Намери си друг живот, професорче. Мене слушай.

Той кара бавно по главното шосе към „Грийн пойнт“. „Ще те заплую в очите“ — не беше очаквал това. Ръката му на волана трепери. Шокът на съществуването: трябва да се научи да приема подобни неща по-леко.

Улиците са пълни с проститутки; на светофара му пълни окото една девойка: висока, с миниатюрна черна кожена поличка. „Защо не, мисли си той, в тази нощ на откровения?“

Паркират в задънена уличка по възвишението на Сигнал хил. Девойката е пияна или дрогирана: не може да каже две думи накръст. Въпреки това си свършва работата според очакванията. След това лежи, зарила лице в скута му и си почива. По-млада е, отколкото изглеждаше на уличните лампи, по-млада дори от Мелани. Той полага длан на главата ѝ. Треперенето е спряло. Той се чувства сънлив, доволен; и, странно, има желание да я защитава.

„Значи толкова трябва, мисли си. Как съм могъл да го забравя?“

Не е лош човек, но не е и много добър. Не студен, но не и горещ, дори когато се е развихрил. Не по стандарта на Тереза, дори не по стандарта на Байрон. Няма огън. Каква ще бъде неговата присъда, присъдата на вселената и на всевиждащото ѝ око?

Девојката се размърдва, сяда.
— Къде ме водиш? — избъбря тя.
— Обратно там, където те намерих.

[1] Всеки народ желае да се самоусъвършенства (лат.). — Б.пр. ↑

ДВАЙСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

Той поддържа връзка с Луси по телефона. В разговорите си тя се старае да го убеди, че във фермата всичко е наред, той се старае да създаде впечатлението, че не се съмнява в думите ѝ. Тя му разказва, че била здравата заета с пролетните цветя, на които точно сега било времето. Кучкарниците се съживявали. Имала две кучета на пълен пансион и се надявала да ѝ поверят още. Пьетрус бил зает със строежа на къщата си, но винаги намирал време да ѝ помага. Семейство Шо я посещавало много често. Не, нямала нужда от пари.

Но нещо в гласа на Луси не му дава мира. Той се обажда на Бев Шо.

— Ти си единствената, която мога да попитам. Кажи ми честно, как е Луси?

Бев Шо отговаря предпазливо.

— Тя какво ти казва?

— Казва ми, че всичко е наред. Но звучи като зомбирана. Все едно че се тъпче с успокоителни. Има ли такова нещо?

Бев Шо избягва отговора. Споменава обаче — и си личи, че подбира думите си внимателно — че се случили „някои нови неща“.

— Какви неща?

— Не мога да говоря, Давид. Не ме карай. Луси трябва сама да ти разправи.

Той телефонира на Луси.

— Налага ми се да пътувам за Дърбан — лъже той. — Там се очертава възможност за някаква работа. Мога ли да остана при теб за ден-два?

— Да не би Бев да е говорила с теб?

— Бев няма нищо общо. Мога ли да дойда?

Той взема самолета до Порт Елизабет и оттам наема кола. Два часа по-късно слиза от магистралата по павирания път, водещ към фермата, фермата на Луси, късчето земя, което притежава Луси.

Дали е и негова тази земя? Не я усеща като своя. Въпреки времето, прекарано тук, тази земя му е чужда.

Някои неща са се променили. Телена ограда, издигната не особено сръчно, сега бележи границата между имуществото на Луси и това на Пьетрус. В Пьетрусовия парцел пасат две кльощави юници. Пьетрусовата къща се е материализирала. Сива и безлична, тя се издига източно от старите селскостопански постройки; сутрин сигурно хвърля дълга сянка.

Луси му отваря, облечена в безформена дреха, която може да бъде и нощница. Изчезнал е някогашният ѝ свеж, здрав вид. Лицето ѝ е сивкаво, не си е мила косата. Отвърща на прегръдката му без топлота.

— Влизай. Тъкмо правех чая.

Сядат заедно на кухненската маса. Тя налива чая, побутва към него пакетче шоколадови курабийки.

— Разкажи ми за предложението от Дърбан.

— Остави сега предложението. Дойдох, защото се тревожа за теб. Добре ли си?

— Бременна съм.

— Какво си?

— Бременна съм.

— От кого? От онзи ден?

— От онзи ден.

— Не разбирам. Смятах, че сте се погрижили, ти и твоята докторка.

— Не.

— Какво значи това „не“? Че не си взела мерки?

— Взех мерки. Взех всички разумни мерки, с изключение на онази, за която намекваш. Но нямам намерение да правя аборт. То е нещо, което не съм готова да изживея отново.

— Нямах представа, че разсъждаваш така. Никога не си ми казвала, че си против абортите. Пък и защо трябва да се стига до аборт! Смятах, че вземаш оврал!

— Случилото се няма нищо общо с това, дали съм против абортите. И никога не съм твърдяла, че вземам оврал.

— Можеше да ми кажеш по-рано. Защо си крила от мен?

— Защото не бих могла да издържа едно твое поредно избухване. Давид, не мога да живея живота си според това, дали харесваш какво

правя, или не. Вече не мога така. Ти смяташ, че всичко, което върша, е част от историята на живота ти. Ти си главният герой, аз съм второстепенна героиня, която се появява едва в средата на пиесата. Представи си точно обратното на твоето схващане, хората не се делят на важни и маловажни. Аз не съм маловажна. Имам си собствен живот, точно толкова важен за мен, колкото твойт — за теб и за своя живот аз вземам решенията.

Избухване? Това не е ли също избухване?

— Достатъчно, Луси — казва той, като се пресяга през масата и взема ръката ѝ. — Искаш да ми кажеш, че ще имаш дете, така ли?

— Да.

— Дете от онези мъже?

— Да.

— Защо?

— Защо ли? Аз съм жена, Давид. Да не смяташ, че мразя децата? Трябва ли да се опълча срещу едно дете само заради баща му?

— Има такива случаи. Кога очакваш?

— Май. Краят на май.

— И си твърдо решена?

— Да.

— Прекрасно. Признавам си, че ми идва като шок, но ще те подкрепям, каквото и да решиш. Изобщо не се съмнявай в това. Сега ще се поразходя. По-късно можем да поговорим отново.

Защо да не могат да говорят сега? Защото е потресен. Защото има опасност и той да избухне.

Не била готова да изживее всичко това отново. Значи вече е правила аборт. Никога не би му дошло наум. Кога ли може да е станало? Още докато живееше у дома? Знаела ли е Розалинд, без да му каже?

Бандата на тримата. Трима бащи в едно цяло. Изнасилвачи, не крадци, така ги нарече Луси, изнасилвачи, които се правят на данъчни, скитат по околността, нападат жени, отдават се на насилническите си удоволствия. Не, Луси греша. Те не изнасилват, те заплождат. Тласка ги не желанието за удоволствие, тласка ги повикът на тестисите — торбички, издути от семе, което копнее да оплоди. И след това — ето на: *детето*! Вече говори за него като за детеТО, макар то да е само червейче в утробата на дъщеря му. Що за дете ще създаде подобно

семе, семе, изстреляно в жената не от любов, а от омраза, смесено хаотично, предназначено да я омърси, да я дамгоса, като кучешка пикня.

Баща, който не е бил достатъчно разумен да създаде син: така ли ще свърши всичко, така ли ще се затрие коренът му, като вода, попиваща в земята? Кой да предположи такова нещо! Ден като всеки друг ден, ясни небеса, меко слънце и изведнъж всичко се променя, променя се напълно!

Облегнат на външната стена на кухнята, скрил лице в длани, той се задъхва, докато накрая се разридава.

Настанява се в старата стая на Луси, в която тя не се е върнала. През останалата част от следобеда я избягва, страхува се да не каже нещо необмислено.

По време на вечерята — ново откровение.

— Между другото — казва Луси, — хлапакът се завърна.

— Какъв хлапак?

— Хлапакът, с когото ти се скара на гощавката на Пьетрус. Той живее у Пьетрус, помага му. Името му е Полукс.

— Значи не се казва Мнседиси? Нито Нкуабайкхе? Никакво неприлично име, просто Полукс?

— Точно така, П-О-Л-У-К-С. И, Давид, дали е възможно за известно време да ни спестиш тая твоя ужасна ирония?

— Не те разбирам.

— Много добре ме разбираш. Години наред я използваше срещу мен, когато бях дете, за да ме тъпчеш. Не може да си забравил. Както и да е, излезе, че Полукс е брат на жената на Пьетрус. Дали това означава кръвен брат, не знам. Но Пьетрус има задължения към него, семейни задължения.

— Започва да ми става ясно. А сега младият Полукс се връща към местопребыванието и ние трябва да се правим, че нищо не се е случило.

— Няма смисъл от възмущението ти, Давид, няма полза. Според Пьетрус Полукс е изключен от училище и не може да си намери работа. Просто исках да те предупредя, че е тук. На твое място не бих

си месиша шапката с него. Имам чувството, че не е наред. Но не мога да го прогоня от имота, нямам тази власт.

— Като се има предвид... — той не довършва изречението.

— Като се има предвид какво? Изречи го.

— Като се има предвид, че той може да е бащата на детето, което носиш, Луси, положението ти става абсурдно, по-лошо от абсурдно, зловещо. Не разбирам как не го проумяваш. Умолявам те, напусни фермата, преди да е станало прекалено късно. Това е единственият разумен начин.

— Престани да говориш за „фермата“, Давид. Това не е ферма, просто къс земя, на който отглеждам неща — и двамата го знаем. Иначе — не, нямам намерение да се предам.

Той си ляга с натежало сърце. Нищо не се е променило в отношенията му с Луси, нищо не е зараснало. Ядат се един друг, сякаш никога не е напуснал това място.

Сутрин е. Той се прехвърля през новоиздигнатата ограда. Зад старите конюшни съпругата на Пьетрус простира пране.

— Добрутро — казва той. — Търся Пьетрус.

Тя не го поглежда, а вяло посочва към строителната площадка. Движенията ѝ са мудни, тежки. Скоро ще ражда: то се вижда.

Пьетрус поставя стъкла на прозорците. Съществува цял ритуал от поздрави, през който трябва да се мине, но той не е в настроение за такова нещо.

— Луси ми казва, че хлапакът се е върнал — започва той. — Полукс. Хлапакът, който я нападна.

Пьетрус почиства ножа си и го оставя.

— Той е мой роднина — заявява, търкаляйки „р“-то на езика си. — И сега трябва да го напъдя, защото онова се е случило?

— Ти ми каза, че не го познаваш. Излъга ме.

Пьетрус тика лулата между пожълтелите си зъби и смуче яростно. След това вади лулата и му се усмихва широко.

— Аз лъжа. Аз лъжа на тебе. — Смуче отново. — За какво трябва да лъжа на тебе?

— Не питай мен, питай себе си, Пьетрус. Защо лъжеш?

Усмивката е изчезнала.

— Ти заминаваш, ти се връщаш — защо? — Той го гледа предизвикателно. — Нямах работа тук. Идваш да се грижиш за своето дете. И аз се грижа за своето дете.

— Твоето дете ли? Сега излиза, че той е твое дете, този Полукс.

— Да. Той е дете. Мое семейство, мой народ.

Значи така. Няма вече лъжи. „Мой народ.“ Възможно най-откровеният отговор. Много добре: обаче Луси е негов народ.

— Ти казваш, че е лошо, каквото се е случило — продължава Пьетрус. — Аз също казвам, че е лошо. Лошо е. Но свършва. — Той изважда лулата от устата си, яростно бодне въздуха с мундщука. — Свършва.

— Изобщо не е свършено. Не се преструвай, че не разбираш за какво говоря. Не е свършено. Напротив, едва сега започва. И ще продължи много, след като аз умра и ти умреш.

Пьетрус го гледа замислено и не се преструва, че не разбира.

— Той ще се ожени за нея — казва най-сетне. — Ще се ожени за Луси, само че е много млад, много млад за женитба. Още е дете.

— Опасно дете. Млад разбойник. Млад чакал.

Пьетрус не обръща внимание на оскърбленията.

— Да, много е млад, много е млад. Може някой ден да се жени, но не сега. Аз ще се жения.

— Ще се жениш за кого?

— Ще се жения за Луси.

Той не вярва на ушите си. Значи това било, затова била цялата тази фантазмагория — за такова предложение, за такъв удар! Ето ти го пред теб Пьетрус — солиден, дърпащ от празната лула, чакащ отговор.

— Ти ще се ожениш за Луси — подема той внимателно. — Обясни ми какво имаш предвид. Не, чакай, предпочитам да не обясняваш. Не желая да чувам такова нещо. Ние не действаме по такъв начин.

Насмалко да каже „Ние, западняците.“

— Да, виждам, виждам — отговаря Пьетрус. Няма никакво съмнение: той се киска. — Но аз казвам на теб, ти после казваш на Луси. И тогава свършва тая лошотия.

— Луси не желае да се омъжва. Не желае да има мъж. Няма да приеме такова предложение. Не знам как по-ясно да ти го кажа. Тя иска да живее собствения си живот.

— Да, знам — казва Пьетрус. И може би наистина знае. Би било глупаво да подценява Пьетрус. — Но тук — обяснява Пьетрус — е опасно, прекалено опасно. Жена трябва омъжи.

— Опитвах се да го обърна на шега — докладва той на Луси след разговора. — Но просто не вярвах на ушите си. Чиста проба изнудване.

— Не е било изнудване. Гресиш. Надявам се да не си избухнал.

— Не, не избухнах. Казах, че ще ти предам предложението му, това е всичко. Казах, че се съмнявам дали ще проявиш интерес.

— Ти обиден ли се почувства?

— Обиден от перспективата да стана тъст на Пьетрус? Не. Смаян, стреснат, занемаял, но обиден — не, трябва да ми зачетеш това.

— Защото трябва да ти кажа, че не е за пръв път. От известно време Пьетрус прави намеци. Че ще се почувствам много по-сигурна, ако стана част от неговото домакинство. Това не е шега, не е и заплаха. В известен смисъл той говори сериозно.

— Никак не се съмнявам, че в известен смисъл говори сериозно. Въпросът е — в какъв смисъл. Знае ли, че си...

— Искаш да ме питаш дали знае състоянието ми? Не съм му казала. Но съм сигурна, че двамата с жена му са съпоставили фактите.

— И това няма да го накара да промени решението си?

— Защо да го накара? Това ще ме направи член на семейството. Както и да е, той не се стреми към мен, а към фермата. Фермата е моята зестра.

— Но това е абсурдно, Луси. Той е вече женен! Нали ти ми каза, че има две жени. Как може изобщо да си го помислиш!

— Според мен ти не разбираш същността, Давид. Пьетрус не ми предлага църковен брак, последван от сватбено пътешествие по крайбрежието. Той ми предлага съюз, сделка. Аз давам земята, срещу което ми се позволява да пропълзя под крилото му. Иначе, желае да ми напомни той, оставам без закрила, а съм тлъста плячка.

— И това според теб не е изнудване? Ами личният елемент? В тази оферта няма ли нищо лично?

— Искаш да разбереш дали Пьетрус ще очаква да спя с него? Не съм убедена, че Пьетрус би пожелал да спи с мен, освен за да ми даде

да разбира как стоят нещата. Но ако ще говорим честно, не, не желая да спя с Пьетрус. Определено не.

— Тогава няма какво да говорим повече. Да предам ли на Пьетрус решението ти да не приемаш офертата, без да му казвам защо?

— Не. Почакай. Преди да яхнеш коня, отдели един момент, за да обмислиш обективно положението ми. Обективно, аз съм сама жена. Нямам братя. Имам баща, но той е далеч и общо взето е безпомощен в тукашните условия. Към кого мога да се обърна за защита, за закрила? Към Етингер? Само въпрос на време е да намерят Етингер прострелян в гърба. Практически е останал само Пьетрус. Пьетрус може да не е кой знае каква важна фигура, но за малък човек като мен е достатъчен. Поне го познавам. Не храня никакви илюзии спрямо него. Знам на какво се натрисам.

— Луси, в момента продавам къщата си в Кейптаун. Съгласен съм да те изпратя в Холандия. Или пък да ти дам каквото ти е необходимо, за да се установиш на някое място, по-безопасно от това тук. Помисли си.

Все едно че не го е чула.

— Върни се при Пьетрус — казва тя. — Предложи му следното. Кажи, че приемам неговата закрила. Кажи му, че може да измисли каквото си иска, за да обясни връзката ни, и аз няма да му противореча. Ако иска да ме обяви за своя трета съпруга, тъй да бъде. Ако иска да ме нарече любовница — съгласна съм. Но тогава и детето става негово. Детето става част от неговото семейство. Що се отнася до земята, кажи му, че ще му я припиша, ако къщата остане на мен. Ще стана арендаторка на земята му.

— Вуwoner.

— Вуwoner, да. Но повтарям, къщата си остава моя. Никой няма да влиза в нея без мое разрешение. Включително и той. Освен това си запазвам кучкарниците.

— Нищо няма да излезе, Луси. От юридически гледна точка нищо няма да излезе. Знаеш това.

— Тогава какво предлагаш?

Тя седи по пенъоар и чехли, с вчерашния вестник в скута. Косата ѝ виси безжизнено, тя е напълняла с отпусната, нездрава пълнота. Все повече заприличва на онези жени, които тътрят крака по коридорите на специализираните домове и си говорят самички. Защо му е на Пьетрус

да си прави труда да преговаря? Тя няма да изкара дълго: остави я на мира — и в крайна сметка тя ще си капне като гнила круша.

— Вече ти предложих нещо. Две неща.

— Не, няма да напусна. Върви при Пьетрус и му предай думите ми. Кажи му, че се отказвам от земята. Кажи му, че може да я има с кадастъра и с поземлените актове. Той ще умре от радост.

Между тях има разстояние.

— Толкова унижително — казва той накрая. — Такива високи надежди и да свършиш по този начин.

— Да, съгласна съм, унижително е. Но може би е добра изходна точка за ново начало. Може би именно такова нещо трябва да се науча да приемам. Да започвам от кота нула. С нищо. Без резерви... Абсолютно с нищо. Никакви карти, никакви оръжия, никакво имущество, никакви права, никакво достойнство.

— Като куче.

— Да, като куче.

ДВАЙСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

Наближава обяд. Той е бил на разходка, извеждайки булдожката Кейти. За негова изненада, Кейти го следва неотлъчно или защото той върви по-бавно, или защото тя е станала по-бърза отпреди. Тя сумти и диша тежко, както винаги, но това сякаш е престанало да го дразни.

Като приближават дома, той забелязва хлапака, онзи, когото Пъетрус беше нарекъл „мой народ“, застанал с лице към задната стена. Отначало смята, че хлапакът пикае; след това осъзнава, че хлапакът наднича през прозорчето на банята и гледа Луси.

Кейти е започнала да ръмжи, но хлапакът е прекалено погълнат от гледката и не внимава. В момента, в който се обръща, двамата го връхлитат. С опакото на ръката си той зашлевява хлапака през лицето.

— Свиня такава! — изкрещява той и отново го зашлевява тъй, че хлапакът се олюлява. — Мръсна свиня такава!

По-скоро стреснат, отколкото наранен, хлапакът се опитва да избяга, но се препъва в собствените си крака. Кейти моментално го връхлита. Зъбите ѝ се сключват над лакътя; тя забива предни крака и ръфа, ръмжейки. Като крещи от болка, хлапакът се опитва да се освободи. Удря с юмрук, но ударите му са безсилни и кучето не им обръща внимание.

Думата още звънти във въздуха: „Свиня!“. Той никога не е изпитвал подобна първична ярост. Би искал хлапакът да си получи заслуженото: хубав бой. Внезапно фрази, които е избягвал цял живот, започват да му се струват справедливи и правилни: „Да му дам един урок, да му покажа къде му е мястото.“ Значи така става, мисли си той, значи това било да си дивак!

Рита хлапака така яко, че го просва встрани. Полукс! Ама че име!

Кучето променя позицията си, като се възкачва върху хлапака, яростно ръфа ръката му и скъсва ризата му. Хлапакът се опитва да отмести кучето, но то не помръдва.

— Ау-у-у-у-у! — вие от болка хлапакът. — Всичките ще ви убия! — изкрещява той.

След това на сцената се появява Луси.

— Кейти! — заповядва тя.

Кучето я поглежда косо, но не се подчинява.

Като коленичи, Луси сграбчва нашийника на кучето и започва да говори тихо и настойчиво. Кучето неохотно отслабва хватката си.

— Как си? — пита тя.

Хлапакът стене от болка. От носа му текат сополи.

— Ще ви убия! — задъхва се той. Изглежда, като че ще се разплаче.

Луси запретва ръкава му. Виждат се следите от кучешките зъби; пред очите им на черната кожа избиват мънистенца кръв.

— Ела, да влезем да те измием — казва тя. Хлапакът смръква сополи и сълзи и клати глава.

Луси е завита само с пешкир. Като става, пешкирът се плъзга и оголва гърдите й.

Последния път, когато видя гърдите на дъщеря си, те бяха свенливи розови пъпки на шестнайсетгодишна. Сега са тежки, кръгли, почти млечни. Никой не помръдва. Той не може да откъсне поглед от гърдите; хлапакът ги зяпа безсрамно. У него отново се надига ярост, замъглява погледа му.

Луси загърбва и двамата, закрива се. С бързо движение хлапакът скача на крака и търтва да бяга колкото може по-далеч.

— Всички ще ви убием! — изкрещява. Той се обръща: като газии нарочно по картофената леха, хлапакът се мушва под телената ограда и се отдалечава към къщата на Пьетрус. Походката му отново става наперена, макар да е притиснал ръката си до себе си.

Луси е права. Това момче не е наред, не е нормално. Необуздано дете в тялото на млад мъж. Но има и друго, някакъв аспект от цялата история, който той не разбира. Какво цели Луси, като защитава хлапака?

Луси заговаря.

— Това не бива да продължава, Давид. Мога да го оправя с Пьетрус и неговите aanhangers. Мога да се справям с теб. Но не мога да се справя с всички вас заедно.

— Той те зяпаше през прозореца. Знаеш ли това?

— Ненормален е. Ненормално дете.

— Това оправдание ли е? Оправдание за това, което ти стори?

Устните на Луси се движат, но той не чува какво казват.

— Нямам му доверие — продължава той. — Той е коварен. Като чакал, който души наоколо, търси да направи беля. Навремето имаше специална дума за хора като него. Малоумен. Недоразвит. Умствено недоразвит. Морално недоразвит. Трябва да е в лудница.

— Това са необмислени приказки, Давид. Ако предпочиташ да разсъждаваш така, поне не го изричай на глас. Както и да е, никак не е важно какво мислиш за него. Той е тук, няма да изчезне в облак дим, той е факт от живота.

Тя не трепва пред погледа му, примижала към слънцето. Кейти сяда плавно, леко задъхана, доволна от себе си, доволна от постиженията си.

— Давид, не можем да продължаваме по този начин. Преди да дойдеш, всичко се беше уталожило, всичко беше спокойно. Трябва да имам спокойствие, готова съм да дам всичко, да направя всякаква жертва, само да имам спокойствие.

— И аз съм част от жертвата, която си готова да направиш?

Тя свива рамене.

— Не аз, а ти го каза.

— Тогава ще си стегна куфарите.

Часове след случилото се ръката му още пари от ударите. Когато се сети за хлапака и заплахите му, кипи от гняв. Същевременно се срамува от себе си. Вини единствено себе си. На никого не даде урок — най-малко — на хлапака. Единственото, което постигна, бе, че още повече се отдалечи от Луси. Разкри й се в плен на страст и тя очевидно не харесва видяното.

Би трябвало да се извини. Но не може. Някак не може да се застави. Нещо у Полукс го вбесява: грозните му, мътни очички, наглостта му, но също и мисълта, че, подобно на плевел, той е получил възможността да оплете корените си около Луси и нейното съществуване.

Ако Полукс отново оскърби дъщеря му, ще го удари отново. Du muss dein Leben ändern! С други думи, трябва да промениш живота си. Е, той е твърде стар, за да се подчини, твърде стар, за да се промени.

Луси може и да е в състояние да командва волята си, но той не, ако иска да запази честта си.

Ето затова трябва да се води по Тереза. Тереза е може би последната, която е в състояние да го спаси. Тереза нехае за честта. Тя излага гърдите си на слънцето; свири на банджото пред прислугата и не я интересува дали ѝ се присмиват. Тя има безсмъртни щения и ги изразява с песен. Тя няма да позволи да умре.

Той пристига в клиниката точно когато Бев Шо излиза. Двамата се прегръщат предпазливо, като непознати. Не е за вярване, че са лежали голи в прегръдките си.

— Само на гости, или се връщаш за известно време? — пита го тя.

— Връщам се за толкова, колкото е необходимо. Но няма да живея при Луси. Двамата не се разбираме. Ще си намеря стая в града.

— Жалко. Какъв е проблемът?

— Между двама ни с Луси? Надявам се, никакъв. Нищо, което да не може да се оправи. Проблемът е и хората, между които тя живее. Като дойда и аз, ставаме прекалено много. Прекалено много на прекалено тясно място. Като паяци в бутилка.

Представя си сцена от „Ад“: дълбоката тиня на Стикс, в която душите врат като гъби. *Vedi l'anime di color cui vinse l'ira*. Души, обладани от гняв, които се изяждат една друга. Наказание, достойно за престъплението.

— Говориш за хлапака, който дойде да живее с Пьетрус. Трябва да си призная, че никак не ми харесва. Но докато Пьетрус е там, на Луси нищо няма да ѝ се случи. Може би е настъпил моментът, Давид, в който трябва да се оттеглиш и да оставиш Луси сама да търси решение. Жените са гъвкави. Луси е гъвкава. И млада. Тя е по-голяма реалистка от теб. От нас двамата.

Луси реалистка — не такава е неговото мнение.

— Ти непрекъснато ме съветваш да се оттегля. Ако се бях оттеглил още в началото, какво щеше да стане с Луси?

Бев Шо мълчи. Има ли у него нещо, което Бев Шо може да види, а той не? Трябва ли, щом животните ѝ се доверяват, да ѝ се довери и той и благодарение на нея да си извлече поука? Животните ѝ се доверяват, а тя използва доверието им, за да ги унищожи. Къде е поуката в това?

— Ако наистина се оттегля — продължава да налучква той, — и някоя нова катастрофа върхлети фермата, как ще живея?

Тя свива рамене.

— Това ли е въпросът, Давид? — пита го тихо.

— Не знам. Вече не знам кой е въпросът. Сякаш завеса дели Лусиното поколение и моето. Дори не съм забелязал кога се е спуснала.

Двамата мълчат дълго.

— Както и да е — продължава той, — не мога да остана при Луси, така че търся стая. Ако случайно чуеш за нещо в Гремстаун, кажи ми. Дойдох главно да ти кажа, че съм на твое разположение за помощ в клиниката.

— Добре — казва Бев Шо.

От приятел на Бев Шо той купува половинтонен пикап, за който плаща с чек за 1000 ранда и с друг за 7000 ранда, който ще бъде осребрен в края на месеца.

— За какво възнамеряваш да го използваш? — пита мъжът.

— Животни. Кучета.

— Ще ти е нужно да сложиш прегради отзад, за да не бягат. Познавам един, който може да ти монтира прегради.

— Моите кучета не скачат.

Според документите камиончето е дванайсетгодишно, но двигателят работи без засечка. А пък и, казва си той, няма да му е нужен вечно. Нищо не трае вечно.

Чрез обявите в „Крокътс мейл“ си наема стая в къща близо до болницата. Представя се като Лаури, плаща в аванс наема за един месец, казва на хазайката си, че е дошъл в Гремстаун на амбулаторно лечение. Не казва от какво се лекува, но знае, че според нея е рак.

Харчи пари с шепи. Няма значение.

В един туристически магазин купува бързовар, малка газова печка и алуминиева тенджерка. Докато ги носи към стаята си, среща на стълбите хазайката си.

— Ние не позволяваме да се готви в стаите, господин Лаури. За да не стане пожар, разбирате ли?

Стаята е тъмна, задушна, претрупана с мебели, дюшекът е на бучки. Но той ще свикне, както свикна с други неща.

Има още един наемател, пенсиониран учител. Разменят си поздрави на закуска, но иначе не разговарят. След закуска той отива в клиниката и прекарва деня там — всеки ден, включително неделите.

Клиниката става негов дом много повече от пансиона. Той си създава гнезденце в празното помещение зад сградата, слага маса и старо кресло, което семейство Шо му е дало, и плажен чадър, да го пази от най-горещото слънце. Занася там газовата печка, за да си прави чай или да си стопли някоя консерва: спагети и кюфтета, месо с лук. Два пъти на ден храни животните; чисти клетките им и понякога разговаря с тях; иначе чете или дреме, или, останал сам, съчинява на Лусиното банджо музиката, която ще даде на Тереза Гичоли.

Докато се роди детето, такъв ще бъде животът му.

Една сутрин вдига поглед и вижда личицата на три момченца, които го гледат над бетонната стена. Той се надига от мястото си: кучетата се разлайват, момчетата скачат долу и се разпиляват, като крещят от възбуда. Има какво да разправят у дома: луд дедик седи между кучета и си пее.

Наистина луд. Как изобщо би могъл да им обясни — на тях, на родителите им, на селото — какво са сторили Тереза и любимият ѝ, за да заслужат възкресението си в този свят?

ДВАЙСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Тереза стои на прозореца на спалнята си в бялата си нощница. Очите ѝ са затворени. Дълбока нощ е: тя диша равно, поемайки шумоленето на вятъра, квакането на жабите.

— *Che vuol dir* — пее тя. — *Che vuol dir questa solitudine immensa? Ed io* — пее тя — *che sono?*^[1]

Мълчание. *Solitudine immensa* не отговаря. Дори триото музиканти в ъгъла се спотайват като съсели.

„Ела — шепне тя, — ела при мен, умолявам те, Байроне мой“ — и разтваря обятия широко, прегръщайки мрака, приемайки онова, което мракът ще ѝ донесе.

Тя иска от него да долети с вятъра, да се увие около нея, да зарови лицето си в трапчинката между гърдите ѝ. Или пък да пристигне в зори, да се появи на хоризонта като слънчев бог, озарявайки я с топлината си. Исква го обратно, както и да дойде.

Седнал край масичката си сред кучкарниците, той се вслушва в печалните фиоритури в молбата на изправената пред мрака Тереза. Лош момент от месеца, Тереза кърви, не е мигнала, изтерзана е от желание. Исква да бъде спасена — от болката, от летния пек, от Вила Гамба, от бащината злоба, от всичко.

Вдига останената на стола мандолина. Гушка я като дете и се връща към прозореца. „Дрън-дзън“ — пее мандолината в ръцете ѝ, тихичко, за да не събуди баща ѝ. „Дрън-дзън“ — кряка банджото в унилия двор в Африка.

„Само хоби, занимание“, беше казал той на Розалинд. Лъжа. Операта не му е хоби, вече не му е хоби. Тя поглъща дните и нощите му.

Но въпреки отделни сполучливи моменти, истината е, че „Байрон в Италия“ не върви. Няма действие, няма развитие, само дълга, несигурна кантилена, която Тереза хвърля в пустия въздух, насичана понякога от Байроновите стонове и въздишки иззад кулисите. Съпругът и съперницата са забравени, може дори да не са

съществували. Лиричният импулс у него може да не е отмрял, но след десетилетия глад изпълзва от своята дупка вече съсухрен, осакатен, деформиран. Той няма музикални запаси, запаси от енергия, за да спаси „Байрон в Италия“ от монотонността, в която се движи от самото начало. Операта се е превърнала в произведение на сомнамбул.

Той въздиша. Хубаво би било да се върне тържествуваш в обществото, като автор на ексцентрична камерна оперка. Но няма да стане. Налага се да смири надеждите си и да очаква някъде в този вихър от звуци да се стрелне като птица една-едничка истинска нота на безсмъртен копнеж. Кой ще я познае? Това ще остане задача на бъдещите изследователи, ако в бъдеще все още има изследователи. Защото той няма да чуе тази нота, когато тя прозвучи, ако прозвучи — той знае прекалено много за изкуството и въздействието му, за да очаква това. Макар за Луси да би било много добре да получи доказателството още докато е жив, за да има по-добро мнение за него.

Горката Тереза! Горката страдалица! Той я върна от гроба ѝ, обеща ѝ нов живот и сега се отказва от нея. Надява се тя да намери сили в сърцето си, за да му прости.

Измежду кучетата има едно, към което той започва да изпитва особена привързаност. Младо мъжко куче, което влачи зад себе си изсъхнало ляво задно краче. Дали е родено тъй, не се знае. Никой посетител не е изразил желание да го осинови. Изпитателният срок е почти изтекъл; скоро иглата ще го стигне.

Понякога, когато чете или пише, той изважда кучето от кучкарника и го оставя да припка с гротескната си походка из двора, или да дреме в краката му. Кучето в никакъв случай не е „негово“; той се въздържа да му даде име, макар Бев Шо да го нарича Driepoot, но независимо от това усеща как от кучето струи към него щедра обич. Той е осиновен произволно, но безусловно; знае, че кучето би умряло за него.

Кучето е запленило от звука на банджото. Когато той дрънка по струните, кучето сядва, накланя глава, слуша. Когато той си тананика мотива на Тереза и постепенно гласът му се пълни с чувство (все едно че ларинксът му се разширява; той усеща ударите на кръвта в гърлото си), кучето премлясква и изглежда, че ще запее, или ще завие.

Дали ще дръзне да го стори: да въведе и куче като герой в операта, да му позволи да извие до небесата, някъде между строфите

на съкрушената от любов Тереза и собствената си жалба? Защо не? Нали в творба, която никога няма да бъде представена, всичко е позволено?

В събота сутрин, както са се споразумели, той отива на „Донкин скуеър“, за да помага на Луси да продава зеленчуци. След това я води на обяд.

Луси се движи все по-бавно. На лицето ѝ е застинал вгълбен, ведър израз. Бременността ѝ още не личи, но щом той долавя знаци, колко време ще е нужно на дъщерите на Грeймстаун, за да ги доловят и те с орлов поглед?

— Как е Пьетрус? — пита той.

— Къщата е готова, остават таваните и водопроводът. В момента се местят.

— А детето им? Не е ли време да се ражда?

— Идната седмица. Всичко е изчислено точно.

— Пьетрус правил ли е други намеци?

— Какви намеци?

— За теб. За твоето място в схемата.

— Не.

— Може би ще бъде различно, щом детето — той почти незабележимо посочва дъщеря си, тялото ѝ — се роди. В края на краищата то ще е дете на тази земя. Не биха могли да отрекат това.

Разделя ги дълго мълчание.

— Обичаш ли го вече?

Макар да са негови, да ги изрича неговата уста, тези думи го стряскат.

— Детето ли? Как бих могла? Но ще го обичам. Любовта ще се появи — в това отношение можем да се доверим на Майката Природа. Решила съм да бъда добра майка, Давид. Добра майка и добър човек. И ти би трябвало да се опиташ да бъдеш добър човек.

— Май за мен е прекалено късно. Аз съм просто каторжник, който си излежава присъдата. Но ти се постарай. Имаш всички шансове.

Добър човек. Нелошо решение в тези тъмни времена.

По неизречено споразумение, временно той не посещава фермата на дъщеря си. Въпреки това един ден подкарва пикапа по „Кентън роуд“, оставя го на отклонението и изминава пеша останалата част от разстоянието не по пътя, а направо през нивите.

От последното възвишение той вижда как фермата се разстила през него: старата къща, солидна както всякога, конюшните, новата къща на Пьетрус, старият водоем, в който различава петънца, сигурни патиците, и по-големи петънца, сигурно дивите гъски, далечните посетители на Луси.

От такова разстояние цветните лехи са ранни цветни четириъгълници: пурпурни, чернени, сиво-сини. Сезонът на цъфтежа. Пчелите сигурно са на седмото небе.

От Пьетрус няма и следа, нито от жена му, нито от зверчето, което живее с тях. Но Луси работи сред лехите и, като слиза по пътеката, той забелязва и булдожката: кафяво-бежово петно до нея.

Стига до оградата и спира. Луси, с гръб към него, още не го е забелязала. Облечена е в светла лятна рокля; носи ботуши и широкопола сламена шапка. Когато се навежда, кастрейки, кърнейки, връзвайки, той вижда нейната млечна, прошарена със сини вени кожа и широките, уязвими сухожилия на задната част на коленете ѝ: най-малко красивата част от женското тяло, най-малко изразителната и може би заради това най-затрогващата.

Луси се изправя, протяга се, пак се навежда. Кърска работа; селска работа; откак свят светува. Дъщеря му е станала селянка.

Тя все още не е усетила присъствието му. Що се отнася до кучето-пазач, кучето-пазач май дреме.

И тъй: някога тя беше мъничка попова лъжичка в майчиното си тяло, а ето я сега — солидна в своето съществуване, по-реална от всякога. С малко късмет, тя ще съществува дълго, дълго, след като той си е отишъл. Когато той умре, тя, с малко късмет, ще продължава да върши обикновената си работа между цветните лехи. От нея ще е произлязло друго съществуване, което, с малко късмет, ще бъде също толкова солидно, също толкова трайно. И така ще продължава род, в който неговият дял, неговият дар неизбежно ще се свива и свива, докато може и да бъде забравен.

Дядо. Патриарх. Кой да си го помисли! Че коя хубава жена според него би била съблазнена от леглото на един дядо?

Изрича тихо името й.

— Луси!

Тя не го чува.

Какво означава да бъдеш дядо? Като баща той не беше кой знае какво, макар да се стараеше повече от мнозина. Като дядо сигурно пак няма да успее особено. Не притежава добродетелите на старостта: справедливост, благост, търпение. Но може би ще се сдобие с тях, когато загуби другите добродетели, например добродетелта на страстта. Трябва пак да попрочете Виктор Юго, възпял добродетелите на дядото. Сигурно ще има какво да научи.

Вятърът стихва. Настъпва момент на пълно спокойствие, което той би искал да продължи вечно: мекото слънце, неподвижността на следобеда, пчелите, неуморни в цветните лехи и в центъра на картината, млада жена, *das ewig Weibliche*, в ранна бременност, със сламена шапка за слънце. Сцена, готова да бъде нарисувана от Сарджънт или от Бонар. И те — гражданчета като него, но дори гражданчетата могат да разпознаят красотата и да се задъхат, когато я видят.

Истината е, че никога не е намирал селския живот за особено привлекателен, въпреки всичките поеми на Уърдсуърд. Никога не е виждал нищо, освен красиви жени — и до какво го докара това? Нима е твърде късно да образоваш окото?

Той се прокашля.

— Луси! — казва вече по-силно.

Магията е развалена. Луси се изправя, извъръща се, усмихва се.

— Здравей. Не те чух.

Кейти повдига глава и примижава към него.

Той тежко се прехвърля през оградата. Кейти бавно отива до него и души обущата му.

— Къде е пикапът? — пита Луси. Тя се е зачервила от работата, а може и да е загоряла от слънцето. Но очаквано му изглежда образец на здраве.

— Паркирах и се поразходих.

— Ще влезеш ли да пийнем чай?

Кани го, сякаш е гост. Добре. Гости, гостуване; нова възможност, ново начало.

Пак е неделя. Двамата с Бев Шо отново са заети с работата по Lösung. Едно по едно той носи котките, след това кучетата: старите, слепите, куците, сакатите, обезобразените, но и младите, здравите — всички, за които е ударил часът. Едно след друго Бев ги докосва, говори им, утешава ги, убива ги, след това се изправя и гледа как той запечатва останките им в черен пластмасов саван.

Двамата с Бев не си говорят. От нея той вече е научил как да съсредоточава цялото си внимание върху животното, което убиват, като му дава онова, което вече не се затруднява да нарича със същинското му име: любов.

Той завързва последния чувал и се отправя към вратата. Двайсет и три. Останало е само едно младо куче, онова, което обича музиката, онова, което, ако не беше късметлия, щеше да потегли след приятелите си към сградата на клиниката, към операционната маса с цинково покритие, върху която траят по-дълго силните, смесени миризми, включително онези, с които кучето още не се е запознало: миризмата на смърт, нежната, мимолетна миризма на освободената душа.

Онова, което кучето няма да успее да проумее (ще, го проумее на куково лято! — мисли си той), онова, което кучешкият му нос няма да му каже, е как става така, че влизаш сякаш в нормална стая, а повече не излизаш. Нещо се случва в тази стая, нещо, което не бива да се споменава: в нея душата бива изтръгвана от тялото; известно време виси във въздуха, като се гърчи и извива; след това бива всмукана и изчезва. Кучето няма да успее да разбере, че стаята не е стая, а дупка, през която напускаш съществуването си.

„Все по-трудно става“ — беше казала веднъж Бев Шо. Потрудно, но и по-лесно. Човек свиква със затрудненията; престава да се изненадва, че онова, което е било трудно, може да стане още потрудно. Ако пожелае, той може да подари на младото куче още една седмица. Но ще дойде моментът, неизбежният момент, в който ще трябва да го доведе при Бев Шо в нейната операционна (може би ще ѝ го донесе на ръце, може би това ще направи за него) и ще го гали, и ще отметне козината, така че иглата да намери вената, и ще му шепне, и ще го подкрепя в момента, когато неразбиращо, то ще опъне крака; и след това, когато душата му излезе, ще го сгъне и прибере в чувала и на следващия ден ще откара чувала към пламъците и ще се погрижи да

е изгорено, напълно изгорено. Той ще направи всичко това за кучето, когато му дойде времето. Направеното ще бъде съвсем незначително; повече от незначително: нищо.

Той минава през операционната.

— Това ли беше последното? — пита Бев Шо.

— Още едно.

Той отваря вратата на клетката.

— Хайде — казва, навежда се, отваря обятия. Кучето върти обезобразеното си задниче, души лицето му, лиже го по бузите, устните, ушите. Той не прави нищо, за да го спре.

— Хайде.

Понесъл го на ръце като агне, той отново влиза в операционната.

— Мислех, че ще го оставиш още една седмица — казва Бев Шо.

— Отказваш ли се от него?

— Да, отказвам се от него.

[1] Какво ще рече тази неизмерна самота? Аз какво съм? (ит.). Стиховете са от големия италиански поет Джакомо Леопарди (1798–1837). — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.